

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів
Кафедра фінансів

*Матеріали Загальноуніверситетської
студентської наукової конференції*

**«НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА СТУДЕНТІВ:
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ВЧЕНОГО, ФАХІВЦЯ ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ»**

**Секція № 3
«Актуальні питання фінансової теорії і практики»**

(м. Тернопіль, 9 квітня 2014 р.)

ББК 65.9(4Укр)26

УДК 336

Н 34

*Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні
кафедри фінансів (протокол № 17 від 15 квітня 2014 р.)*

ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ВИПУСК:

Кириленко О.П. – завідувач кафедри фінансів, д.е.н., професор.

УКЛАДАЧІ:

Максимчак Б.В. – економіст наукового журналу «Світ фінансів»;

Письменний В.В. – доцент кафедри фінансів, к.е.н., доцент.

Науково-дослідна робота студентів: формування особистості майбутнього вченого, фахівця високої кваліфікації (Секція № 3 «Актуальні питання фінансової теорії і практики»): матер. Загальноунівер. студ. наук. конф. – Тернопіль: Вектор, 2014. – 180 с.

У збірнику тез наукових доповідей студентів висвітлюються сучасні проблеми фінансової теорії і практики в Україні та за кордоном. Значну увагу приділено розробці основних напрямів фінансової політики, удосконаленню управління фінансами і реформування складових фінансового механізму.

Висновки та рекомендації мають вагоме теоретичне значення, представляють практичний інтерес і можуть бути використані студентами вищих навчальних закладів при написанні курсових та дипломних робіт.

ББК 65.9(4Укр)26

УДК 336

За редакцію та достовірність матеріалів наукової конференції несуть відповідальність їх автори.

ЗМІСТ

<i>Атаманюк М.В.</i>	
ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ: СКЛАД ТА СТРУКТУРА.....	7
<i>Барабаш М.А.</i>	
ПІДПРИЄМСТВА ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ: ЗМІСТ, ФУНКЦІЇ І ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	10
<i>Британ Ю.І.</i>	
МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	15
<i>Бульбах Т.М.</i>	
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОСИЛЕННЯ РОЛІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ.....	17
<i>Бобик М.В.</i>	
ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ	19
<i>Борух О.М.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	22
<i>Василик Є.В.</i>	
ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ І ПАСИВАМИ	25
<i>Варшавська Н.О.</i>	
ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ «ВИТРАТИ-ВИГОДИ» ПРИ ОЦІНЮВАННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ	27
<i>Герега М.В.</i>	
ОСОБИСТІ ФІНАНСИ ЯК ПЕРВИННА ЛАНКА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ: СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ВИОКРЕМЛЕННЯ.....	31
<i>Голубенко І.І.</i>	
КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ТА КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ	34
<i>Головата Л.І.</i>	
ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИРІШЕННЯ	36
<i>Гуменна І.С.</i>	
РОЛЬ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	40
<i>Гупало Г.В.</i>	
УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ.....	43
<i>Грема К.В.</i>	
БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	44

<i>Діхтярук Н.В.</i>	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ	49
<i>Дейнека Л.В.</i>	СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ.....	51
<i>Дереш І.А.</i>	ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	55
<i>Дуркалець Д.І.</i>	ПРОЛЕМИ ВИБОРУ ВІТЧИЗНЯНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	58
<i>Захарків М.І., Квас О.П.</i>	ФІНАНСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОБОРОНИ В УМОВАХ ДЕМІЛІТАРИЗАЦІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	61
<i>Казмірчук А.Ю.</i>	ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	65
<i>Кобля Н.Ю.</i>	ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ	67
<i>Ковалик (Цюрпіта) О.Г.</i>	ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	70
<i>Крижанівська Ю.А.</i>	РОЛЬ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	75
<i>Куць О.Л.</i>	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕЛЕГОВАНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	77
<i>Луцюк Н.І.</i>	ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	79
<i>Ляхович С.М.</i>	СОЦІАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	82
<i>Мазуркевич М.В.</i>	ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	87
<i>Макогон І.М.</i>	СТРУКТУРА ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНІ РЕАЛІЇ.....	89
<i>Манюк А.О.</i>	КЛЮЧОВІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВИ.....	94

<i>Марусяк Н.В.</i>	АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА НАПРЯМКИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	96
<i>Мастенко В.В.</i>	ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ Й ПРИНЦИПИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ.....	98
<i>Мищук Т.Г.</i>	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕФІЦИТУ БЮДЖЕТУ	100
<i>Найчук В.В.</i>	АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДІ ЖИТЛОМ.....	103
<i>Немеришина Н.М.</i>	ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	105
<i>Облоп І.І.</i>	ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	108
<i>Орищій Г.В.</i>	НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ	110
<i>Пановик Ю.Я.</i>	ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	113
<i>Паньків І.А.</i>	ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНТРОЛЬНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	115
<i>Погребняк А.С.</i>	НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ..	117
<i>Попадюк Н.В.</i>	КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	120
<i>Похила О.С.</i>	СУТНІСНО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ	123
<i>Процишин Я.М.</i>	ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВА ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	126
<i>Решетука Х.М.</i>	ПРОБЛЕМИ САМОСТІЙНОСТІ І НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	129
<i>Римик Н.І.</i>	НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ.....	132

<i>Савкович О.І.</i>	
КРЕДИТИ ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ: ВИДИ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ	135
<i>Сапіщук І.П.</i>	
ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ	138
<i>Семенець Д.В.</i>	
ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ ДЕРЖАВИ, ХАРАКТЕРИСТИКА ЇХ ВИДІВ І ФУНКЦІЙ.....	140
<i>Скринник О.В.</i>	
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ	142
<i>Сличко В.І.</i>	
УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ	146
<i>Соколюк А.Д.</i>	
ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНА СУТЬ.....	151
<i>Теслюк О.А.</i>	
ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ	154
<i>Туркота О.Ф.</i>	
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ.....	156
<i>Цапіна Ю.О.</i>	
ПРОБЛЕМИ РИНКУ МУНІЦИПАЛЬНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНІ	158
<i>Чорней Л.О.</i>	
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МІСЦЕВГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	160
<i>Шарган Т.С.</i>	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВНУТРІШНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ	164
<i>Швець О.В.</i>	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ	166
<i>Шевчук О.П.</i>	
УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ	169
<i>Юрковський Р.В.</i>	
ПЕРСПЕКТИВИ ЗРОСТАННЯ ВЛАСНИХ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ.....	172
<i>Юрчак Ю.В.</i>	
РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФІНАНСУВАННІ ОСВІТИ	176

Атаманюк Марія Володимирівна

ст. гр. Фс-51

Науковий керівник:

викладач Ясеновська Т.Б.

ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ: СКЛАД ТА СТРУКТУРА

Доходи бюджету – це сукупність економічних відносин щодо розподілу і перерозподілу ВВП з метою формування централізованого фонду грошових коштів держави [1, с. 70]. За матеріальним змістом доходи бюджету виступають у вигляді конкретного обсягу бюджетних коштів, нагромадженому в загальному та спеціальному фондах. За формою доходи бюджету набувають конкретних видів та обсягів за кожним із них і відображаються у дохідній частині основного фінансового плану держави. Так, згідно з чинною бюджетною класифікацією відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 14 січня 2011 р. № 11 доходи бюджету класифікуються за такими розділами: податкові надходження (код 10000000), неподаткові надходження (код 20000000), доходи від операцій з капіталом (код 30000000), трансферти (код 40000000) та цільові фонди (код 50000000) [2].

До податкових надходжень відносять: 1) податки на доходи – податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств; 2) податки на власність – податок з власників транспортних засобів, збір за першу реєстрацію транспортного засобу; 3) збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів – збір за спеціальне використання лісових ресурсів, збір за спеціальне використання води, плата за користування надрами; 4) внутрішні податки на товари та послуги – податок на додану вартість, акцизний податок; 5) податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції – ввізне мито, вивізне мито; 6) окремі податки і збори, що зараховуються до місцевих бюджетів – місцеві податки і збори, нараховані до 1 січня 2011 р.; 7) рентна плата за паливно-енергетичні ресурси – рентна плата за нафту, газ, газовий конденсат, що видобуваються в Україні; 8) місцеві податки і збори – податок на нерухоме майно, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір, збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, єдиний податок; 9) інші податки та збори – екологічний податок, фіксований сільськогосподарський податок, збір за забруднення навколишнього природного середовища, збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства.

Неподатковими надходженнями є: доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; інші неподаткові надходження; власні надходження бюджетних установ.

Доходи від операцій з капіталом – це: надходження від продажу основного капіталу; надходження від реалізації державних запасів товарів; кошти від продажу землі і нематеріальних активів; податки на фінансові операції та операції з капіталом.

Трансфертами визнаються кошти, одержані від органів державного управління з інших бюджетів, дотації, субвенції, а також кошти, отримані від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій: від секретаріату ООН, ОБСЄ або іншої регіональної організації за участь українського контингенту та персоналу у миротворчих операціях, гранти (дарунки), надходження в рамках програм допомоги Європейського Союзу.

Цільовими фондами є Фонд соціального захисту інвалідів та цільові фонди, утворені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади.

Відповідно до завдань та принципів розмежувань доходів між ланками бюджетної системи Податковим кодексом України, Бюджетним кодексом України та щорічними законами про Державний бюджет України встановлений порядок розподілу доходів між окремими бюджетами, який застосовують у бюджетному процесі кожного року.

Проаналізуємо структуру доходів Державного бюджету України впродовж 2010–2012 рр. Загалом, доходи Державного бюджету України протягом аналізованого періоду зросли в 1,44 разів і досягли 346,059 млрд. грн.

Таблиця 1

Динаміка обсягів та структури доходів Державного бюджету України за 2010–2012 рр.*

Групи доходів	Роки						Відхилення	
	2010		2011		2012		2012/2010	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Податкові надходження	166,87	69,4	261,60	83,2	274,72	79,4	107,84	10
Неподаткові надходження	65,07	27,0	49,09	15,6	68,287	19,7	3,22	-7,3
Доходи від операцій з капіталом	0,587	0,24	0,518	0,16	1,231	0,37	0,645	0,13

Офіційні трансферти	6,93	2,88	3,198	1,02	1,566	0,46	-5,365	-2,42
Цільові фонди	1,158	0,48	0,206	0,07	0,255	0,07	-0,903	-0,48
Всього	240,62	100	314,61	100	346,06	100	105,44	–

* Складено на основі [3, с. 362].

Як свідчать дані табл. 1, суттєві зміни структури доходів Державного бюджету України відбулися в 2011 р. До цього призвели введення в дію Податкового кодексу та зміни Бюджетного кодексу – перенесення з неподаткових до податкових надходжень рентних платежів, зборів на паливно-енергетичні ресурси, віднесення до доходів Державного бюджету України 50% податку на доходи фізичних осіб, що сплачується на території міста Києва.

Відтак, у структурі доходів Державного бюджету України найбільшу питому вагу займають податкові надходження – 79,4%, дещо зменшилась частка неподаткових надходжень – з 27% у 2010 р. до 19,7% у 2012 р., незначні відхилення в сторону збільшення доходів від операцій з капіталом та мізерні частки з негативними тенденціями офіційних трансфертів і цільових фондів.

Література:

1. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: Монографія. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 496 с.
2. Наказ Міністерства фінансів України від 14 січня 2011 р. № 11 «Про бюджетну класифікацію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish>.
3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2013. – 576 с.

Барабаш Микола Андрійович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Карпишин Н.І.

ПІДПРИЄМСТВА ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ: ЗМІСТ, ФУНКЦІЇ І ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Підприємства водопостачання та водовідведення забезпечують діяльність однієї з найважливіших галузей комунального господарства - водопровідно-каналізаційної. Ця галузь є стратегічно-важливою, оскільки послуги водопостачання і водовідведення є вкрай необхідними для життя і здоров'я населення та повноцінного функціонування суб'єктів господарювання.

Підприємства водопостачання і водовідведення виконують загальноекономічну, соціальну і господарську функції. Загальноекономічна функція проявляється в тому, що ці підприємства приймають участь у процесі суспільного виробництва і створюють нову вартість в економіці. Крім того, важливою є соціальна функція чи функція із життєзабезпечення, яка проявляється в тому, що вигода від послуг із водопостачання та водовідведення для населення така значна, що відмовитись від їхнього споживання просто неможливо. Господарська функція водопровідно-каналізаційних підприємств проявляється у їхньому функціонуванні на засадах комерційного розрахунку та забезпеченні добробуту громадян шляхом встановлення обґрунтованих цін на послуги необхідної якості.

Сектор водопостачання та водовідведення разом з іншими місцевими суспільними послугами, такими як: централізоване тепlopостачання; вивезення твердих відходів; утримання доріг, є децентралізованими до місцевого рівня і становить одну з основних видаткових статей муніципалітетів. Зв'язок між функціонуванням підприємств водопостачання і водовідведення та діяльністю органів місцевого самоврядування має проявлятися у здійсненні ефективної фінансової політики, спрямованої на фінансову підтримку інвестиційних проектів модернізації водопровідно-каналізаційної інфраструктури [1].

Основною метою діяльності комунальних підприємств водопостачання і водовідведення є забезпечення безперебійного та якісного водопостачання та водовідведення, очистки стоків населенню, організаціям та підприємствам регіону. Послуги з водопостачання та водовідведення мають надаватися для всіх груп споживачів цілодобово та в необхідних

об'ємах. Відповідно до чинного законодавства, підприємства водопостачання і водовідведення належать до комунальної форми власності.

Діяльність підприємств водопостачання і водовідведення здійснюється відповідно до Конституції України, Законів України, Господарського та Цивільного кодексів України.

Прийнята у 1996 р. Конституція України визначила суб'єктом права комунальної власності територіальну громада, а від її імені - представницький орган місцевого самоврядування, що обирається жителями міста, села, селища або об'єднання сіл [2].

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» конкретизував правовий статус комунальної власності, зокрема, в ньому зазначено, що «право комунальної власності територіальної громади захищається законом на рівних умовах з правами власності інших суб'єктів. Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені у територіальних громад і передані іншим суб'єктам права власності без згоди безпосередньо територіальної громади або відповідного рішення ради чи уповноваженого нею органу, за винятком випадків, передбачених законом» [3].

Комунальна власність стала самостійною і рівноправною формою власності поряд з такими, як державна, приватна та ін. За своєю економічною природою комунальна власність є колективною формою власності, оскільки відображає відносини колективного присвоєння жителями міст, сіл, селищ та об'єднань сіл коштів, об'єктів і майна цієї власності, ставлення їх до них як до своїх. Недоліком вітчизняного законодавства є те, що досі Кабінетом Міністрів України не виконана вимога Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», щоб не пізніше 12 серпня 1997 р. винести на розгляд Верховної Ради України проект закону про комунальну власність. Це забезпечило б належний статус комунальної власності.

В 2003 р. був прийнятий Господарський кодекс України, яким було визначено особливості діяльності і управління в комунальному секторі економіки. Згідно з кодексом суб'єктами господарювання комунального сектору економіки визнаються суб'єкти, які діють на основі лише комунальної власності, а також суб'єкти, у статутному фонді яких частка комунальної власності перевищує 50% чи становить величину, яка забезпечує органам місцевого самоврядування право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів. Органи місцевого самоврядування

несуть відповідальність за наслідки діяльності суб'єктів господарювання, що належать до комунального сектору.

Більшість вітчизняних підприємств комунальної форми власності, в тому числі, підприємства водопостачання і водовідведення функціонують у формі комунальних унітарних підприємств. Тобто, вони утворюються компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входять до сфери його управління.

Підприємства водопостачання і водовідведення функціонують як комунальні комерційні підприємства. Це означає, що на комунальному комерційному підприємстві майно закріплюється з правом повного господарського відання, тоді як на комунальному некомерційному підприємстві – з правом оперативного управління. Право повного господарського відання майном належить підприємствам, які функціонують у режимі комерційного розрахунку та самоокупності [4].

Комунальне комерційне підприємство є суб'єктом підприємницької діяльності, яке діє на засадах господарської автономії, комерційного розрахунку і несе відповідальність за результати своєї діяльності всім своїм майном. Право господарського відання дає змогу суб'єкту господарювання володіти, користуватися і розпоряджатися майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна. Ці комунальні комерційні підприємства можуть бути банкрутами. Вони зобов'язані приймати і виконувати доведені до нього в установленому порядку державні замовлення і завдання і не мають права безоплатно передавати належне їм майно іншим особам. Однак, можуть відчужувати, віддавати під заставу майнові об'єкти, здавати в оренду цілісні майнові комплекси на конкурентних засадах і за попередньою згодою органу, до сфери управління якого воно належить.

До інших законодавчих актів, які регулюють діяльність підприємств водопостачання і водовідведення відносяться Закон України «Про питну воду і питне постачання» від 10 січня 2002 р. № 2918 і Закон України «Про житлово-комунальні послуги» від 24 червня 2004 р. № 1875.

Законом України «Про питну воду і питне постачання» визначено економічні та організаційно-правові засади функціонування системи питного водопостачання з метою гарантованого забезпечення населенню якісної та безпечної для здоров'я питної води.

В законі зазначено, що забезпечення споживачів централізованим питним водопостачанням, а також за допомогою пунктів розливу питної води (в тому числі пересувних) або фасованою питною водою здійснюють підприємства питного водопостачання. Для діяльності цих підприємств потрібні певні дозволи і документи, а саме:

- дозвіл на спеціальне водокористування або дозволу на користування надрами (у разі використання підземних вод);

- ліцензія на господарську діяльність з централізованого водопостачання та водовідведення;

- державний акт на право постійного користування або на право власності на землю;

- технічний проект на розміщення водопровідних мереж, споруд та устаткування, погодженого і затвердженого в установленому порядку;

- сертифікат відповідності та висновку державної санітарно-епідеміологічної експертизи на фасовану питну воду [5].

Закон України «Про житлово-комунальні послуги» визначає основні засади організаційних та господарських відносин у сфері надання та споживання житлово-комунальних послуг між виробниками, виконавцями і споживачами, а також їхні права та обов'язки [6].

Закон України «Про приватно-державне партнерство» від 1 липня 2010 р., яким визначено організаційні і правові засади взаємодії держави з приватними партнерами та основні принципи реалізації державно-приватного партнерства на договірній основі. В ст. 5. закону зазначено такі форми договорів здійснення державно-приватного партнерства: концесія; спільна діяльність; інші договори [7].

В 2010 р. було прийнято Закон України «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності». Цим законом визначено вимоги до суб'єктів, яким передаються в оренду чи концесію об'єкти у сфері водопостачання та водовідведення; організаційно-технічна підготовка об'єктів до оренди чи концесії; порядок проведення конкурсу на право отримання цих об'єктів в оренду чи концесію та ін. [8].

Серед всіх форм державно-приватного партнерства найефективнішою є концесійна, оскільки вона передбачає як фінансування операційної діяльності так і модернізацію водопровідно-каналізаційної інфраструктури підприємства за рахунок коштів інвестора. Основною перешкодою для повноцінного розвитку концесії в Україні є нерентабельність водоп-

ровідно-каналізаційної галузі та недосконалість вітчизняного законодавства у цій сфері. Для врегулювання законодавчих норм та задоволення інтересів партнерів концесійної угоди потрібно розробити методику розрахунку концесійних платежів.

Підприємствам водопостачання та водовідведення доцільно залучати приватні інвестиції на основі контракту на виконання робіт, що дасть змогу повністю модернізувати інфраструктуру цієї галузі за рахунок підрядників з меншими затратами часу і фінансових ресурсів, ніж при здійсненні робіт за бюджетні кошти та кошти підприємств.

Література:

1. Перевознюк В.В. Формування та використання фінансових ресурсів підприємств водопостачання та водовідведення: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. ек. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» [Електронний ресурс] – Режим доступу до автореф.: <http://liber.onu.edu.ua/opacunicode/index.php?url=/notices/index/IdNotice:510403>.

2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Закон України «Про питну воду і питне постачання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Закон України «Про житлово-комунальні послуги» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

7. Закон України «Про приватно-державне партнерство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

8. Закон України «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів у сферах теплопостачання, водопостачання та водовідведення, що перебувають у комунальній власності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Британ Юрій Ігорович

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Машко А.І.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах, як зазначає вітчизняний науковець О. Кириленко [1], перед органами місцевого самоврядування постали нові завдання, пов'язані з підтримкою соціально вразливих верств населення, яке позбавлено засобів для існування у зв'язку з втратою роботи, зменшенням соціальних виплат із-за нестачі коштів; забезпечення безперебійної роботи об'єктів місцевого господарства, в тому числі тих, що утримуються за рахунок місцевих бюджетів; пошук і залучення альтернативних фінансових ресурсів за умови скорочення традиційних джерел надходжень; забезпечення поточних потреб територіальних громад і фінансування їхнього подальшого розвитку. Вирішення зазначених завдань безпосередньо залежить від стану матеріально-фінансової бази органів місцевого самоврядування, обсягу наданих їм прав та повноважень щодо розпоряджання власними ресурсами і майном, самостійності та автономності у прийнятті рішень стосовно місцевих проблем.

Зазначимо, що особливо актуальною проблемою сьогодення у сфері фінансового забезпечення делегованих та власних повноважень органів місцевого самоврядування є чітке розмежування фінансових ресурсів між бюджетами різних рівнів. У ринкових країнах використовують три основні підходи до розподілу доходів між ланками бюджетної системи:

– за кожною ланкою бюджетної системи закріплюються певні види доходів;

– податки в межах єдиної максимальної ставки діляться в певному співвідношенні між окремими бюджетами;

– єдиний мінімальний рівень оподаткування визначається центральним урядом, а місцеві органи влади мають право встановлювати до них надбавки, максимальний рівень яких встановлюється центральним урядом.

Центральне місце у системі заходів з модернізації місцевих фінансів відводиться реформуванню місцевих бюджетів як основи фінансової бази органів місцевого самоврядування [2]. На сучасному етапі органами влади визначено основне завдання – перетворити місцеві бюджети в

ефективний інструмент соціально-економічного розвитку територій, чого можна досягти, на наш погляд, шляхом:

- зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування;
- підвищення ефективності процесу формування видаткової частини місцевих бюджетів та децентралізації управління бюджетними коштами;
- удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин;
- посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів;
- підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів та посилення контролю і відповідальності за дотримання бюджетного законодавства;
- забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів.

Зазначимо, що перспективними джерелами формування фінансових ресурсів місцевих органів влади можуть бути інвестиції, а також прибутки від діяльності комунальних підприємств. Зменшити навантаження на видаткову частину бюджету допоможе активізація підприємницької діяльності в регіонах. Суттєвий вплив на формування і реалізацію фінансового потенціалу в регіонах має населення. Збільшення числа зайнятих, своєчасна і гідна оплата праці дозволяє зменшити видаткову частину місцевих бюджетів на величину обсягів соціальної допомоги і субсидій.

В сучасних умовах, коли стоїть завдання формування інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, значення державних фінансів у фінансовій системі суттєво зростає, що зумовлює необхідність їх постійного вдосконалення та модернізації в напрямі:

- посилення впливу державних фінансів на соціально-економічний розвиток;
- активізації інвестиційної складової державних фінансів та бюджету;
- зниження рівня державного споживання та податкового тягаря;
- створення ефективної системи управління державними фінансами та державними фінансовими ресурсами;
- ширшого використання ринкових принципів в організації державних фінансів (оплаті праці державних службовців, управлінні державним боргом та коштами державних цільових фондів тощо);
- демократизації, посиленні підконтрольності та прозорості державних фінансів та їх складових;

– обґрунтування та досягнення оптимального рівня бюджетної децентралізації.

У безпосередньому зв'язку з модернізацією державних фінансів повинно відбуватись вдосконалення місцевих фінансів України з метою створення необхідних умов для підвищення конкурентоспроможності усіх регіонів, забезпечення їх сталого розвитку, високої продуктивності виробництва та зайнятості населення.

Література:

1. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: Монографія / За ред. О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2008. – 376 с.

2. Бойцун Н.Є. Адаптація європейського досвіду управління місцевими фінансами в Україні / Н.Є. Бойцун // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 6–11.

Бульбах Тетяна Михайлівна

ст. гр. ФУММ-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Малиняк Б.С.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОСИЛЕННЯ РОЛІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

В останні роки в Україні відбувається зростання обсягів фінансових ресурсів, які акумулюються в місцевих бюджетах. В умовах економічної кризи, яка спостерігається в нашій державі, забезпечувати подальше зростання доходів місцевих бюджетів стає все важче. Крім цього, далеко не завжди бюджетні видатки забезпечують очікуваного результату, внаслідок суспільство зазвичай незадоволене розподілом коштів бюджету та отриманими від цього благами. Це відбувається, насамперед, через те, що до цих пір не запроваджено механізму оцінювання ефективності бюджетних видатків [1, с. 150].

Сьогодні місцеві фінанси в Україні перебувають у глибокому кризовому стані. Причому їхній кризовий стан зумовлений не стільки малим обсягом фінансових ресурсів, якими розпоряджаються органи місцевого

самоврядування, стільки неспроможністю фінансових інститутів на місцевому рівні забезпечити ефективне виконання покладених на них функцій. Внаслідок цього залишається незадоволеним попит населення та підприємницьких структур на суспільні послуги, нерідко трапляються випадки неефективного використання бюджетних ресурсів, далеко не завжди незаможні верстви населення можуть сподіватися на необхідну підтримку за рахунок бюджетних коштів [2, с. 221].

Основні заходи, спрямовані на виходу із кризового стану місцевих бюджетів, на нашу думку, мають включати такі напрямки:

- підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів;
- розширення доступності та підвищення якості бюджетних послуг, що надають за рахунок коштів місцевих бюджетів;
- розширення ресурсів місцевих бюджетів;
- запровадження демократичних процедур управління коштами місцевих бюджетів;
- удосконалення контролю за використанням коштів місцевих бюджетів.

Насамперед для розв'язання наявних проблем, потрібно реформувати бюджетну сферу в цілому, адже проблеми видаткової частини місцевих бюджетів з'являються не лише в процесі розподілу, але і в процесі формування місцевих бюджетів. Перш за все доцільно реформувати законодавчо-визначені соціальні пільги, так як ми визначили, велика частина коштів спрямовується на соціально-культурну сферу. Наприклад включаючи відмову від їх надання за відомчою ознакою (пільги на проїзд у громадському транспорті), так як селяни та жителі міста виступають у нерівних умовах. Також важливо запровадити Єдиний державний автоматизований реєстр для осіб, які користуються соціальними виплатами, щоб кошти спрямовувалися в правильному цільовому напрямку (виплати на дітей використовувалися безпосередньо для придбання товарів для дітей та харчування). Важливим аспектом є децентралізація видатків за окремими бюджетними програмами у сфері освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства та енергоефективності, шляхом зміни нормативно-правових актів, які встановлюють нормативи обрахунку. Найважливішим аспектом є збільшення контролю за витрачанням коштів та відповідальність за порушення законодавства у даній сфері [3].

Таким чином, з метою удосконалення місцевих бюджетів в Україні доцільно реалізувати комплекс заходів, що передбачають реформи у ба-

гатьох елементах управління місцевими бюджетами. Для цього ще потрібно здійснювати глибокі наукові дослідження результатом яких будуть чіткі пропозиції щодо удосконалення місцевих бюджетів. Реалізація науково обґрунтованих рекомендацій щодо реформування бюджетної політики на місцевому рівні дасть змогу забезпечити важливі завдання соціального та економічного розвитку держави.

Література:

1. Глуха В.В. Підвищення ролі місцевих бюджетів у регіональних інвестиційних процесах / В.В. Глуха // Держава та регіони. – 2012. – № 2. – С. 150–154.
2. Сукрушева Г.О. Місцеві бюджети як основна ланка місцевих фінансів України / Г.О. Сукрушева // Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки». – 2012. – № 2. – С. 220–227.
3. Марчук Л. Напрями вдосконалення здійснення видатків місцевих бюджетів / Людмила Марчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2013/napryamy-vdoskonalennya-zdijsnennya-vydatkiv-mistsevyh-byudzhetiv>.

Бобик Мар'яна Василівна
ст. гр. ФУДзмі-51
Науковий керівник:
к.е.н., доцент Карапетян О.М.

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ

Успіх ринкових реформ, які нині відбуваються в Україні, вирішальною мірою залежить від державного управління фінансами. Вся система управління фінансами базується на фінансовій політиці держави та її важливій складовій – бюджетній політиці.

Бюджетна політика є динамічним процесом, який постійно змінюється і коригується з урахуванням вимог часу. Особливістю бюджетної політики на сучасному етапі є формування бюджету за програмно-цільовим методом, що дозволило перейти від постатейного контролю за виконанням бюджету до контролю за досягненням кінцевого результату.

Концептуальні засади програмно-цільового методу закладені в Концепції застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі,

розробленій відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів від 14 вересня 2002 р. № 538-р. Згідно з Концепцією, суть програмно-цільового методу полягає в тому, що всі видатки державного бюджету повинні здійснюватися за програмами, що мають конкретну мету, завдання та критерії їхньої оцінки. Особливістю методу є те, що процес формування бюджету починається із зосередження уваги спершу на результатах, яких необхідно досягти, а вже потім – на ресурсах, потрібних для досягнення заданих результатів.

Характерними ознаками програмно-цільового методу є:

- зосередженість на результатах, які мають бути досягнуті внаслідок виконання програм;
- можливість оцінки наслідків бюджетних рішень у процесі їх прийняття;
- посилення відповідальності за витрачання бюджетних коштів;
- можливість проведення ґрунтовного аналізу витрат бюджетних коштів на основі показників результативності;
- забезпечення прозорості бюджетного процесу [1].

Застосування програмно-цільового методу при складанні бюджету не лише кардинально змінило ідеологію бюджетного процесу, а й дало змогу підвищити його ефективність, тому що: процес формування бюджету починається із зосередження уваги на результатах, яких має досягти державний сектор; а потім – на ресурсах, необхідних для досягнення цих результатів.

За допомогою програмно-цільового методу можна провести зіставлення обсягу фінансування бюджетної програми (витрат) із кінцевими результатами, що очікуються від її виконання. Відповідно до цього визначення, можна окреслити основні ознаки бюджетного процесу, що здійснюється з використанням положень програмно-цільового методу (табл. 1).

Таблиця 1

Принципи організації бюджетного процесу з використанням програмно-цільового методу*

Принципи	Характеристика
Середньострокове планування	Для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку процес бюджетного планування не обмежується однорічною перспективою – бюджетні показники розраховуються на декілька наступних за плановим прогнозних років

Зосередження на результатах	Перенесення акценту з утримання наявної мережі бюджетних установ на результати їх діяльності; забезпечення оптимального співвідношення бюджетних видатків із досягнутими результатами
Відповідальність	За кожним учасником бюджетного процесу закріплено повноваження щодо ефективного витрачання бюджетних коштів; кожен учасник несе відповідальність за свої дії або бездіяльність на всіх стадіях бюджетного процесу
Прозорість бюджетного процесу	Залучення громадськості до участі в бюджетному процесі шляхом підготовки та проведення громадських слухань з питань діяльності місцевого самоврядування та бюджету

* Складено на основі [2, с. 20].

Програмно-цільовий метод бюджетування є важливим інструментом управління бюджетними коштами у середньостроковій перспективі для поліпшення якості надання державних послуг, особливо в умовах обмеженості бюджетних ресурсів та необхідності ефективного й результативного використання коштів державного бюджету.

Реформування бюджетної системи та міжбюджетних відносин вимагає нових підходів до управління бюджетними коштами, підвищення результативності бюджетних видатків. Значною мірою цьому сприятиме перехід регіонів на середньострокове фінансове планування та впровадження принципів бюджетування, орієнтованого на результат. При цьому, зміщення акцентів бюджетного процесу відбувається з управління бюджетними ресурсами (видатками чи затратами) на управління результатами. Реалізація на практиці принципів бюджетування вимагає не тільки проведення контролю за правильністю використання бюджетних коштів, але й оцінки результативності їх використання у бюджетному році та в цілому після завершення бюджетної програми. Враховуючи великий обсяг роботи по проведенню аудиту в зарубіжній практиці до виконання цієї функції поряд з рахунковими палатами залучаються незалежні аудиторські фірми. При цьому до функцій аудиту додатково входять: підтвердження фінансової звітності органів виконавчої влади; аудит системи внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту, а також результативності управління суспільними фінансами [3, с. 6].

Вимагає законодавчого врегулювання процес середньострокового планування, яке починається з розгляду схвалених у попередньому бюджетному періоді (циклі) основних параметрів перспективного (середньострокового) фінансового плану на відповідний рік, включає аналіз

змін зовнішніх факторів і умов, обґрунтування змін, що вносяться в основні планові бюджетні показники, а також розробку бюджетних проектів на наступні роки. Тому найближчим часом потрібно активізувати роботу по розробці нових і внесенню змін до чинних законодавчих документів, спрямованих на вдосконалення бюджетного процесу і міжбюджетних відносин на місцевому (локальному) рівні.

Література:

1. Концепція застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, розробленій відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів від 14 вересня 2002 р. № 538-р.
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Силуанов А.Г. Повышение эффективности межбюджетных отношений и качества управления общественными финансами // Финансы. – 2006. – № 1. – С. 3–9.

Борух Орися Михайлівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Шаманська Н.В.

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах соціально-економічної нестабільності та мінливості зовнішніх та внутрішніх факторів сучасної економіки, активізується значення домогосподарства як важливого суб'єкта фінансових відносин. Роль домогосподарства визначена самою історією, адже його функціонування забезпечує відтворення людського капіталу, що, в свою чергу, створює умови для підвищення рівня життя населення та сприяє як науково-технічному прогресу, так і економічному зростанню країни загалом.

Водночас домогосподарства стають дедалі активнішими заощадниками, а отже і потенційними інвесторами економіки, вкладаючи тимчасово вільні кошти у різноманітні фінансові інструменти [1, с. 298]. Тому доречно буде зазначити про їх вагомий вплив на розвиток і функціонування інвестиційного сектору економіки.

Якщо розглядати особливості цього процесу у країнах, які розвиваються, то основною метою інвестування готівкової національної та іноземної валюти є не стільки отримання доходу, скільки збереження її вартості в умовах інфляції. Адже у країнах з нестабільною економікою домогосподарства здійснюють готівкові вкладення, передусім, з метою страхування від негативного впливу інфляції, а вже потім, по можливості, з метою використання їх як капіталу [1, с. 322].

Відтак, основою для започаткування інвестиційної діяльності на фінансовому ринку, виступають інвестиційні ресурси домогосподарства – сукупність власного та залученого фінансового капіталу, який може спрямовуватися на акумулювання ліквідних активів домогосподарства (грошові кошти, позики, надані фізичним особам, поточні фінансові інвестиції у цінні папери), а також нерухоме майно на правах власності [2, с. 142].

В свою чергу, джерелом інвестиційних ресурсів виступають першочергово заощадження домогосподарств, які в майбутньому можуть трансформуватись у інвестиції. На практиці цей процес реалізовується як циклічний механізм перетворення грошових нагромаджень населення на фінансові та нефінансові активи, що мають цільовий характер, оскільки пов'язані з отриманням майбутнього доходу за рахунок здійснених вкладень. Розрізняють два методи трансформації заощаджень в інвестиції: прямий та опосередкований (другий відрізняється від першого участю посередників в процесі переміщення коштів від інвестора до позичальника). Обравши бажаний метод, члени домашнього господарства приймають інвестиційні рішення щодо використання наявного капіталу домогосподарства, що впливають на склад, структуру та параметри фінансових інструментів у власності індивідуального інвестора, та спрямовані на зростання доходу за рахунок максимально прибуткових вкладень у майбутньому.

Слід зазначити, що процес прийняття інвестиційних рішень членами домогосподарства на практиці проходить у декілька етапів:

- формуються основні інвестиційні цілі, визначається їх доцільність в залежності від віку вкладника та величини його доходів;
- визначається обсяг заощаджень, які можна вільно спрямувати у інвестиції;

– проводиться аналіз фінансових інструментів, у які можна спрямувати вкладення, обирається найоптимальніший варіант та визначається пріоритетна сфера інвестування;

– здійснюється оцінка фінансових ризиків від вкладення коштів;

– аналізується дохідність інвестицій з врахуванням рівня фінансових ризиків;

– вкладаються кошти у обрані фінансові активи;

– забезпечується поточний аналіз ризиків, ліквідності та дохідності вкладень, при потребі здійснюються корективи у розміщення коштів [2, с. 147].

Одночасно, інвестиційна діяльність домогосподарств може проводитись у різних формах, тому доцільним є визначення переваг та недоліків кожної з них. Проте більше розвинена фінансова система, що характеризується присутністю на грошовому ринку широкого спектра фінансових інститутів має ряд переваг, оскільки дає можливість більш ефективно реалізувати процес трансформації заощаджень в інвестиції, та направляти їх у ті сфери економічної діяльності, що найбільш того потребують.

Отже, кінцевою метою кожного домогосподарства має виступати формування такої інвестиційної стратегії, за якої будуть забезпечені стабільні джерела доходів, що гарантуватимуть гідний рівень життєдіяльності вкладника. Реалізації такої стратегії неодмінно повинна сприяти держава за умови підтримки сприятливого макроекономічного та інституційного середовища в країні та реалізації урядом ефективною довгостроковою фінансовою політики.

Література:

1. Кізима Т.О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку / Т.О. Кізима. – К.: Знання, 2010. – 431 с.

2. Ломачинська І.А. Оптимізація фінансової поведінки домогосподарств у трансформаційній економіці України / І.А. Ломачинська // Економічний простір. – 2011. – № 49. – С. 141–149.

Василик Євген Володимирович

ст. гр.ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Коваль С.Л.

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ І ПАСИВАМИ

Фінансова діяльність банків – це діяльність, яка спричиняє зміни розміру та складу власного і залученого/запозиченого капіталу банку [4].

Фінанси банку – це особлива, специфічна форма економічних відносин, здійснюваних шляхом обороту грошей (грошові відношення), внаслідок яких формуються, розподіляються і використовуються необхідні для підприємницької діяльності грошові засоби, що є формою руху фінансових ресурсів банку.

Фінансові ресурси банку – це сукупність фондів грошових засобів, що формуються банком для здійснення підприємницької і комерційної діяльності банку і задоволення соціальних потреб колективу його працівників. Таким чином, фінанси банку як економічна категорія мають природну матеріальну основу – рух фондів грошових засобів, їх формування (пасиви), розміщення і використання (активи). Звідси виникає необхідність у здійсненні фінансової діяльності банку, тобто в проведенні системи заходів (дій), направлених на пошук можливостей (джерел) формування фондів грошових коштів, раціонального їх розміщення й ефективного використання, забезпечення необхідного для підтримання ліквідності банку співвідношення між пасивами й активами його балансу [2, с. 17].

Фінансова діяльність банківської установи пов'язана з управлінням:

– основним капіталом, кредитним портфелем і портфелем цінних паперів та резервами;

– якістю активів, рівнем та структурою операційних витрат;

– грошовими потоками і банківськими ризиками, комісійними доходами та витратами, податками;

– зобов'язаннями, спрямоване на забезпечення кредитної установи ресурсами на вигідній основі, досягнення оптимального співвідношення залучених та власних коштів;

– відсотковим, кредитним, валютним ризиками та ризиком ліквідності [1, с. 60].

Управління фінансовою діяльністю банківських установ, ставить одну основну мету – максимізацію ринкової вартості власного капіталу та ринкової вартості акцій банку.

Управління активами концентрується переважно на управлінні кредитним портфелем та портфелем цінних паперів, управлінні ліквідністю та резервами, а також основним капіталом банку. При ефективному управлінні активами повністю розкривається їх здатність збільшувати акціонерний капітал банку. Оскільки основною причиною банкрутств банків є незадовільне управління кредитним портфелем, ефективне управління кредитами є основою успішної діяльності банку [5, с. 135].

Управління зобов'язаннями полягає в забезпеченні банку ресурсами на стабільній та вигідній основі, а також у забезпеченні невисокої вартості ресурсів та оптимальному співвідношенні між залученими коштами та власним капіталом банку. Оптимальне для банку співвідношення залучених та власних коштів визначається стратегією банку, прагненням прийняти на себе певні рівні ризику та отримати відповідний ризикам дохід. Управління власним капіталом банку зосереджується на підтримці показників достатності капіталу на належному рівні та забезпеченні необхідних темпів зростання капіталу [3, с. 15].

Управління пасивами в цілому полягає в управлінні структурою капіталу, вартістю капіталу та податковою політикою. При управлінні структурою капіталу потрібно мати на увазі, що позикові кошти, як правило, мають меншу вартість, ніж власний капітал. Для них завжди існує визначена процентна ставка, а процентні платежі за борговими зобов'язаннями не входять до бази оподаткування.

Основою в управлінні прибутковістю банку є управління якістю активів, рівнем та структурою операційних витрат, управління грошовими потоками і банківськими ризиками. Управління прибутковістю банку зосереджується на управлінні та контролі за тими складовими доходів та витрат, які можуть регулюватись банком. Насамперед, це контроль за рівнем та структурою операційних витрат банку, витратами на оплату праці співробітників банку, які є основною складовою операційних витрат, а також управління комісійними доходами та витратами банку, управління податками. Правильне управління податками, використання всіх можливих пільг в оподаткуванні дає можливість банку заощадити кошти та зменшити платежі до бюджету [3, с. 247].

Крім управління капіталом, активами, пасивами та позабалансовою діяльністю, порівняно новим напрямом у управлінні банком є комплексне управління активами-пасивами, яке насамперед пов'язане з управлінням банківськими ризиками.

Література:

1. Арістова А.М. Фінансовий менеджмент у банку. Опорний конспект лекцій / А.М. Арістова, Н.П. Шульга. – К.: КНТЕУ, 2007. – 123 с.
2. Герасимович А.М. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А.М. Герасимович та ін.; За ред. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2003.– 599 с.
3. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: Навчальний посібник / О.В. Васюренко. – К.: Академія, 2001. – 313 с.
4. Національний банк, Постанова «Про затвердження Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України» від 27 грудня 2007 р. № 480.
5. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: Підручник / В.М. Шелудько. – К.: Знання, 2006. – 439 с. – (Вища освіта ХХІ століття).

Варшавська Надія Олексіївна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Горин В.П.

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ «ВИТРАТИ-ВИГОДИ» ПРИ ОЦІНЮВАННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ

Важливим моментом наукових досліджень видатків бюджету є розкриття методології оцінювання їхньої ефективності. У світовій практиці широкого застосування набули методи оцінювання ефективності видатків бюджету, базовані на експертному аналізі, який задіяний при визначенні інтегральної комплексної оцінки. Остання передбачає урахування сукупності критеріїв, показників різнобічної характеристики об'єкту управління або альтернатив щодо прийняття управлінських рішень та зовнішніх факторів, які на них впливають. У зв'язку зі своєю транспарентністю інтегральна комплексна оцінка дає можливість встановити, які саме характеристики, в яких пропорціях та за якими правилами акумулю-

ються в ній. Слід зазначити, що методики аналізу ефективності видатків бюджету з огляду на визначення інтегрального показника також розрізняються – у науковій літературі для цього пропонують застосовувати методи сумування, суми місць, метод відстаней чи бальний метод [3; 1].

Вищевказані методи оцінювання при формуванні різних методик мають свої специфічні модифікації. Проте спільним при цьому підході залишається формування збалансованої системи індикаторів, які об'єднуються у групи за оціночними критеріями. При цьому оцінювання має суб'єктивний характер, залежить від неупередженості експертів. Втім, суб'єктивність рішень експертів не впливає на формування груп критеріальних оцінок, оскільки система показників розробляється на початковому етапі інтегрального аналізу.

Більшість зарубіжних методик оцінки результатів діяльності виконавчих органів влади націлені на максимально повне відображення всіх компонентів якості життя населення, виходячи з того, що якість життя обумовлює витрати держави. Як правило, ці методики перевантажені індикаторами, не пов'язаними з функціями, що виконують органи влади у межах визначених повноважень. Крім того, звіти за даними індикаторами є масштабним аналітичним роботами, що не тільки уповільнює процес оцінювання або спостереження, але й веде до залучення додаткових матеріальних, грошових та людських ресурсів.

У вітчизняній практиці методики комплексного оцінювання бюджетних програм, пов'язані із визначенням критеріальних оцінок за групами факторів не застосовуються. Оціночна діяльність передбачає спостереження динаміки результативних показників, на базі чого формуються висновки щодо ефективності бюджетної програми. Однак, згідно Наказу Міністерства фінансів України від 20 грудня 2010 р. № 1536 «Про результативні показники бюджетної програми», ці показники використовуються для оцінювання ефективності бюджетної програми. Отож, у законодавчому порядку закріплено норму, яка однозначно вказує на кількісні вимірники при оцінюванні ефективності бюджетних програм [2].

Складність оцінювання у бюджетній сфері (як ефективності бюджетних видатків, так й ефективності діяльності органів влади) полягає у тому, що результати вимірюються показниками нефінансового характеру, а відтак виникає проблема їхньої монетизації. Її вирішення дасть змогу застосовувати методи оцінювання, які базуються на порівнянні вигод (користі) та витрат (Cost-Benefit Analysis або CBA). До безперечних переваг

методів відноситься те, що вони застосовуються на будь якій стадії програмування: при складанні програми, у ході її реалізації, а також після її виконання. Метод СВА дозволяє порівнювати монетизовані вигоди, які одержані від використання коштів бюджету за певним напрямком фінансування або за певною програмою з проведеними за програмою видатками (витратами).

Підсумковий показник – чисті поточні вигоди – розраховують так (1):

$$NB = \sum_{t=0}^n \frac{B_t - C_t}{(1 + SDR)^t}, \quad (1)$$

де: NB – чисті поточні вигоди (net present benefit); B_t – вигоди в момент часу t ; C_t – витрати в момент часу t ; SDR – соціальна ставка дисконтування; n – життєвий цикл програми.

Загальною метою аналізу витрати-вигоди є визначення максимального ефекту від реалізації програмних заходів з огляду на те, щоб максимізувати чисті соціальні вигоди та довести, що використання обмежених ресурсів теж сприяє досягненню максимально можливого соціального ефекту.

Значна частина бюджетних програм або проектів реалізуються не відразу, а мають тривалий період реалізації. Відтак, усі фінансові вкладення включають витрати впродовж певного періоду часу, тоді як вигоди можуть одержуватися також протягом певного періоду від початку впровадження програми або проекту. Тому при оцінюванні ефективності видатків бюджету необхідно різночасові витрати і вигоди приводити до єдиного часового періоду із застосуванням методу дисконтування. Вибір ставки дисконтування бюджетних витрат є важливим аспектом при проведенні аналізу СВА. Слід враховувати, що підхід до визначення ставки дисконтування за витратами у сфері суспільних фінансів має іншу економічну природу, ніж у приватному секторі. Це обумовлено різними цілями одержувачів вигод від реалізації проекту або програми.

Потреба у застосуванні концепції дисконтування для оцінювання програм, які мають тривалий термін виконання викликана як зниженням цінності грошей у часі, так й зниженням корисності благ, які будуть одержані після закінчення періоду життєдіяльності програми. Ідея, яка покладена в основу дисконтування середньо- та довгострокових бюджетних програм, полягає у тому, що для їхнього фінансування частина ресурсів відволікається з поточного бюджету, а користь суспільство одержить тільки після закінчення терміну реалізації програми.

Найбільш дискусійним питанням при проведенні аналізу СВА у суспільній сфері лишається питання щодо визначення параметрів ставки дисконтування. Поширеним методом, який для цього використовується є метод часових переваг у споживанні (social rate of time preference SRTP), у класичному варіанті представлений рівнянням Рамсея:

$$\text{SRTP} = \rho + \mu g, \quad (2)$$

де: ρ – ставка часових переваг; μ – еластичність граничної суспільної корисності споживання; g – темп зростання споживання на душу населення.

Д. Пірс та Д. Ульф ввели до цієї формули новий параметр, який пов'язаний зі змінами життєвих ризиків. Необхідність його урахування пояснюється тим, що при визначенні SRTP слід враховувати ймовірність того, що індивід може не дожити до часу, коли відкладене споживання стане можливим. Таким чином, індивідуальна ставка часових переваг набуває такого вигляду.

$$\rho = \delta + L, \text{ звідки } \text{SRTP} = \delta + L + \mu g, \quad (3)$$

де: δ – «чиста ставка» часових переваг; L – рівень ризику для життя або ризик катастрофи (Catastrophe risk).

Параметр «чиста ставка» у багатьох методиках прирівнюється до нуля, виходячи з етичних міркувань, щоб не занижувати добробут майбутніх поколінь. Проте, як стверджують М. Олсен та М. Бейлі, при встановленні нульової ставки дисконтування з'являється ймовірність зміщення часових переваг на користь майбутніх поколінь, тобто підвищення бідності одного покоління заради росту добробуту наступних [4, с. 1–25].

Метод СВА має багато переваг, які пов'язані з можливістю: здійснювати вибір за програмами або проектами як у часі, так й між собою; оцінювати ефективність бюджетних видатків у перспективі з огляду приведення показника чистих вигід за ставкою дисконтування до поточного моменту часу. Проте не слід забувати, що на практиці застосування визначених методів пов'язано зі складністю вираження вигід в одиницях вартості.

Література:

1. Козырин А. Финансовое право и управление публичными финансами в зарубежных странах / А. Козырин. – М.: ЦППИ, 2009. – 182 с.
2. Про результативні показники бюджетної програми: Наказ Міністерства фінансів України від 20 грудня 2010 р. № 1536 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1353-10>.

3. Улюкаев А.В. Проблемы государственной бюджетной политики: науч.-прак. пособие / А.В. Улюкаев. – М.: Дело, 2004. – 544 с.

4. Olson M. Positive time preference / M. Olson, M.J. Bailey // Journal of Political Economy. – 1981. – № 89 (2). – P. 1-25.

Герога Марьяна Володимирівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лубкей Н.П.

ОСОБИСТІ ФІНАНСИ ЯК ПЕРВИННА ЛАНКА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ: СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ВИОКРЕМЛЕННЯ

Особисті фінанси є одним з найменш вивчених елементів фінансової системи. Але за останній час відношення учених до фінансів населення як до самостійної ланки фінансової системи змінилося. З'являється значна кількість робіт учених, присвячена вивченню особистих фінансів, їх ролі і взаємодії з іншими елементами фінансової системи.

Найбільш поширеним в фінансовій літературі на сьогоднішній час є виділення трьох типів суб'єктів фінансових відносин: домашнє господарство, підприємництво та держава [1, с. 582].

В зв'язку з чим фінансова система як форма організації грошових відносин поділяється на три взаємопов'язані підсистеми: фінанси організацій (господарюючих суб'єктів), публічні фінанси (державні та муніципальні фінанси), фінанси домогосподарств (або особисті фінанси).

Але в минулому вітчизняна економічна наука обмежувалась розглядом централізованих державних фінансів і фінансових підприємств і не виділяла особисті фінанси як самостійну фінансову сферу.

Крім того і на сьогоднішній день існує дві точки зору щодо можливості виділення особистих фінансів в якості самостійного об'єкта дослідження фінансової науки. Одні дослідники вважають, що фінанси домогосподарств не можуть бути досліджені в якості самостійної категорії фінансової науки і не можуть бути віднесені до числа елементів фінансової системи, а інші вважають використання даної категорії повністю прийнятним [2, с. 220].

До числа вчених, які не розділяють точку зору про можливість включення в сферу фінансових відносин домогосподарств відноситься професор Б.М. Сабанті, хоча він і признає, що «фінанси домогосподарств» стають загальнопоширеним терміном [3, с. 99–109].

Розглянемо аргументи, висунуті в підтримку даної позиції:

1. Якщо розглядати фінанси як систему освіти і використання грошових фондів, то на рівні домашнього господарства немає місця фінансам, так як «в кожній системі повинна бути керуюча частина. В сімейних бюджетах стільки управляючих структур, скільки і сімей. Тому про систему говорити не приходиться».

2. Другий аргумент заключається в тому, що «доходи домогосподарств створюються не як наслідок спеціальних відношень, а як результат участі людей в виробничому процесі, що регулюються зовсім іншими економічними законами і категоріями» [4, с. 99–109].

3. «Не може бути спеціальних методик і рекомендацій по використанню грошових доходів, оскільки ці процеси в кожній сім'ї створюються з багатьма індивідуальними особливостями. Наука не може виробити спеціальних законів, ні систем управління процесом створення доходів сім'ї, розміром доходів і тим більше рекомендаціями по управлінню і структурі видатків» [5, с. 272].

Але багато дослідників не згодні з цією пропозицією, вони рахують обґрунтованим включення в сферу фінансових відносин особистих фінансів. С.А. Белозеров в своїй монографії з приводу приведених аргументів Б.М. Сабанті висуває ряд зауважень.

1. Він погоджується в тому, що людина бере участь в виробничому процесі, в тому числі, продаючи підприємствам робочу силу і получаючи за це дохід в формі заробітної плати. Але і державні підприємства отримуючи свої доходи, беручи участь у виробничому процесі, в тому числі, організовуючи процес виробництва матеріальних благ і послуг, а не в результаті «спеціальних відносин». Адже проти участі державних підприємств в фінансових відносинах ніхто не заперечує.

2. Слід погодитися з тим, що фінансові відносини на рівні домашнього господарства не імперативні, що представляє собою найменш регламентовану сферу фінансових відносин, визначають не обов'язкові до виконання інструкціями і методиками, а багатьма (економічними, соціальними, психологічними т. д.) факторами. Ряд дослідників – фінансистів вважають, що в умовах сучасної ринкової економіки фінанси не обмежу-

ються відносинами з приводу формування і використання централізованих грошових фондів держави, але з розвитком товарно-грошових відносин, збільшенням масштабів виробництва і розширенням діяльності держави, фінансові відносини отримали подальший розвиток [6, с. 304].

Деякі вчені в сфері фінансів вважають, що в другій половині двадцятого століття сфера фінансових відносин різко розширилась, і сьогодні будь-який сектор економіки пронизаний мережею фінансових відносин. Ці вчені вважають, що розвиток великомасштабного товарного виробництва, пов'язаний з виникненням національних і транснаціональних організацій корпоративного типу, спричинив удосконалення способів мобілізації, використання фінансових ресурсів, обумовив особливе місце в розподіленні грошових засобів між різними учасниками виробничого процесу. Особливе місце в цьому розподільчому процесі набуває рух грошових засобів, відокремлений від руху товарів. Він пов'язаний як з різними формами кредиту, так і з розподілом вартості сукупного суспільного продукту між різними господарюючими суб'єктами, що і являється сферою фінансових відносин [7, с. 314].

Безсумнівний інтерес представляє зміст поняття «фінанси домогосподарств». Особисті фінанси є не від'ємною частиною життя кожної людини. Надлишок або ж нестача фінансових ресурсів визначають якість нашого життя. Стабільність особистої фінансової бази впливає на нашу впевненість у завтрашньому дні.

Література:

1. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: підручник. – 5-те вид., перероб. і доп. / Боринець С.Я. – К.: Знання, 2008. – 582 с.
2. Васильєва М.В. Финансовая политика: Учеб. пособие для студ., обучающихся по спец. «Финансы и кредит» / М.В. Васильєва, Н.А. Малий, Л.В. Перекрестова. – Р. н/Д.: Феникс, 2008. – 220 с.
3. Версаль Н.І. Фінансове посередництво в Україні: теоретичні та практичні аспекти / Н.І. Версаль // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 99–109.
4. Волощук Г.О. Наукове забезпечення бюджетного процесу: Генеза. Теорії. Перспективи. / Г.О. Волощук, Ю.В. Пасічник. – К.: Міленіум, 2003. – 272 с.
5. Габбард Р.Г. Гроші, фінансова система та економіка: Підручник: пер. з англ. / Габбард Р. Глен. – К.: КНЕУ, 2004. – 889 с.
6. Загорський В.С. Бюджетно-податкова система України: теорія і практика: монографія / Загорський В.С. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2006. – 304 с.

7. Зимовець В.В. Акумуляція фінансових ресурсів та економічний розвиток: Монографія / Зимовець В.В. – К., 2003. – 314 с.

Голубенко Іванна Іванівна

ст. гр. ФОм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Валігура В.А.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ТА КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ

Однією із умов ефективного функціонування податкової системи є наявність належного податкового контролю. Сутність податкового контролю полягає у процесі вивчення, порівняння, виявлення, фіксації проблем; відображення в обліку господарських операцій та вжиття заходів для їх розв'язання, усунення порушень і попередження їх в подальшому. Податковий контроль є однією із основних складових державного фінансового контролю. Окрім того, запровадження податкового контролю є невід'ємною складовою управління податковою системою. Податковий контроль не є самоціллю, а виступає обов'язковим елементом регуляторної системи, мета якої полягає у своєчасному виявленні відхилень від прийнятих стандартів, порушень принципів законності, ефективності, доцільності і економності управління фінансовими ресурсами, що дозволяло б у кожному конкретному випадку внести відповідні корективи, посилити відповідальність уповноважених осіб, отримати відшкодування збитків завданих державі та перешкодити повторенню виявлених порушень у майбутньому.

Зауважимо, що система оподаткування яка сьогодні функціонує в Україні є доволі недосконалою. Характерними рисами на цьому етапі податкових реформ є наявність проблем, які постають на шляху її еволюційного та динамічного розвитку. Чільне місце серед таких проблем відведено конфліктам інтересів між контролюючими органами у сфері оподаткування та платниками податків, суть яких полягає не лише у відсутності партнерських відносин між суб'єктами правовідносин.

Дана проблематика висвітлена в роботах таких російських вчених: В.Н. Назарова, А.К. Саркісова, Г.В. Петрової, Д.Є. Фадєєва та інших. Серед вітчизняних науковців окремі аспекти поняття та змісту податкових конфліктів розглядали: С.В. Буряк, Л.К. Воронова, М.К. Кучерявенко, О.В. Кузьменко, В.В. Тильчик, Ф.О. Ярошенко та інші.

Конфлікт можна характеризувати як активне протистояння сторін, викликаних полярністю їх інтересів або різним відношенням до цінностей і норм суспільного життя, слід відзначити, що особливості різних конфліктів можуть бути різноманітними [1, с. 111]. Теоретичне значення такого підходу полягає в можливості сполучення конфліктів із державними інститутами і, отже, розгляду конфліктів не в абстрактному соціальному просторі, а в реальному зв'язку з діючими правовими інструментами і структурами.

З огляду на зазначене необхідно виокремити основні причини, що призводять до виникнення конфлікту інтересів між платниками податків та контролюючими органами в процесі здійснення податкового контролю:

– моральна поведінка платника податків, що формується на основі рівня його вихованості і правосвідомості на даному етапі соціального розвитку. Окрім того, вона напряму залежить, від позитивної оцінки і характеристики моральних правил, правових норм чи установок. Важливим аспектом є також психологічні особливості індивіда, його свідомість, наявність потреб, інтересів і мотивів діяльності [2, с. 56];

– низький рівень податкової культури та відсутність податкової свідомості у вітчизняних платників податків недоотримання фінансування із різних джерел яке очікувалось підприємствами. Як наслідок платники податків порушують податкове законодавство та не виконують свої податкові зобов'язання;

– методи роботи контролюючих органів у сфері оподаткування, що доволі часто характеризуються певною однобокiстю, яка розрахована лише на примусове адміністрування податкових платежів;

– постійні та численні зміни в податковому законодавстві, з одного боку, і відсутністю завчасної поінформованості платників про очікувані податкові зміни – з іншого.

Беручи до уваги вище зазначені проблеми необхідно прикласти максимальних зусиль для їхнього подолання як із сторони органів Міністерства доходів та зборів так із сторони платників податків. Саме їхня чітка

співпраця та взаємодія дасть можливість якщо й не повністю уникнути, то хоча б мінімізувати можливість виникнення конфлікту інтересів.

Література:

1. Тильчик В.В. Поняття і суть податкових спорів між органами державної податкової служби та платниками податків / В. Тильчик // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 3. – С. 110–114.
2. Таранов І.М. Фіскальний потенціал України та ефективність справляння податків: дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / Тернопільська академія народного господарства. – Т., 2004.

Головата Людмила Іванівна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Сидор І.П.

ОКРЕМІ НЕДОЛІКИ СПРАВЛЯННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Одним із бюджетоформуєчих податків у наповненні місцевих бюджетів в Україні є податок на доходи фізичних осіб. Серед усієї сукупності податкових платежів саме податок на доходи фізичних осіб характеризується перерозподільчими процесами, які найефективніше проявляються через його функціональне призначення. Специфіка нарахування податку на доходи фізичних осіб полягає в тому, що він зачіпає інтереси громадян, які формують різні прошарки суспільства, тобто тих, хто отримує надвисокі доходи, а також тих, які перебувають на межі малозабезпеченості. Податок на доходи фізичних осіб передбачає можливість досягнення оптимального перерозподілу коштів та рівності при оподаткуванні суб'єктів даного податку. Однак, при справлянні податку на доходи фізичних осіб виникла низка проблем, викликаних численними змінами механізму прибуткового оподаткування громадян в Україні.

Зокрема, до 2004 р. оподаткування доходів громадян здійснювалось відповідно до вимог Декрету Кабінету міністрів України «Про прибутковий податок з громадян» [5]. У 2004 р. з прийняттям Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22 травня 2003 р. № 889 відбулось

реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні [4]. Внаслідок цього прогресивна шкала ставок прибуткового податку з громадян змінилась на пропорційні ставки податку з доходів фізичних осіб, які, порівняно з попереднім періодом, значно зменшились. Крім того, в 2011 р. після прийняття Податкового кодексу України ставки податку з доходів фізичних осіб стали малопрогресивними [3] та відповідають 15% для доходів у розмірі до 10 мінімальних заробітних плат та 17% стосовно доходів у розмірі понад цю величину.

Відмітимо, що в результаті проведених реформ щодо оподаткування доходів фізичних осіб в Україні механізм справляння цього податку важко назвати досконалим. Адже статистичні дані свідчать, що в українському суспільстві 90% населення мають низькі доходи, а 10% надвисокі [2, с. 30]. При цьому всі громадяни України, залежно від розмірів їх доходів, сплачують податок за малопрогресивними ставками, які нині становлять 15% та 17% [3].

На нашу думку, з метою створення в Україні оптимальної системи оподаткування доходів фізичних осіб потрібно розглянути існуючі механізми справляння податку з доходів громадян в інших країнах.

Зарубіжний досвід прибуткового оподаткування свідчить, що в більшості країн світу шкала ставок податку з доходів фізичних осіб прогресивна і максимальний їх розмір сягає значних величин: 40% у Великобританії, 53% у Німеччині, 56,8% у Франції, 50% у Японії та в Австрії, 55% у Бельгії [6, с. 69–97]. Крім того, на особливу увагу заслуговує досвід прибуткового оподаткування громадян Сполучених Штатів Америки. А саме в США функціонує прогресивна шкала оподаткування доходів фізичних осіб зі ставками податку від 15 до 28%. При цьому оподатковуватись за вибором платників податку можуть або доходи окремо взятого громадянина, або ж доходи всієї родини. В останньому випадку за базу оподаткування слугує сумарна вартість усіх видів доходів членів сім'ї за рік [1, с. 103]. Слід зазначити, що нині в цій країні розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян в рік сягає 3 тис. дол. США для одиноких громадян і 5 тис. дол. США для подружжя [6, с. 64]. Сутність американської системи оподаткування доходів громадян полягає в тому, що кожен громадянин розглядається як підприємство, яке повинне оплатити послуги, що надаються щодо охорони здоров'я, паркування, штрафи і т. д., які зменшують оподатковувані доходи громадянина. В результаті цього ставки податку для фізичних осіб номінально досягають 28%, а реально

становлять 15–20% за рахунок виплат платника податку на власне утримання, на розмір яких зменшуються оподатковувані доходи [1, с. 107].

Безперечно, це країни з високим рівнем життя та з суттєвим рівнем доходів на душу населення. Україна ж створила систему прибуткового оподаткування зі значним податковим навантаженням на малозабезпечених громадян, що не є справедливим, адже громадяни в яких місячний дохід більший 10 мінімальних заробітних плат сплачують податок ставкою 17%, що несуттєво відрізняється від ставки ПДФО для громадян з порівняно низькими доходами [3], в результаті чого в нашій країні значну частину прибуткового податку за громадян України, що отримують відносно високі доходи фактично сплачують українці з низькими доходами.

Зауважимо, що з 2004 р. з введенням в дію Закону «Про податок з доходів фізичних осіб», в Україні неоподатковуваний мінімум доходів громадян замінила податкова соціальна пільга, порядок застосування якої продубльовано практично без змін у Податковому кодексі України. Згідно з вимогами Податкового кодексу, на податкову соціальну пільгу має право платник податку, який отримує доходи у вигляді заробітної плати, якщо її розмір за звітний місяць не перевищує місячного прожиткового мінімуму, встановленого на 1 січня звітного податкового року, збільшеного на 140% та округленого до найближчих десяти гривень [3].

Звичайно, функціонування податкової соціальної пільги дещо послаблює податковий тиск на малозабезпечені категорії громадян. Проте, на нашу думку, нині вона не забезпечує виконання одного з визначальних у світовій практиці податкових відносин принципів соціальної та фіскальної політики, згідно з яким рівень доходу, що забезпечує базові потреби громадянина, звільняється від оподаткування. Через поширення практики приховування доходів від оподаткування значна частина податкових соціальних пільг надається тим платникам, що насправді її не потребують, оскільки вони отримують порівняно високі доходи, які ними приховуються від оподаткування. Враховуючи це, на нашу думку, податкову соціальну пільгу слід замінити на звільнення від оподаткування частини заробітної плати за рахунок якої фінансуються витрати на транспортні послуги, на харчування, придбання товарів першої необхідності, тощо. Тобто, формально податкову соціальну пільгу, яка не виконує основне своє завдання – не підвищує належним чином доходну спроможність малозабезпечених громадян можна просто відмінити, одночасно дозво-

ливши включати до податкового кредиту більшу частину мінімально необхідних витрат платників податку з доходів фізичних осіб.

Іншим шляхом вирівнювання доходної спроможності малозабезпечених громадян може бути запровадження неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що й передбачав Декрет Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян» [5], який діяв в Україні до 2004 р.

При цьому, в будь-якому випадку, розмір неоподаткованої частини доходів фізичних осіб в Україні повинен бути значно вищим від величини чинної податкової соціальної пільги, що забезпечить як зростання купівельної спроможності порівняно небагатих громадян, так і підвищення розмірів надходжень до бюджету інших платежів, зокрема податків на споживання та податку на прибуток підприємств.

Водночас, щодо пільгового оподаткування доходів фізичних осіб, відмітимо, що податок на доходи фізичних осіб повинні сплачувати усі громадяни, які отримують дохід із будь-якого іншого джерела, а не лише із заробітної плати.

Література:

1. Дема Д.І. Оподаткування сільськогосподарських товаровиробників у США і Україні / Д.І. Дема. – Житомир: Полісся, 2001. – 228 с.
2. Демиденко Л.М. Оподаткування доходів громадян: досвід США та України. / Л.М. Демиденко // Фінанси України. – 2005. – № 9. – С. 30–33.
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
4. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України від 22 травня 2003 р. № 883-4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 2012.
5. Про прибутковий податок з громадян: Декрет Кабінету Міністрів України від 26 грудня 1992 р. № 13-92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». – 2012.
6. Ткаченко Н.М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність: навчально-методичний посібник / Н.М. Ткаченко., Т.М. Горова, Н.О. Ільєнко – К.: Алерта, 2004. – 554 с.

Гуменна Ірина Степанівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кириленко О.П.

РОЛЬ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Органи місцевого самоврядування виконують широкий спектр функцій та повноважень, які, насамперед стосуються забезпечення додержання прав і свобод місцевого населення, добробуту їх повсякденного життя та інших потреб. Саме місцева влада є найбільш наближеною як до повсякденних, так і до глобальних проблем життя населення, соціально-економічного розвитку території. Якість виконання повноважень органами місцевого самоврядування залежить значною мірою від наявності фінансових ресурсів у їх розпорядженні.

Міжнародна практика наголошує на необхідності в розпорядженні органів місцевого самоврядування власних, незалежних від державних, фінансових ресурсів. Так, пункт 1 статті 9 Європейської хартії місцевого самоврядування визначає: «Органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на свої власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень» [3]. І така увага до формування саме власних незалежних фінансів не безпідставна, адже фінансова незалежність є фундаментом для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень та одним із найважливіших засобів унеможливлення втручання в діяльність місцевої влади інших суб'єктів.

Одним із таких джерел власних фінансових ресурсів виступають місцеві податки і збори. Пункт 3 статті 9 Європейської хартії місцевого самоврядування передбачає: «Принаймні частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону» [3]. І цей принцип реалізується у практиці більшості європейських країн, законодавство яких передбачає часткове формування дохідної частини місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та зборів, а також наділяє органи муніципальної влади правом запроваджувати та регулювати місцеві податки і збори в межах законодавства країни.

Однак, не в усіх країнах основу наповнення місцевих бюджетів складають виключно місцеві податки і збори. Наприклад, якщо у Швеції пи-

тома вага виключно місцевих податків і зборів у структурі джерел фінансування органів місцевого самоврядування становить близько 61%, у Данії – 51%, у Швейцарії – 46%, Норвегії – 42%, то у деяких інших країнах, навпаки, місцеві податки у структурі надходжень становлять зовсім незначну частку: Естонія – питома вага місцевих податків становить менше 1%, незначний рівень місцевих податків спостерігається також у Болгарії, Румунії, Словенії [1]. Така ж ситуація спостерігається і в Україні. Частка місцевих податків і зборів у доходах зведеного бюджету України складає менше 3%. Натомість основу наповнення місцевих бюджетів складають загальнодержавні податки і збори (близько 55–60%) та трансферти (42–45%).

Не дозволяє місцевим податкам та зборам приймати головну участь у формуванні доходів місцевих бюджетів низка проблем, таких як:

- обмеження прав місцевої влади щодо встановлення і сплати місцевих платежів;
- нераціональний розподіл повноважень місцевих органів влади на делеговані й власні завдання та функції, які призводять до зменшення ефективності та рівня відповідальності місцевого самоврядування за використання бюджетних коштів;
- пряме втручання органів державної влади у діяльність органів місцевого самоврядування;
- нерозвиненість самооподаткування як альтернативної форми надходжень до місцевого бюджету;
- фіскальна функція місцевих податків і зборів має другорядне значення, що призводить до зменшення питомої ваги в доходах місцевих бюджетів [2].

Ті зміни, які відбулися нещодавно в податковій системі, і стосувалися місцевих податків і зборів, перш за все були спрямовані на підвищення інвестиційної діяльності місцевих органів самоврядування, оскільки збільшилося наповнення спеціального фонду місцевих бюджетів, у тому числі доходи бюджету розвитку, за рахунок податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки та єдиного податку. Це означає покращення соціально-економічного розвитку регіонів, виконання інвестиційних програм, збільшення фінансування будівництва, капітального ремонту та реконструкції об'єктів соціально-культурної сфери й житлово-комунального господарства та інших витрат. Проте, такі зміни не дають

можливості використання місцевих податків і зборів як пріоритетного джерела наповнення місцевих бюджетів.

Отже, щоб місцеві податки і збори стали основою доходів місцевих бюджетів потрібно:

- збільшити повноваження місцевих органів влади щодо встановлення бази та ставок місцевих податків і зборів;
- впровадження та поширення практики самооподаткування;
- вдосконалення механізму справляння податку на нерухоме майно, як найперспективнішого у фіскальному значенні місцевого податку;
- включити до складу місцевих податків і зборів податок з доходів фізичних осіб і плату за землю, які є бюджетоутворюючими в доходах місцевих бюджетів [2];
- посилення контролю за справлянням місцевих податків і зборів.

Таким чином, місцеві податки і збори необхідні для того щоб місцеві органи влади були забезпечені власними фінансовими ресурсами задля виконання своїх функцій та забезпечення населення всіма необхідними благами.

Література:

1. Пухтинський М.О., Ворона П.В., Власенко О.В. Зарубіжний досвід організації та роботи місцевої влади [монографія] / За заг.ред. П.В. Ворони. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2009. – 280 с.

2. Глухова В.І., Нікітіна М.А., Красуля Є.С. Місцеві податки і збори як складова фінансових ресурсів регіону / В.І. Глухова, М.А. Нікітіна, Є.С. Красуля // Вісник КНУ імені Михайла Остроградського. – 2011. – № 2 (67). – С. 152–155.

3. Європейська хартія місцевого самоврядування. Ратифікована Законом України «Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування» від 15 липня 1997 р. № 452/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

Гупало Галина Василівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Квасниця О.В.

УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Дотримання єдиного підходу у виконанні податкових зобов'язань та мобілізації доходів бюджету в поєднанні з єдиним підходом у визначенні відповідальності за формування державних фінансових ресурсів і належне, ефективне, економне їх використання, повинно сприяти побудові дієвого механізму мобілізації формування бюджетів України.

Реформування економічних відносин вимагає дійових заходів центральних органів влади щодо створення реальних передумов, правових норм і засад для формування фінансової культури й етики підприємства. Прозорість законодавства та однозначність у трактуванні його засад й положень мають сприяти зменшенню порушень у процесі справляння податків, зборів та обов'язкових платежів.

Систему управління доходів бюджету держави необхідно будувати з врахуванням усіх факторів впливу на формування доходів бюджету, їх розподілу та використання на здійснення видатків. В цих умовах бюджетні ресурси на здійснення видатків з бюджету необхідно розглядати як похідну від доходів бюджету, мобілізованих на Єдиному казначейському рахунку. Управління доходами бюджету необхідно здійснювати, виходячи із основних економічних законів суспільного розвитку та забезпечення в рамках єдиної системи як такої. На нашу думку, державне регулювання та система управління доходами бюджету має будуватись, виходячи із нижченаведених стадій формування та використання доходів бюджету [2, с.170]:

- формування ВВП і валової доданої вартості;
- розподіл ВВП, доданої вартості та нарахування сум податків, зборів і обов'язкових платежів до бюджетів України;
- мобілізація податкових зобов'язань до бюджетів України;
- зарахування та облік надходжень до бюджету;
- розподіл та використання коштів, мобілізованих до усіх бюджетів;
- оцінка та аналіз ефективності використання доходів бюджету на здійснення видатків;

– здійснення постійного державного впливу й контролю в процесі формування доходів бюджету їх використання та відтворення в межах єдиної системи.

Задля удосконалення та розширення дохідної бази державного бюджету 2014 р. має відбутися низка змін у системі оподаткування [1, с. 126–127]:

– посилення боротьби з мінімізацією оподаткування та ухилянням від сплати податків;

– запровадження оподаткування багатства та предметів розкоші;

– реформування системи екологічного оподаткування;

– оптимізація системи податкових пільг;

– спрощення адміністрування податків для підприємств.

Вважаємо за доцільне в найближчу перспективу сформуванню концепцію управління доходами бюджетів України як головної складової ресурсів бюджету і підсистеми державних фінансових ресурсів з урахуванням стратегії розвитку фінансово-бюджетної політики відповідно до вимог і стандартів побудови ринкового середовища та інтеграції України до Європейського Союзу.

Література:

1. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне послання президента України до Верховної Ради України. – К.: НІС, 2013. – 576 с.

2. Штепсель М.Ю. Діюча система формування доходів Державного бюджету України та шляхи її вдосконалення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oneu.edu.ua/ukr-rus/cath/finans/stud_sbornik_2%282013%29.pdf.

Грема Катерина Володимирівна

ст. гр. Ф-12

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Письменний В.В.

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Сьогодні поліпшити рівень життя населення та забезпечити зростання національної економіки не можливо без формування інтелекту-

льного потенціалу української нації. Саме професійна підготовка фахівців у вищих навчальних закладах є основою для розвитку демократично свідомого суспільства. Проте успішне виконання завдань системою вищої освіти не можна здійснити без достатнього рівня фінансового забезпечення. Ця проблема постала перед Україною не тільки на даний момент, а й притаманна для усього періоду її державотворення.

Фінансування вищої освіти здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України, законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту», щорічних законів «Про Державний бюджет України» й інших. При цьому джерела фінансування залежать насамперед від форми власності вищого навчального закладу. Щодо державної форми власності, фінансування здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, щодо власності Автономної Республіки Крим та комунальної власності – коштів відповідних бюджетів, приватної власності – їх власником.

В Україні на початку 2014 р. мережа вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації налічувала 803 заклади, з них державної форми власності 415 закладів, комунальної форми власності – 221, приватної форми власності – 167 [1]. На таку велику кількість закладів приходилось фінансування не тільки з означених джерел. Для цього також залучалися додаткові джерела, не заборонені законодавством, зокрема плата за надання освітніх послуг, надходження від науково-дослідної діяльності вищих навчальних закладів, орендна плата й інші.

У нашому дослідженні головну увагу зосередимо на бюджетному фінансуванні системи вищої освіти. Зокрема, в табл. 1 узагальнено обсяги видатків, що виділяють на цю сферу.

Таблиця 1

Видатки зведеного бюджету України на освіту за 2007–2013 рр.*

(млн. грн.)

Видатки	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р. (січ.- вер.)
Дошкільна освіта	5257,7	7214,8	8325,2	10238,3	1181,6	14627,7	11155,8
Загальна середня освіта	18849,5	25409,3	27640,7	32852,4	35234,5	42459,1	31975,2
Вища освіта	12827,8	18552,9	20966,3	24998,4	26619,6	29335,9	21605,2
<i>Вищі навчальні заклади I і II рівнів акредитації</i>	2749,3	3987,3	4650,8	5769,0	6141,2	6921,8	5164,7

Продовж. табл. 1

Вищі навчальні заклади III і IV рівнів акредитації	10078,5	14565,6	16315,5	19229,4	20478,5	22414,1	16440,4
Післядипломна освіта	505,2	668,4	665,7	783,5	865,5	938,0	696,7
Позашкільна освіта та заходи із позашкільної роботи з дітьми	1803,9	2439,1	2783,6	3298,8	3635,6	4490,8	3405,8

* Побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

Загальні видатки на освіту, порівняно з минулими роками, зросли. В 2012 р. ця сума становила 101560,9 млн. грн., що на 15307,3 млн. грн., або 17,7% більше за показник 2011 р., а порівняно з 2007 р. – на 57227,3 млн. грн., або 129,1%. Видатки на вищу освіту в 2012 р. порівняно з 2011 р. збільшилися на 2716,3 млн. грн., або 10,2% , а порівняно з 2007 р. – на 16508,1 млн. грн., або 128,7%. Головними чином це пов'язано зі зростанням видатків на оплату праці викладачам та керівним працівникам, збільшенням розміру стипендій студентів вищих навчальних закладів.

Найбільше видатків зі зведеного бюджету припадає на загальну середню освіту, які в 2007 р. склали 18849,5 млн. грн., або 42,5%, а в 2012 р. обсяг асигнувань на цю сферу вже становив 42459,1 млн. грн., або 41,8%. Обсяг видатків на вищу освіту у 2007 р. дорівнював 12827,8 млн. грн., або 28,9%, а в 2012 р. – 29335,9 млн. грн., або 28,9%. Проведений аналіз показав, що видатки на вищу освіту за період 2007–2012 рр. збільшилися, проте, якщо взяти до уваги обсяги загальних видатків на освіту до видатків на вищу освіту, то ми бачимо, що питома вага фінансування скоротилася.

Недостатній рівень фінансування системи вищої освіти в Україні не повною мірою може забезпечити високий рівень освіченості громадян, що негативно впливає на рівень економічного зростання країни. Порівняно з попередніми роками, збільшилась питома вага осіб з повною вищою освітою (з 9,7% у 2006 р. до 18,6% у 2012р.), утім зменшилась питома вага осіб з повною та базовою загальною середньою освітою відповідно (з 41,3% до 27,8%) [2]. Це негативний показник, який погано впливає на формування інтелектуального потенціалу української нації.

Варто зазначити, що стаття 61 Закону України «Про освіту» визначає необхідний обсяг бюджетних асигнувань на сферу освіти у розмірі не менш 10% від ВВП. Однак жодного разу з моменту набуття незалежності Україні не вдавалося вийти на такий рівень фінансування. Зміни обсягу бюджетних асигнувань на цю сферу в залежності від ВВП подано в табл. 2.

Таблиця 2

Зміна бюджетних асигнувань на сферу освіти в залежності від ВВП за 2007–2012 рр.*

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Обсяг ВВП (у фактичних цінах, млн. грн.)	720731	948056	913345	1082569	1302079	1411238
Витрати ВВП на освіту (% до ВВП)	6,2	6,4	7,3	7,4	6,7	7,1
Витрати на вищу освіту (% до ВВП)	1,8	2,0	2,3	2,3	2,0	2,1

* Побудовано на основі даних Державної служби статистики України.

Як видно з табл. 2, частка державних витрат на освіту в Україні за останні роки підтримується на рівні близькому до 7% від ВВП, що на третину нижче планового показника. Середнє значення частки видатків на освіту до ВВП за 2007–2012 рр. становить 6,9%, а видатків на вищу освіту – 1,8%. При цьому необхідно враховувати, що більша частина цієї суми йде на оплату комунальних послуг та заробітної плати. Таким чином, сподіватись на якісні зміни в освіті не доводиться.

Тому пропонуємо наступні заходи стосовно вдосконалення бюджетного фінансування системи вищої освіти в Україні:

1. При виділенні бюджетних асигнувань слід враховувати невідповідність попиту і пропозиції на ринку праці, та готувати фахівців за необхідними професіями. Найбільш популярними професіями, на які спостерігався попит роботодавців у 2012 р., були професії висококваліфікованих робітників – слюсарів, токарів, електрогазозварників, водіїв, робітників з ремонту електричного обладнання. Залишається значний попит на спеціалістів вищого рівня – топ-менеджерів, економістів, лікарів, інженерів з відповідним досвідом роботи, ІТ-спеціалістів.

2. При фінансуванні вищої освіти слід враховувати й економіку регіонів. Регіональні диспропорції посилюються у розрізі окремих видів економічної діяльності: понад 75% вакансій по підприємствах добувної про-

мисловості зосереджено у Дніпропетровській, Донецькій і Луганській обл.; по промисловості – в Дніпропетровській обл.; чверть вакансій у будівництві, по підприємствах торгівлі та ремонту – у м. Києві; більше половини вакансій транспорту та зв'язку – в Харківській, Полтавській, Дніпропетровській обл. та м. Києві; майже 60% вакансій у фінансовій діяльності – в м. Києві [1].

3. Потрібно посилити контроль держави за витрачанням коштів, які використовують вищі навчальні заклади в сфері вищої освіти. Для цього необхідно частіше проводити зустрічні звірки, ревізії та перевірки з метою документального й фактичного підтвердження виду, обсягу і якості їх діяльності, розподілу наявних коштів між витратами на капітальні видатки, зайві потреби. Разом з тим, слід активно розвивати громадський контроль за станом фінансів у цій сфері.

4. Ще одним негативним фактором, який простежується у нашій державі є «відплив умів». Саме через скорочення фінансування сфери вищої освіти багато вчених, інженерів, спеціалістів з різних галузей емігрують в розвинені країни. Так, за даними Державної служби статистики України, у період з 1996 по 2011 рр. на постійне місце проживання за кордон виїхало 1622 науковців, серед яких 1290 кандидатів наук і 332 докторів наук. Кількість науковців, які емігрували за кордон з 2003 р. поступово зменшувалась, проте, у 2012 р. їх кількість зросла майже втричі [3].

Література:

1. Пропозиція робочої сили та попит на неї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=305437.
2. Вища освіта України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/58/>.
3. Кадрове забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nas.gov.ua/UA/About/Pages/2013.aspx>.

Діхтярук Наталія Володимирівна

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Малиняк Б.С.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ

Важливе значення у формуванні людського капіталу суспільства належить соціальному сектору, який формує духовні цінності суспільства, сприяє зростанню продуктивності праці, впливає на ефективність виробництва та виступає рушійною силою економічного розвитку будь-якої держави. Посилення соціальної функції держави стає однією з ознак цивілізованості суспільства. Останніми роками спостерігається тенденція до зростання бюджетних видатків на відтворення людського капіталу та забезпечення наукових розробок у країнах з ринковою економікою. Це супроводжується загальним поліпшенням якості життя громадян: розширенням соціальних гарантій держави, поліпшенням житлових умов, підвищенням рівня освіти, вдосконаленням системи охорони здоров'я, збільшенням тривалості життя населення тощо. Проте Україна значно відстає за рівнем фінансування соціальної сфери. Коштів не вистачає не тільки на розвиток галузі, але й на її поточне утримання. За цих умов актуальною постає проблема пошуку шляхів удосконалення фінансового забезпечення соціально-культурної сфери.

Забезпечення населення найважливішими соціальними послугами має безпосередній вплив на масштаби проблеми бідності, забезпечення належного рівня життя населення, позитивно позначається на економічному зростанні в країні. Враховуючи характерні властивості соціальних послуг, основним джерелом їх фінансового забезпечення є ресурси бюджету.

Склад видатків бюджету, спрямованих на задоволення життєво необхідних потреб населення, формується з урахуванням відсутності інших, більш ефективних, способів їхнього забезпечення. Серед найважливіших людських потреб, неможливість задовольнити які спричиняє бідність, є суспільні блага. Зважаючи на те, що суспільним благам властиві такі риси, як їхня неподільність і відсутність додаткових витрат для надання благ додатковому споживачу, вони не можуть бути надані людям в інший спосіб, ніж за рахунок державного фінансового забезпечення. Підставою для спрямування бюджетних коштів на забезпечення людей пос-

лугами є, також, наявність при цьому значних позитивних екстерналій, у результаті чого користь одержують не лише ті люди, що споживають ці послуги, але й усе суспільство.

Зважаючи на перелік послуг, відсутність яких має найбільший вплив на рівень життя населення, а також на економічні характеристики таких послуг, бюджетні ресурси мають використовуватися, зокрема, на забезпечення послуг охорони здоров'я та освіти, а також створення й підтримку мінімального рівня соціальної інфраструктури. Зменшення рівня бідності при цьому можливе лише за умови забезпечення доступності якісних послуг для кожної людини [1, с. 325].

Таким чином із усіх видатків бюджету, фінансовим забезпеченням соціальних послуг у цій науковій роботі доцільно вважати: видатки на охорону здоров'я; видатки на духовний і фізичний розвиток; видатки на освіту; видатки на житлово-комунальне господарство.

Досягнення максимальної результативності процесу надання необхідних суспільних послуг передбачає визначення оптимального рівня бюджетів, які є джерелом фінансування. Для усунення бідності велике значення має повнота задоволення відмінних потреб споживачів. Цей факт слугує вагомим аргументом на користь посилення децентралізації бюджетного фінансування суспільних послуг. Проте в цьому разі виникають ризики нерівномірної забезпеченості послугами населення, яке проживає в різних адміністративно-територіальних одиницях, залежно від рівня їхнього економічного розвитку. З метою мінімізації бідності на всій території країни виникає об'єктивна необхідність розробки та дотримання науково обґрунтованих стандартів надання найнеобхідніших соціальних послуг. Кращі можливості для надання послуг населенню відповідно до єдиних стандартів виникають під час централізованого фінансового забезпечення. Таким чином, оптимальне поєднання ресурсів бюджетів різних рівнів на засадах субсидіарності є необхідною умовою раціонального забезпечення суспільних потреб і, таким чином, максимального впливу на скорочення явища бідності.

Література:

1. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій [О.П. Кириленко, Т.О. Кізима, В.І. Стоян та ін.]: за ред. О.П. Кириленко. – Тернопіль, 2008. – 376 с.

Дейнека Леся Володимирівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

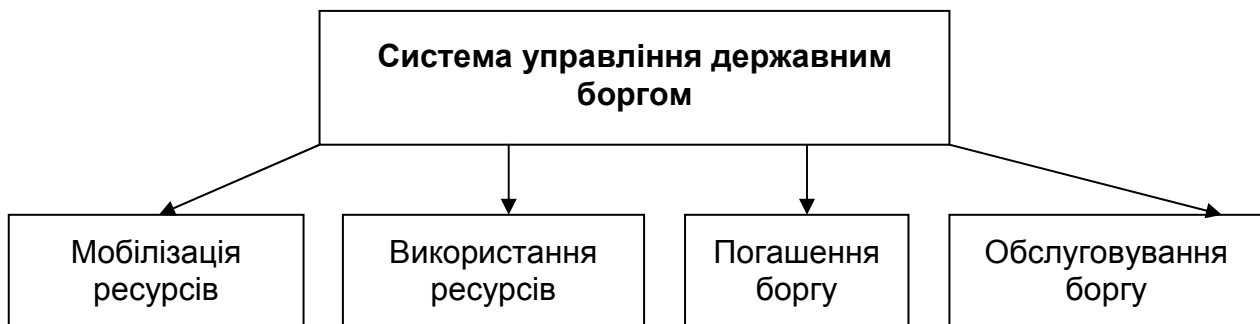
к.е.н., доцент Письменний В.В.

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Як відомо, державний борг являє собою загальну суму боргових зобов'язань держави з повернення отриманих і непогашених кредитів. Причинами його виникнення є проведення внутрішніх та зовнішніх державних запозичень, забезпечення цільового фінансування різноманітних програм, поповнення резервних активів, рефінансування раніше здійснених державних позик тощо [1]. Наявність державного боргу впливає на різні сторони економічного життя – бюджетний дефіцит, звуження чи розширення сукупного попиту та пропозиції, розмір грошової маси в обігу.

Тому важливим питанням є забезпечення управління державним боргом, в процесі якого здійснюється пошук ефективних умов запозичення коштів, забезпечується контроль за їх цільовим використанням, формуються обсяги кредитних ресурсів держави, визначається оптимальне співвідношення між внутрішніми та зовнішніми запозиченнями за умови збереження фінансової рівноваги, забезпечується стабільність валютного курсу і фондового ринку, впроваджуються та застосовуються методи «цільових орієнтирів» при оцінці ефективності боргової політики.

Управління державним боргом має за мету досягнення стабільного економічного розвитку, забезпечення необхідного рівня фінансування соціальних програм, формування достатніх обсягів кредитних ресурсів для розвитку підприємницької діяльності та залучення іноземних інвестицій [2]. При цьому процес управління включає етапи мобілізації коштів з метою забезпечення фінансування програм, організації раціонального використання мобілізованих ресурсів, використання коштів й обслуговування боргу, повернення боргу, виплата відсотків за кредитами.

Рис. 1. Система управління державним боргом

Ефективне управління державним боргом, розв'язання проблеми зниження боргового навантаження та ризику невиконання боргових зобов'язань залежить від виконання урядом багатьох принципів:

– забезпечення безумовного виконання державою всіх зобов'язань перед інвесторами і кредиторами, які держава, як позичальник, прийняла на себе при укладанні договору позики;

– розміщення і погашення позик таким чином, щоб максимально знизити вплив коливань кон'юнктури світового ринку капіталів і спекулятивних тенденцій ринку цінних паперів на ринок державних зобов'язань;

– збереження фінансової незалежності, а також підтримка оптимальної структури боргових зобов'язань держави між інвесторами-резидентами і інвесторами-нерезидентами;

– забезпечення доступу міжнародних рейтингових агентств до достовірної інформації про економічний стан держави для підтримки високої кредитної репутації і рейтингу держави-позичальника [3].

Проте така ефективність не характерна для нашої держави, так як за останні роки спостерігається тенденція до його зростання. Станом на 31 грудня 2010 р. державний та гарантований борг України становив 432,23 млрд. грн. або 54,29 млрд. дол. США, а станом на 31 грудня 2011 р. – 473,12 млрд. грн., або 59,22 млрд. дол., що на 9% більше показника на кінець 2010 р. Протягом 2012–2013 рр. обсяг державного боргу збільшився з 473 млрд. грн. до 552 млрд. грн., причому в основному ріст був забезпечений суттєвим збільшенням внутрішніх запозичень [4].

Таблиця 1

Державний борг України за 2010–2013 рр. (млрд. грн.)*

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	432,2	473,1	493,0	550,2
Державний борг	323,5	357,3	391,6	450,3
Європейський банк реконструкції та розвитку	2,6	3,6	4,1	4,7
Європейський інвестиційний банк	1,6	2,1	2,9	3,8
Міжнародний валютний фонд	54,6	54,6	50,0	34,0
Гарантований державою борг	108,8	115,8	101,4	999,9
Європейське співтовариство з атомної енергетики	0,5	0,4	0,4	0,3
Європейський банк реконструкції та розвитку	1,2	1,0	1,0	0,8
Міжнародний валютний фонд	58,8	58,8	43,8	19,1
Газпромбанк	5,0	1,3	1,5	2,0
Державний банк розвитку КНР	0,8	1,5	0,5	0,7

Продовж. табл. 1

Експортно-імпортний банк Китаю	2,4	3,5	0,1	12,0
Експортно-імпортний банк Кореї	1,5	0,9	2,1	2,0
Сбербанк Росії	1,2	5,1	5,1	4,7

* Побудовано на основі даних Міністерства фінансів України.

На початок 2014 р. державний борг України становив 480,1 млрд. грн. (82,0% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 60,1 млрд. дол. США. При цьому обсяг державного зовнішнього боргу дорівнював 222,4 млрд. грн. (38,0% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 27,8 млрд. дол. США, а державного внутрішнього боргу – 257,7 млрд. грн. (44,0% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 32,2 млрд. дол. США.

У той же час гарантований державою борг України становив 105,2 млн. грн. (17,9%), або 13,2 млрд. дол. США, в тому числі: гарантований зовнішній борг – 76,2 млрд. грн. (13,0%), або 9,5 млрд. дол. США; гарантований внутрішній борг – 29,0 млрд. грн. (4,9%), або 3,6 млрд. дол. США. Сума державного і гарантованого державою боргу в січні 2014 р. зросла на 0,2%. У 2014 р. уряд нашої держави має погасити 16,3% із більше ніж 60-мільярдного державного боргу. Йдеться про заборгованість перед кредиторами, яка складає 9,7 млрд. дол. США. Зовнішні борги в цих виплатах становлять 6 млрд. дол. США, яких 3,6 млрд. дол. США – перед МВФ [4].

Проведений аналіз сучасного стану державного боргу свідчить, що існуюча система використання державних запозичень не створює умов для їх реального впливу на економічне зростання та інноваційний розвиток вітчизняної економіки, а лише покриває поточні потреби у фінансових ресурсах і нарощує розміри. Це чинить значні загрози національній економіці, пов'язані з постійним зростанням потреби у фінансуванні державного дефіциту, перевищенням темпів зростання державного боргу над темпами росту ВВП, зниження курсу національної валюти.

Таким чином, сьогодні Україна стоїть на порозі зростання боргового тягаря, здатного вже в найближчому майбутньому істотно підвищити фінансові ризики й посилити тиск на всіх економічних агентів. При цьому зазначимо, що управління державним боргом – це складний аспект економічної політики, оскільки передбачає спільну роботу кількох інститутів, які відповідають за конкретно визначені функціональні й інші елементи в

процесі управління. Від ефективності управління залежатиме, буде державний борг перешкодою чи стимулом для економічного розвитку країни [3].

Для вирішення проблем і вдосконалення цього процесу пропонується:

- встановити жорстку систему контролю та звітності за надходженням і витрачанням коштів, що зменшить вплив «тіньового» сектору економіки;

- переорієнтуватися на внутрішній ринок державних запозичень на період нестабільності національної валюти;

- відмовитись від залучення кредитів міжнародних організацій економічного розвитку, що супроводжуються додатковими умовами;

- здійснювати видачу державних гарантій лише у виняткових випадках, пов'язаних із реалізацією національних інтересів;

- впровадити застосування методу «цільових орієнтирів» при оцінці ефективності боргової політики;

- визначити та законодавчо закріпити боргову стратегію України, у якій повинні бути встановлені граничні розміри боргу та напрями використання залучених коштів;

- припинити запозичення коштів [2].

Насамкінець слід зазначити, що проблема управління державного боргу потребує реалізації заходів для проведення ефективної державної політики. Це дасть можливість контролювати обсяг позик, необхідний для фінансування, основні напрямки й цілі впливу на грошовий обіг, виробництво, зайнятість, можливість і доцільність здійснення різних загальнодержавних програм, забезпечення мінімальних витрат на погашення й обслуговування державного боргу при максимально можливих вигодах для суспільства.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

2. Воронюк В.М. Управління державним боргом в Україні: проблеми та напрями вдосконалення / Воронюк В.М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NITSB_2012/Economics/3_103520.doc.htm.

3. Методологічний підхід до вдосконалення управління державним боргом України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnyk->

nanu.kiev.ua/metodologichnij-pidxid-do-vdoskonalennya-upravlinnya-derzhavnim-borgom-ukraini/.

4. Борги України в 2014 році / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1364523-borgi-ukrayini-v-2014-roci>.

Дереш Ірина Анатоліївна

ст. гр. ФДГзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Сидор І.П.

ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки домогосподарств, як економічних одиниць господарювання стає дедалі вагомішим суб'єктом фінансових відносин, взаємодіючи з державою, підприємствами і організаціями, а також інститутами фінансового ринку.

Взаємозв'язок фінансів домогосподарств з державними фінансами виявляється перш за все у сплаті податків фізичними особами до бюджету та державних цільових фондів, а також у формі: грошових виплат (пенсії, допомоги, фінансування послуг і пільг), що здійснюються з бюджету і відповідних фондів. Взаємозв'язок фінансів суб'єктів господарювання і домогосподарств реалізується з використанням цінних паперів як джерела фінансування розвитку підприємств.

Фінанси домогосподарств беруть участь у кругообігу капіталу та охоплюють частину усіх стадій процесу відтворення: процесу виробництва, процесу розподілу, процесу обміну та використання. І поряд з фінансами підприємств і організацій, фінанси домогосподарств у сучасних умовах вітчизняної економіки є важливою сферою фінансової системи і відіграють найважливішу роль у загальній сукупності фінансових відносин.

Домогосподарства підтримують численні й різноманітні фінансові зв'язки з усіма секторами економіки, тому аналіз фінансового стану домогосподарств неможливо здійснювати ізольовано від фінансів інших секторів економіки, особливо від фінансів держави [1, с. 16].

Фінанси домогосподарств функціонують у грошовій формі, тому що грошові доходи у вигляді заробітної плати, пенсій та допомог, а також натуральні доходи оцінюються національній грошовій одиниці. Оскільки

розподіл та використання доходів домогосподарств здійснюються у грошовій формі з використанням фондів грошових коштів, то фінанси домогосподарств мають всі ознаки фінансових відносин [2, с. 7].

В сучасній економіці домогосподарства відіграють провідну роль. Якщо основна частка валового внутрішнього продукту створюється в секторі підприємств різних форм власності, то споживання матеріальних благ в першу чергу відбувається в секторі домогосподарств. В той же час домогосподарства виробляють певну частку внутрішнього продукту. При цьому завжди існує закономірність: чим більш розвинута економіка тієї чи іншої країни, тим менша частка валового внутрішнього продукту виробляється домогосподарствами і тим більше вони орієнтовані на споживання.

В умовах сучасної економіки України домогосподарства мають значення як споживачі товарів і послуг, так і в ролі виробників певних видів товарів та послуг, в першу чергу продукції сільського господарства. Мова йде про особисті селянські господарства, які виробляють значну частку продукції тваринництва та лівову частку продукції овочівництва. Таким чином, в умовах нерозвиненої та структурно деформованої економіки виробнича активність домогосподарств є джерелом самозайнятості і сприяє відтворенню робочої сили.

Економічна криза, в якій знаходиться економіка України з 2008 р., негативно вплинула на фінансовий стан більшості домогосподарств. Відбулося різке зниження купівельної спроможності населення внаслідок інфляційних процесів та зменшення реальної заробітної плати. В свою чергу, це відбилося на тих підприємствах, виробництво яких орієнтоване на внутрішній ринок. Таким чином, проблема підвищення життєвого рівня населення і відповідно збільшення споживчої активності домогосподарств є різноплановою, актуальною і прямо пов'язана з виведенням національної економіки з кризового стану.

В цілому слід зазначити, що економічна криза достатньо сильно позначилася на реальних доходах і витратах домогосподарств. В дійсності негативний ефект може бути ще більшим, якщо врахувати схильність державних структур України применшувати офіційно визнаний рівень інфляції. В той же час подолання кризових явищ напряму пов'язане із збільшенням споживання товарів та послуг в домогосподарствах. При цьому реальний вихід з економічної кризи буде здійснений лише тоді, коли основна маса товарів, яка споживається населенням, буде українського

виробництва. Це сприятиме створенню нових робочих місць, підвищенню доходів населення, а отже, і збільшенню попиту [3, с. 98].

Для реалізації такої стратегії, на нашу думку, потрібно здійснити наступні кроки:

1. Створення режиму максимального сприяння малому і середньому бізнесу шляхом спрощення податкової системи (максимальне застосування єдиного податку для суб'єктів малого бізнесу; удосконалення механізму справляння ПДВ як найбільш корумпованого податку у вітчизняній системі оподаткування; зміна завдань податкової інспекції із функції максимізації збору податків на функцію допомоги платникам у сплаті податків та контролюючу, як це прийнято в економічно розвинених країнах Заходу; зменшення загального податкового навантаження до рівня, коли податки простіше і дешевше сплачувати, ніж ухилятися від них).

2. Лібералізація фінансових ринків, в тому числі і валютного, відповідно до вимог МВФ, з метою недопущення завищеного курсу національної валюти, що згубно відображається на національних товаровиробниках.

3. Боротьба з корупцією шляхом кардинального зменшення повноважень державних контролюючих структур, по прикладу Грузії.

4. Податкові пільги національним товаровиробникам, в першу чергу сільськогосподарським та таким, які виробляють високотехнологічну продукцію.

5. Вдосконалення функції та підвищення ролі громадського економічного та фінансового контролю (організації споживачів), створення режиму максимального сприяння для розвитку незалежного контролю, тобто аудиту.

Таким чином, покращання фінансового стану домогосподарств тісно пов'язане з відновленням економічної активності підприємств, в першу чергу виробничої сфери.

Література:

1. Боярчук Л.І. Домогосподарство як суб'єкт фінансових відносин / Л.І. Боярчук, Н.А. Вахновська // Збірник матеріалів міжнародної практичної інтернет конференції «Бізнес-адміністрування: стан і тенденції розвитку». – Луцький НТУ. – 2013. – С. 15–18.

2. Сизоненко В.О. Інституціональні аспекти фінансового регулювання підприємницької діяльності / В.О. Сизоненко // Фінанси України. – 2012. – № 8. – С. 88–97.

3. Шваб П.В. Витрати і доходи домогосподарств України у період економічної кризи / П.В. Шваб // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 2. – С. 96–99.

Дуркалець Дмитро Ігорович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Горин В.П.

ПРОЛЕМИ ВИБОРУ ВІТЧИЗНЯНОЇ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Історія світової цивілізації нараховує кілька моделей соціальної безпеки відповідно до масштабів розвитку та особливостей системи соціальних гарантій: ліберальна, солідарно-консервативна, соціал-демократична та їх різновиди.

Ліберальна модель соціальної безпеки базується на засадах ринкової економіки: плюралізмі, індивідуальній відповідальності за власний добробут, обмеженості програм соціального захисту. Основою цієї моделі соціальної безпеки є принцип особистої відповідальності кожного члена суспільства за свою долю та долю своєї сім'ї. У державі з ліберальною моделлю домінують невеликі за розмірами соціальні трансферти, помірний рівень розвитку системи соціального захисту та індивідуального соціального страхування. Фінансовою основою реалізації соціальних програм за такої моделі є в першу чергу особисті заощадження населення і недержавне страхування [1, с. 27].

За солідарно-консервативної моделі соціальної безпеки порівняно незначну роль відіграють індивідуальні соціальні виплати. Соціальні права громадян визначаються належністю до соціальних груп з тим чи іншим соціальним статусом. Соціальні видатки в країнах з солідарно-консервативною моделлю мають більші масштаби, ніж у ліберальних. Ефективність державної політики не визначається масштабами державного перерозподілу ВВП. Більша частина доходів залишається у громадян, і частково спрямовується на програми соціального страхування. Суть солідарно-консервативної моделі соціальної безпеки полягає у тому, щоб забезпечити кожному громадянину необхідний достатній мінімум матеріальних благ і послуг і створити умови, за яких будь-хто може забезпечити собі бажаний максимум.

Соціал-демократична модель соціальної безпеки передбачає досягнення рівності у суспільстві, для неї характерні універсальні методи без врахування адресності соціальної допомоги. При цьому увага акцентується на підтриманні максимальної зайнятості працездатного населення, на взаємозв'язку праці та власного добробуту. Соціальна справедливість

реалізується у двох напрямках: справедливому вирівнюванні «стартових» можливостей для всіх громадян і справедливому розподілі доходів і майна. Для держав цієї моделі характерний високий рівень перерозподілу доходів та значні обсяги державних видатків на соціальний захист.

У зв'язку з ставленням ринкового господарства в Україні актуалізується питання побудови вітчизняної моделі соціальної безпеки особи, суспільства і держави. Досвід провідних країн світу переконливо доводить, що ринковий механізм спрацьовує тільки там, де є достатні умови для його існування. Втім, на практиці навіть у розвинутій ринковій економіці завжди існують потреби, не сприятливі для ринкових відносин. Саме тому, вітчизняна модель соціальної безпеки повинна будуватися на принципах поєднання ринкових механізмів із державним забезпеченням.

Узагальнення світового досвіду дало підстави зробити висновок, що найбільш прийнятним для вітчизняних реалій є впровадження солідарно-консервативної моделі соціальної безпеки, широко представленої у країнах континентальної Європи. Доцільність її розбудови в Україні аргументована також наступними аргументами:

– згідно соціологічних опитувань, більшість населення України в силу специфіки історичного розвитку та ментальних особливостей сповідує соціал-демократичну ідеологію. Однак, впровадження соціал-демократичної моделі соціальних гарантій в повному обсязі не можливе з огляду на відсутність економічних передумов. Розвиток системи соціальних гарантій за прикладом скандинавських країн може загрожувати у вітчизняних умовах економічною стагнацією, відтоком інвестицій та розширенням тінізації економіки;

– ліберальна модель соціальної безпеки є найбільш прийнятною для України з точки зору стимулювання економічного розвитку, збалансування державних фінансів та подолання стереотипів радянського минулого. Проте, впровадження елементів лібералізму може викликати опір населення, що за наявності перманентного протистояння між різними політичними партіями знижує шанси на його реалізацію в Україні.

З огляду на це, а також враховуючи необхідність запуску ринкових важелів і забезпечення ефективного соціального захисту населення, саме елементи солідарно-консервативної моделі соціальної безпеки є найбільш прийнятними для впровадження у вітчизняних умовах. На зміну універсальній соціальній політиці має прийти політика мінімальної цільової підтримки тих громадян, доходи яких значно нижчі встановленого га-

рантованого рівня. Підкреслюючи пріоритет держави у вирішенні соціальних проблем, не варто зводити до мінімуму роль інших суспільних інститутів, а також самого працівника у забезпеченні особистої соціальної безпеки [2, с. 32].

Реформування системи соціального захисту для забезпечення соціальної безпеки має здійснюватися на основі розподілу повноважень між соціальним страхуванням і соціальною допомогою, переведення соціального забезпечення на принципи соціального страхування. Поряд із удосконаленням соціального страхування, необхідно здійснити цілий комплекс реформ щодо раціоналізації соціальних трансфертів (в тому числі провести інвентаризацію пільг та привілеїв), стимулювання розвитку малого бізнесу, забезпечення ефективної взаємодії різних суспільних інститутів.

Отже, необхідно перейти від фрагментарних, слабо взаємозалежних пропозицій з вирішення окремих соціальних проблем до реформування патерналістських механізмів забезпечення соціальної безпеки, до створення єдиної системи, прив'язаної сутнісними рисами до ринкової економіки [2, с. 35]. З огляду на це, необхідна розробка та реалізація стратегії соціальної безпеки України, яка була б органічно пов'язаною із суспільно-політичними і, особливо, економічними перетвореннями в державі. Нова стратегія соціальної безпеки має базуватися на засадах забезпечення конституційно визначених соціальних гарантій і втілення ключових пріоритетів соціально-економічного розвитку у нерозривній єдності з євроінтеграційними та глобалізаційними орієнтирами України.

Література:

1. Новікова, О.Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи вирішення: Моногр. / О.Ф. Новікова. – Донецьк: ІЕП НАН України, 1997. – 460 с.
2. Соціальна політика та економічна безпека / За заг. ред. Є.І. Крихтіна. – Донецьк: Каштан, 2004. – 336 с.

**Захарків Микола Іванович,
Квас Олександр Петрович**

ст. гр. Ф-11

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Письменний В.В.

ФІНАНСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОБОРОНИ В УМОВАХ ДЕМІЛІТАРИЗАЦІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

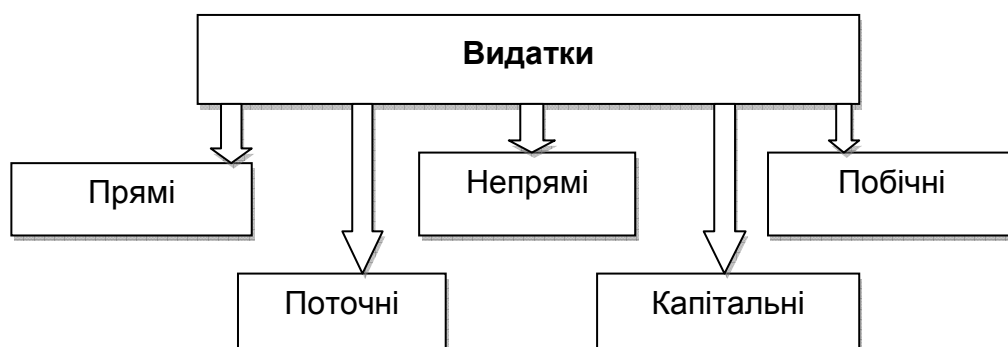
В сучасному нестабільному суспільстві національна оборона повинна максимально забезпечити захист громадян від посягань як ззовні, так і всередині держави. При цьому головне завдання уряду зводиться до виконання необхідних умов для розвитку збройних сил й забезпечення їх бойової готовності на належному рівні. Це реалізується через здійснення оборонних видатків, а також їх розподіл за ключовими напрямками: утримання особового складу, навчання і бойову підготовку військ, розвиток озброєнь, військової техніки й інфраструктури.

Видатки на національну оборону – це спрямування фінансових ресурсів держави на утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості, проведення військових досліджень і будівництво військових об'єктів. Вони включають прямі та непрямі видатки [1, с. 173]. Прямі передбачають фінансування міністерства і відомства національної оборони й складаються із витрат на утримання та навчання особового складу збройних сил, придбання, утримання й експлуатацію озброєння, військової техніки і майна, військову допомогу іноземним державам тощо.

Поточні видатки пов'язані з підтриманням бойової могутності збройних сил. Вони включають грошове утримання військовослужбовців і заробітну плату цивільного вільнонайманого персоналу, витрати на медичне обслуговування, транспортування й інші види забезпечення діяльності особового складу, експлуатацію та ремонт військової техніки. На відміну від них капітальні витрати пов'язані з відображенням матеріально-технічного переоснащення збройних сил та розвиток оборонної промисловості (військові наукові дослідження і дослідно-конструкторські роботи, закупівля озброєння, військового будівництва).

Побічні видатки на національну оборону зумовлені утриманням збройних сил, ліквідацією наслідків війни та переозброєнням. Вони включають виплати пенсій і допомоги ветеранам війни, інвалідам й сім'ям загиблих, витрати з відбудови руйнувань, спричинених війною, відшкодування збитків, завданих воєнними діями. Разом з тим, непрямыми

вважаються видатки, що за своїм характером відносяться до оборонних, але включені до кошторисів витрат цивільних міністерств і відомств [1, с. 179].

Рис. 1. Склад видатків на національну оборону

Необхідно зазначити, що видатки на національну оборону фінансуються виключно з державного бюджету в розмірах, які щорічно визначаються Законом України «Про Державний бюджет України». В останні роки їх обсяг відносно невеликий – у межах 5–7%. Водночас ефективність збройних сил визначається рівнем їх боєздатності та боєготовності, що потребує значного збільшення фінансування. Із цією метою проаналізуємо видаткову частину державного бюджету на національну оборону України за 2010–2013 рр., склад якої подана в табл. 1.

Таблиця 1

**Видатки державного бюджету на національну оборону
України за 2010–2013 рр.***

Видатки	2010 р.	2011 р.	2012 р.	Січ.-вер. 2013 р.
Військова оборона	8485,17	10163,87	11591,05	7701,58
Цивільна оборона	926,23	779,61	612,25	345,23
Військова освіта	606,16	794,12	856,08	660,27
Інша діяльність у сфері оборони	1217,89	1388,78	1427,56	1045,08
Всього	11347,14	13242,15	14486,94	9752,15

* Побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

Видатки державного бюджету на національну оборону мають тенденцію до збільшення. В 2011 р., порівняно з 2010 р., вони зросли на 1895 млн. грн., або 16,7%, в 2012 р., порівняно з 2011 р., – на 1244,8 млн. грн.,

або 9,4%. При цьому в 2010 р. дані видатки у загальній частині державного бюджету дорівнювали близько 3,0%, в 2011 р. – 3,1%, у 2012 р. – 2,9%, а за три квартали 2013 р. – 2,7%. На думку экс-міністра оборони О. Кузьмука, для ефективного функціонування усіх сфер військової оборони необхідно, щоб видатки на неї становили не менше 24 млрд. грн. [2].

Як свідчить практика, на національну оборону в державному бюджеті закладається мала сума, яка хоч і щороку зростає, проте незначними темпами. Візьмемо дані за 2012 р.: на 46 млн. громадян було закладено 14486,94 млн. грн., тобто на кожного жителя – по 315 грн. Це безумовно невеликий обсяг, щоб забезпечити захист населення у разі військової загрози. Разом з тим, для підготовки майбутніх фахівців витрачалося 856 млн. грн. і це в той час, коли ми переходимо на 100 тисячну контрактну армію (за 8,5 тис. грн. на рік важко навчити фахівців).

Загалом же кошти, які виділялися Міністерству оборони України з державного бюджету, переважно були використані на утримання особового складу. Використані саме на утримання, а не закупівлю нових зразків зброї і як наслідок – рівень бойової підготовки збройних сил, наявні озброєння та військова техніка не відповідають сучасним вимогам. Така ситуація пояснюється відсутністю послідовної державної політики у питаннях матеріального і фінансового забезпечення національної оборони. Зокрема, при формуванні оборонного бюджету не виконуються вимоги Державної програми розвитку Збройних Сил України [3].

Враховуючи складну суспільно-політичну ситуацію, яка склалася в нашій державі, необхідно будь-яким чином забезпечити не тільки повне фінансування потреб національної оборони, а такий його рівень, який забезпечив би боєздатність, у тому числі в разі військової агресії. Для цього ми пропонуємо здійснити такі заходи:

1. Сьогодні в Україні дуже поширеною є благодійність. Як відомо, губернатор Дніпропетровської обл. І. Коломойський забезпечив за власний рахунок усі військові частини, які дислокуються на території даного регіону, повністю паливом і на 50% Південний військовий округ [4]. Разом з тим станом на 18 березня 2014 р. було зібрано понад 40 млн. грн. благодійних пожертв від громадян [5]. Тому пропонуємо й надалі розвивати благодійність з тим, аби підтримувати національну оборону стало престижно.

2. Уряду нашої держави потрібно розширити наукові та науково-технічні зв'язки з країнами ЄС і США в плані розробки заходів щодо забезпечення безпеки. Активізація співпраці із-за кордоном повинна передбачати створення спільних проектів, пов'язаних зі створенням нової техніки і технологій в сфері національної оборони. Такі проекти будуть результативніші, оскільки зарубіжні країни мають великий досвід у науковій діяльності. При цьому з оборонних видатків потрібно виділяти не менше 10% на розробку нових технологій і впровадження їх в дію.

3. В сучасних умовах необхідним видається відновлення призову на строкову військову службу та впровадження податку для тих, хто ухиляється від неї. Даний платіж буде ґрунтуватися на принципі «не пішов до армії – плати», а саме: чоловік, який не має військової служби, повинен упродовж двох років сплачувати 2% до бюджету від своєї заробітної плати. Якщо особи не мають власного доходу (тобто не працюють), податок зросте до 7% і буде відкладатися до тих пір, поки ця особа не буде працевлаштована. Мотивація в даному випадку присутня і тому може позитивно вплинути на тенденцію до зменшення кількості безробітних.

4. Оскільки існує проблема неефективного використання ресурсів, що виділяються для підтримання на належному рівні бойової готовності та боєздатності збройних сил, доцільним буде запровадити жорсткий контроль за використанням бюджетних коштів. Потрібно активно поширювати громадський контроль, який буде інформувати населення про використання бюджетних асигнувань. Адже в зарубіжних країнах він є важливою формою реалізації демократії й способом залучення населення до управління державними справами.

5. Можливе вирішення фінансової проблеми криється у наданні податкових пільг суб'єктам господарювання, які вкладають кошти в сферу національної оборони. Звичайно, дохідна частина державного бюджету від цього не зросте, а лише змінить видатковий баланс на користь національної оборони. При цьому інвестиції повинні надаватися у значному обсязі – до 8% від загального доходу суб'єктів господарювання.

Таким чином, внаслідок сприяння розвитку національної оборони не тільки буде забезпечена військова могутність нашої держави, підготовлені та добре оснащені збройні сили, але й вона стане ефективним чинником економічного зростання, надасть можливість вийти Україні на світовий ринок. При цьому уряд має надавати великого значення здійсненню контролю за оборонними видатками, що забезпечить прозорість ви-

ділених асигнувань та створить механізми ефективного використання постійно обмежених бюджетних коштів.

Література:

1. Чала Н.Д. Бюджетна система: навч. посіб. / Н.Д. Чала, Л.В. Лазоренко. – К., 2010. – 223 с.
2. На українську армію в рік потрібно 24 млрд. грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ru/~1/0/all/2014/03/18/321375>.
3. Порівняльний аналіз оборонних бюджетів України і Білорусі в контексті регіональних безпекових процесів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/518/>.
4. Коломийський дав приклад олігархам: заправив своїм коштом військових [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2014/03/14/7018831/>.
5. Міністерство оборони зібрало вже понад 51 млн. грн. пожертв на українську армію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.racurs.ua/news/24891-ministerstvo-oborony-zibralo-vje-ponad-51-mln-grn-pojertv-na-ukrayinsku-armiu>.

Казмірчук Антон Юрійович

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Квасниця О.В.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Однією із важливих умов побудови демократичної держави є самостійність і незалежність органів місцевого самоврядування. Цілеспрямований вплив місцевого самоврядування на формування суспільних відносин можливий лише за достатнього обсягу фінансових ресурсів у їхньому розпорядженні. Однак на практиці протягом останніх років у зв'язку з відсутністю необхідних обсягів грошових коштів на місцях не вирішуються належним чином нагальні соціально-економічні проблеми, занепадає місцеве господарство, не виконуються повною мірою делеговані повноваження. Проблеми забезпеченості органів місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами, пошук резервів зростання доходних джерел місцевих бюджетів набувають важливого теоре-

тичного і практичного значення в сучасних умовах децентралізації фінансової політики.

Існуюча система формування доходів місцевих бюджетів України має низку серйозних недоліків [3, с. 130]:

- наявність істотних протиріч в нормативно-законодавчій базі, що регулює формування і використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів, а саме: діють протилежні за змістом законодавчі норми, кожна з яких використовується урядом залежно від завдань, що постають в новому бюджетному році; існують неузгодженості в термінології;

- надмірна централізація управління місцевими бюджетами та відсутність чіткого розподілу компетенції щодо вирішення конкретних завдань між центральними органами влади і органами регіонального та місцевого самоврядування;

- відсутні єдині та досить стабільні нормативи (наприклад, на кілька років) відрахувань від загальнодержавних податків до місцевих бюджетів;

- відсутні єдині правила ув'язки доходів місцевих бюджетів і регіональних податкових надходжень;

- нестабільний розподіл коштів між місцевими бюджетами різних рівнів;

- проблема розширення дохідної бази місцевих бюджетів;

- недостатня самостійність місцевих органів влади та ін.

Шляхами вдосконалення механізмів надходжень місцевих податків і зборів можуть стати [2, с. 389]:

- застосування гнучких ставок до податків і зборів, що надходять до місцевих бюджетів;

- збільшення надходжень від туристичного збору шляхом спрощення процедури оподаткування, запровадження ставок залежно від обороту (виручки) за надання послуг з тимчасового проживання, запровадження органами місцевого самоврядування базового рівня туристичного збору на всіх наявних об'єктах оподаткування, здійснення контролю органами місцевого самоврядування відповідних об'єктів з метою повного використання потенційних фіскальних ресурсів;

- використання органами місцевого самоврядування резервів від збору за місця для паркування транспортних засобів шляхом контролю за наявністю договорів оренди на землю під парковки, меж і розміток парковок, приборів фіксації в'їзду автотранспорту на парковку (паркоматів).

Для вдосконалення механізму поповнення дохідної частини місцевих бюджетів України, особливо в кризовий період економіки, є необхідність вдосконалення законодавства щодо планування і виконання доходів місцевих бюджетів та компетентність кадрів, що займаються плануванням і виконанням доходів місцевих бюджетів. Основними напрямками збільшення дохідної частини місцевих бюджетів є проведення індексації грошової вартості земельних ділянок, збільшення розміру заробітної плати, ліквідація заборгованості по заробітній платі та ліквідація тінізації доходів [1].

Отже, на сьогодні, і після впровадження окремих реформ у державі, залишається актуальним питання про вдосконалення законодавчої бази діяльності органів місцевого самоврядування, пошуку шляхів зміцнення їх власної ресурсної бази, недосконалість якої, як відомо, породжує економічну неспроможність переважної більшості територіальних громад та неспроможність органів місцевого самоврядування здійснювати власні повноваження.

Література:

1. Борох Н.М. Шляхи вдосконалення механізму поповнення дохідної частини місцевих бюджетів України в кризовий період економіки / Н. Борох // Бізнес-інформ. – 2012. – № 6. – С. 55–56.
2. Казюк Я.М. Сучасний стан і шляхи вдосконалення механізмів надходжень місцевих податків і зборів / Я.М. Казюк // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х.: Вид-во Хар РІ НАДУ «Магістр», 2012. – Вип. 3 (38) – 484 с.
3. Науменко А.М. Напрями підвищення дохідності місцевих бюджетів / А.М. Науменко // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 127–131.

Кобля Наталія Юріївна

ст. гр. Фс-51

Науковий керівник:

викладач Ясеновська Т.Б.

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Питання формування дохідної частини бюджету у всіх країнах на кожному етапі їхнього розвитку перебувають у центрі уваги вчених, практи-

ків та керівників держав. Форми і методи мобілізації грошових коштів до бюджету залежать від умов і методів господарювання, завдань, які вирішує суспільство на конкретному етапі свого розвитку, стану економіки, величини валового внутрішнього продукту. Відтак, різке скорочення ВВП, зниження товарообороту, погіршення фінансових результатів діяльності підприємств та зменшення доходів населення мали наслідком відчутне звуження дохідної бази Державного бюджету України. Фінансово-економічна криза ускладнила деструктивні тенденції у бюджетній системі України та актуалізувала пошук додаткових коштів на покриття недоїмки, що виникла в результаті її розгортання.

Як свідчать дані табл. 1, за 2010–2012 рр. доходи Державного бюджету України зросли на 105 млрд. грн. або на 44%. У їхньому складі податкові надходження збільшились на 65%, неподаткові зросли на 5%, доходи від операцій з капіталом досягли подвійного приросту, а решту надходжень зменшились. Надходження від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій зменшились на 83 млн. грн. або на 27%, цільові фонди – на 903,4 млн. грн. або на 78%, а офіційні трансферти – на 5282,24 млн. грн. або майже на 80%.

Таблиця 1

**Динаміка обсягів доходів Державного бюджету України
впродовж 2010–2012 рр.***

Групи доходів	Роки, млн. грн.			Відхилення 2012/2010	
	2010	2011	2012	млн. грн	%
Податкові надходження	166872,2	261604,9	274715,2	107843,0	+64,6
Неподаткові надходження	65067,7	49087,8	68287,6	3219,9	+4,95
Доходи від операцій з капіталом	586,9	517,7	1231,4	644,5	+109,8
Від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	305,6	481,4	222,7	-82,9	-27,13
Цільові фонди	1157,9	206,4	254,6	-903,4	-78,01
Офіційні трансферти	6624,8	2718,6	1342,5	-5282,3	-79,74
Всього	240615,2	314616,9	346054,0	105438,8	+43,82

* Розраховано на основі [2].

Однак, попри щорічне зростання доходів Державного бюджету України фіксуємо щоразу невиконання їх планових показників, що насамперед спричинено недонадходженням основних бюджетоутворюючих по-

датків. Так, Законом України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» доходи Державного бюджету визначалися в сумі 383,38 млрд. грн. Фактичні доходи становили 346,54 млрд. грн., що на 36,98 млрд. грн. або 9,7% менше плану [1].

Отже, в умовах фінансової кризи важливо забезпечити додаткове зростання бюджетних доходів без посилення фіскального тиску на господарську діяльність підприємств та доходи незаможних верств населення. Ми погоджуємось з науковцями, котрі вважають, що додаткові бюджетні ресурси можна отримати за рахунок вжиття таких заходів:

1. Підвищення ставок плати та зборів за експлуатацію природних ресурсів.

2. Розширення переліку корисних копалин, за видобування та реалізацію яких справляється рента. Окрім нафти, газу та газового конденсату до об'єктів справляння ренти необхідно включити видобування залізорудної сировини, марганцевої руди, уранової руди, жирних сортів коксівного вугілля, руди, кольорових металів тощо.

3. Поглиблення прогресії податку на доходи фізичних осіб.

4. Відмова від зниження ставки ПДВ з 20% до 17% та запровадження підвищеної ставки ПДВ у розмірі 23% на товари розкоші. До переліку об'єктів оподаткування ПДВ за підвищеною ставкою доцільно віднести, зокрема, операції з придбання автомобілів з великим об'ємом двигуна, квадрациклів, яхт, ювелірних виробів, ручних годинників тощо.

5 Розширення групи підакцизних товарів. Зокрема, до об'єктів оподаткування акцизним товаром можна віднести операції з придбання харчових продуктів, що є: а) товарами преміум-класу; б) шкідливими для здоров'я.

6. Підвищення ставок податку на нерухомість.

7. Посилення боротьби з мінімізацією оподаткування та ухилянням від сплати податків [3].

Література:

1. Висновки Рахункової Палати України щодо виконання Державного бюджету України за 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.acrada.gov.ua/doccatalog/document>.

2. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles>.

3. Молдован О.О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ: монографія / О.О. Молдован [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles>.

Ковалик (Цюрпіта) Ольга Григорівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Квасниця О.В.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Бюджетне регулювання у сфері видатків є важливою складовою фінансової політики, яка суттєво впливає на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць та держави в цілому, на створення відповідних умов для оптимальної структурної перебудови економіки, збереження, розвиток людського і соціального капіталу, інноваційного розвитку, сприянню розробки та запровадженню наукоємних, конкурентоспроможних технологій. Обсяг і структура бюджетних видатків відображають пріоритети суспільного розвитку на даному етапі, ступінь децентралізації бюджетної системи, рівень життя населення, економічні аспекти розвитку територій, а також дають уявлення про рівень соціально-економічного розвитку у майбутньому. Роль бюджетних видатків не обмежується тільки фінансовим забезпечення функцій держави, вони є могутнім важелем регулювання та стимулювання різних сфер державного механізму в територіальному, галузевому аспектах та у розрізі різних соціальних груп населення.

Відповідно, актуальним є питання формування видаткової частини бюджету відповідно до визначених пріоритетів розвитку економіки, необхідності підвищення ефективності управління такими ресурсами, досягнення результативності від здійснення бюджетних видатків на всіх стадіях бюджетного процесу.

При цьому важливе підґрунтя для проведення досліджень в сфері формування ефективної системи бюджетних видатків становлять праці та фундаментальні дослідження В. Базилевича, С. Буковинського, О. Ва-

сила, В. Гейця, В. Глуценка, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Луніної, В. Опаріна, К. Павлюк, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та багатьох інших.

Мета роботи полягає у окресленні кола проблем формування системи бюджетних видатків й обґрунтуванні напрямів їх розв'язання в реаліях сьогодення. Для досягнення мети ставиться завдання аналізу видатків Державного бюджету в частині їх класифікації та особливостей планування, встановлення зв'язку здійснення видатків з ефективністю цього процесу.

Відповідно до Бюджетного кодексу видатки представляють собою кошти, які спрямовуються на реалізацію програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом; до них не належить погашення боргу, надання кредитів з бюджету, розміщення коштів на депозитах, в цінних паперах тощо [3].

У відповідності до Бюджетного кодексу України видатки класифікуються за бюджетними програмами (програмна класифікація), функціями (функціональна класифікація), економічною характеристикою операцій (економічна класифікація), а також ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація).

Функціональна класифікація видатків бюджету відображає виконання функції держави, зокрема, економічної – за рахунок видатків на економічну діяльність, соціальної – на соціальний захист і культурну сферу, оборонної, управлінської тощо. Призначення видатків спрямоване на задоволення потреб суспільства, вирішення пріоритетних соціально-економічних завдань його розвитку.

Представляє значний інтерес і економічна класифікація, згідно з якою видатки поділяються на поточні та капітальні. Так на протязі останнього десятиліття бюджетні видатки характеризуються співвідношенням на користь поточних, частка капітальних видатків не перевищувала 12–13%, зокрема в державному бюджеті на 2012 р. вона становить 9,75%.

Відомча класифікація видатків бюджету містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів; згідно діючої бюджетної класифікації виділяється понад 700 таких розпорядників. Аналіз Державного бюджету України на 2012 р. [4] дозволяє сформулювати загальні уявлення про розподіл видатків Державного бюджету між головними розпорядниками. Враховуючи те, що загальні планові видатки становлять 358 млрд. грн., укрупнено відомча класифікація, в контексті виділених коштів

Продовжуючи огляд системи видатків поточного року (в їх плановому зрізі), слід зауважити на наступному. На протязі трьох останніх років планувалося зростання видатків меншими темпами, ніж зростання доходів бюджету та номінального ВВП, проте бюджет так і залишається незбалансованим, дефіцит Державного бюджету на 2012 р. встановлено на рівні 25 млрд. грн. (1,7% ВВП) за прогнозою інфляції 7,9%, при цьому передбачено зростання ВВП на 3,9% (при прогнозі Світового банку – 2,5%) [1].

Постійне збільшення видаткової частини державного бюджету призводить до підвищення фіскального навантаження на суб'єктів відтворення. Всі кроки щодо зниження податкового навантаження не змінюють ситуації, особливо за умови підвищення жорсткості податкового контролю та складності податкового обліку для суб'єктів господарювання. Крім того зростання видатків державного бюджету на пряму пов'язане з досить корумпованими схемами здійснення тендерів до державних закупівель. Корумпованість та непрозорість проведення тендерів на сьогодні створюють передумови до завищення купівельних цін та збільшення видаткової частини бюджетів. Динаміка дохідної і видаткової частин державного бюджету представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Показники державного бюджету 2010–2014 рр. [2]

Показник	Сума , млн.грн.				
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Доходи державного бюджету:					
- план	254995,70	303875,49	373960,24	351164,64	395304,33
- факт	240615,20	314616,90	346025,50	339180,30	–
Видатки державного бюджету:					
- план	307748,18	342690,35	413605,32	419843,85	462211,73
- факт	303588,70	333459,50	395661,80	403403,2	–
Державний борг України:					
- внутрішній	156240,00	173707,70	206510700	284088,70	286717,22
- зовнішній	278080,00	299413,90	308999800	300025,40	298581,27

За даними таблиці темпи зростання видатків перевищують темпи зростання доходів, при цьому відбувається постійне зростання внутрішнього боргу країни. Постійне зростання видатків державного бюджету та загального боргу створює передумови до посилення контролю за використанням бюджетних ресурсів та необхідності впровадження інструмен-

тів державного управління бюджетом та запровадження елементів контролінгу в систему бюджетування.

Процес реформування системи бюджетного контролю в Україні протягом останніх років, на жаль, не сприяв суттєвому підвищенню його дієвості, а тому питання його реформування залишаються дискусійними і потребують подальших удосконалень. Реформування тільки складової бюджетного контролю, на нашу думку, не дозволяє систематизувати цей процес та впорядкувати його, що суттєво не покращує його дієвість. А тому в умовах реформування бюджетних відносин, а не процесів виникає необхідність побудови обліково-аналітичної та інформаційної системи контролю та управління, яка дозволить синтезувати в єдине ціле всі складові бюджетного процесу і сприяти становленню їх взаємодії і стабілізації бюджетних відносин.

Проведений аналіз проблем формування видаткової частини бюджету дозволяє сформулювати ключові напрями удосконалення [1]:

1. Забезпечення більшої прозорості видаткової частини. При викладенні структури видатків Державного бюджету України на 2012 р. значно зменшено рівень їх деталізації; підрахунок свідчить, що видатки бюджету минулого року розписані майже на 900 рядків, в той час, як бюджет поточного року містить менше ніж 600 рядків, частина рядків згруповані, мають узагальнені назви. Таким чином, дана ситуація свідчить про зменшення відкритості системи видатків та формування більше можливостей для прийняття непрозорих рішень.

2. Формування окремих бюджетів – стратегічного та поточного. Таке формування базується на використанні різних методологічних підходів: поточний бюджет має забезпечуватись лише поточними доходами і бути збалансованим, а бюджет розвитку (стратегічний) може мати дефіцит й фінансуватися за рахунок позик чи нерегулярних доходів, наприклад, надходжень від приватизації майна.

3. Подальше впровадження програмно-цільового методу. Програмно-цільове планування видатків – це планування спрямоване на результат. Необхідним є встановлення прямого зв'язку між формуванням видатків і досягненням конкретних результатів по бюджетним програмам, в тому числі необхідним є поширення програмно-цільового методу і на місцеві бюджети. Метод базується на проведенні системного аналізу корисності чи доцільності видатків.

4. Трансформація системи державних видатків у контексті стимулювання економічного зростання. Зростання частки капітальних видатків, бюджетних інвестицій, нарощування потенціалу інноваційної-інвестиційної складової бюджету є необхідною умовою розвитку економічного сектору країни. Неприпустимим є фінансування галузей, що сприяють розвитку виробничого, людського та ін. капіталу по остаточному принципу. Саме система видатків представляє собою потенційні можливості для розвитку економіки, реалізації економічних реформ і запобігання негативним наслідкам впливу фінансово-економічної кризи. Збільшення частки економічних видатків сприятиме нарощенню обсягів виробництва, і як наслідок, забезпечить збільшення доходної частини бюджетів.

Враховуючи економічні і політичні обставини нашої країни на даний час, політика у сфері державних видатків покликана відігравати ключову роль в умовах економічної кризи. Трансформація економіки держави потребує ретельнішого аналізу стану соціального захисту населення й розроблення заходів, що сприятимуть установленню раціонального балансу інтересів держави, виробників і споживачів соціальних послуг. Особливо значення набуває питання оптимального розподілу бюджетних ресурсів між напрямками соціально-економічного розвитку держави та забезпечення відповідності структури видатків бюджету визначеним стратегічним пріоритетам. Зазначене сприятиме посиленню позитивного впливу бюджетної політики на соціальний розвиток та економічне зростання як передумови підвищення життєвого рівня та добробуту населення.

Література:

1. Богомолова Н.І. Проблеми формування системи видатків державного бюджету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=922>.
2. Винниченко Н.В. Проблеми реформування бюджетних відносин в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2851>.
3. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>.
4. Закон України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4282-vi>.

Крижанівська Юлія Анатоліївна

ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Дерлиця А.Ю.

РОЛЬ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Місцеві бюджети в сучасних умовах є одним із джерел задоволення життєвих потреб населення. Більшість державних видатків, насамперед соціального спрямування, фінансуються з місцевих бюджетів. Активний вплив місцевого самоврядування на формування нових суспільних відносин можливий лише в тому разі, якщо воно матиме у своєму розпорядженні достатню кількість фінансових ресурсів. Ключову роль у становленні системи самостійних бюджетів відіграють їхні доходи. Відтак доходи місцевих бюджетів є основою фінансової бази органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором регіонального розвитку. Наявність доходів місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати фінансовий потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів, що розширює можливості місцевих органів влади у більш повному задоволенні потреб населення [1].

Дослідження процесів формування доходів місцевих бюджетів передбачає їх аналіз за різними характерними ознаками: економічної природи, територіальної локалізації та джерелом походження. Ключова роль в структурі доходів місцевих бюджетів покладається на податкові надходження. До яких відносять: податки на доходи, на прибуток, на збільшення ринкової вартості, податки на власність, збори за спеціальне використання природних ресурсів, внутрішні податки на товари та послуги, податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, інші податки. В табл. 1 наведено динаміку та частку податкових надходжень в структурі доходів місцевих бюджетів в Україні.

На основі даних наведених в табл.1 відзначимо, що частка податкових надходжень в структурі доходів місцевих бюджетів доволі значна, однак вона значно менша, а ніж в структурі доходів державного бюджету. Так в 2010 р. податкові надходження становили 67,6 млрд. грн. Протягом 2011–2012 рр. розмір податкових надходжень відзначається позитивною динамікою і складає 73,0 млрд. грн. та 85,9 млрд. грн.. відповідно, однак

їхня частка в структурі доходів місцевих бюджетів істотно знизилась і становила 40,2 та 38,2% відповідно.

Таблиця 1

**Динаміка податкових надходжень місцевих бюджетів
в Україні протягом 2010–2012 рр.***

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Податкові надходження, млрд. грн.	67,6	73,0	85,9
Частка в структурі доходів, %	42,4	40,2	38,2
Всього надходжень, млрд. грн.	159,4	181,5	225,3

* Розраховано і складено на основі [2].

Найбільша питома вага в доходах місцевих бюджетів сьогодні належить надходженням від загальнодержавних податків, зборів і обов'язкових платежів, які практично не пов'язані з власною діяльністю органів місцевого. Не зважаючи на збільшення податкового навантаження на платників податків, має місце постійне зменшення податкових надходжень до бюджетів всіх рівнів. Зокрема, надходження від прибуткового податку з громадян в 2012 р. сягали 36,13% [3]. Такий стан певною мірою суперечить одному з головних принципів місцевого самоврядування, зафіксованому в Європейській хартії про місцеве самоврядування, Конституції та законах України, принципу матеріально-фінансової самостійності місцевого самоврядування. На нашу думку, таке зменшення податкових надходжень негативно впливає на самостійність місцевих бюджетів і ставить їх під залежність від наданих субвенції з Державного бюджету України.

Зважаючи на вище сказано можна стверджувати, система формування доходів місцевих бюджетів досі ще не дає змоги забезпечити належну відповідальність органів місцевого самоврядування перед населенням, оскільки частка їхніх власних доходів надто низька, а ступінь самостійності у здійсненні видаткової політики в цілому незначний.

Отже, в умовах фінансової нестабільності серйозним чинником стабілізації економічної ситуації в країні має стати ефективне функціонування місцевих фінансів, спроможне перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єкти, які самостійно, за рахунок власних доходів, спроможні розв'язати будь-які соціально-економічні проблеми. А це можливо забезпечити шляхом покращення податкового адміністрування та зростання обсягів податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Література:

1. Заякова М.С. Проблеми формування надходжень до місцевих бюджетів / М.С. Заякова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/24_NNP_2013/Economics/3_144092.doc.htm.
2. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=147457>.
3. Хімченко С.М. Джерела збільшення доходів місцевих бюджетів / С.М. Хімченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sevntu.com.ua>.

Куць Олег Любомирович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Русін В.М.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕЛЕГОВАНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ефективна діяльність органів місцевого самоврядування – це одна із ключових передумов функціонування демократичного суспільства. Місцевому самоврядуванню відводиться важлива роль у забезпеченні населення суспільними послугами та загалом у соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних утворень. З метою ефективного функціонування фінансової системи держави для кожної відокремленої ланки фінансових відносин у законодавстві перш за все визначаються повноваження, функції, організаційно-правові основи функціонування. Серед зазначених складових, що стосуються діяльності органів місцевого самоврядування, то особливу увагу варто приділити саме повноваженням, через які держава уповноважує їх реалізувати певні функції та вирішувати певні суспільні проблеми в умовах розбудови соціально зорієнтованої, правової, демократичної держави. Від того наскільки повно будуть визначенні у вітчизняному законодавстві повноваження органів місцевого самоврядування та джерела бюджетного забезпечення їх виконання значною мірою залежить рівень забезпечення населення цілим рядом суспільних благ і послуг.

Згідно вітчизняного законодавства, органам місцевого самоврядування доручено виконання власних самоврядних та делегованих державою повноважень, що закріплено у главі 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1]. У цьому нормативному акті відображено перелік власних і делегованих повноважень приблизно з однаковою кількістю підпунктів, що їх визначають. Закріплено 81 підпункт повноважень, що відносяться до власних та 80 підпунктів повноважень, які є делегованими. Однак варто наголосити на тому, що для реалізації делегованих повноважень потрібно значно більше фінансових ресурсів, ніж для виконання власних повноважень.

Відображений у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» розподіл повноважень органів місцевого самоврядування на власні і делеговані

не був врахований при прийнятті Бюджетного кодексу України у 2001 р., а також при прийнятті його у новій редакції у 2011 р. У відповідності до норм Бюджетного кодексу України видатки місцевих бюджетів поділяються на ті, що враховуються, і ті, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів [2]. Тому, загалом прийнято вважати, що видатки першої групи пов'язані з виконанням делегованих повноважень, а видатки другої групи з виконанням власних повноважень органів місцевого самоврядування в Україні.

З виконання делегованих повноважень органів місцевого самоврядування пов'язані видатки місцевих бюджетів на державне управління, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру та мистецтво, фізичну культуру та спорт. З вищезазначених груп видатків повністю до делегованих належать видатки на державне управління та охорону здоров'я. Частина видатків місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення належить до делегованих повноважень, а частина до власних, оскільки належить до програм місцевого значення органів місцевого самоврядування. Видатки на культуру і мистецтво та фізичну культуру і спорт теж включають частину власних видаткових повноважень з місцевих програм з розвитку фізичної культури та спорту та культурно-мистецьких програм місцевого значення. Однак варто наголосити на тому, що частка власних повноважень у даних групах видатків є досить мізерною у сільських та селищних бюджетах та у бюджетах міст районного значення, а у більшості з цих бюджетів їх взагалі не має. У бюджетах міст обласного значення найбільше власних по-

вноважень включено у соціальний захист та соціальне забезпечення, оскільки із цих бюджетів фінансується багато програм соціального захисту місцевого значення. Також у цих бюджетах міститься певна частина власних видаткових повноважень на фізичну культуру і спорт. Частина власних повноважень на культуру і мистецтво в бюджетах міст обласного значення є досить незначною.

Варто відзначити, що при затвердженні бюджетної класифікації не було враховано ні поділ на власні і делеговані повноваження органів місцевого самоврядування, що визначений у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», ні поділ видатків місцевих бюджетів на ті що враховуються і ті що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, що визначений у Бюджетному кодексі України. Таким чином при формування звітності про виконання місцевих бюджетів у ній не відображаються окремою групою ні делеговані повноваження, ні видатки, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів.

Література:

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/ain.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0>.

2. Бюджетний кодекс України, редакція від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17&p=1296218899957501>.

Луцюк Назар Ігорович

ст. гр. Фудм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Дем'янюк А.В.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Процеси економічного оновлення і зростання визначаються розмірами і структурою інвестицій, якістю і швидкістю їх здійснення. Темпи приросту валового внутрішнього продукту корелюють з приростом обсягу, структурними і якісними змінами капіталовкладень.

В економічній теорії відомо ряд моделей інвестиційного процесу, а саме: моделі врахування коливань у розмірах інвестицій (М. Туган-Барановський, А. Шпітгоф, Г. Кассель), моделі детермінантів інвестування: гранична ефективність капіталу, грошова норма відсотка (Дж. Кейнс, Г. Віксель); моделі мультиплікатора інвестицій і функції споживання (Р. Кан, Дж. Кейнс); моделі акселерації, засновані на врахуванні тривалості часу виробництва елементів основного капіталу (А. Афталіон, Г. Кассель, Е. Хансен); модель початкових імпульсів і розповсюдження циклічних рухів, обумовлених структурою економіки (ефект багатства, ефект реальних касових залишків А. Пігу), динамічні моделі, що враховували зміну детермінантів інвестування (модель Харрода-Домара), модель взаємозв'язку факторів товарного і грошового ринків (модель Хікса-Хансена), моделі перманентного і номінального доходу (М. Фрідмен).

Однак, наведені економічні моделі інвестиційного процесу проблематично використовувати для аналізу інвестиційного процесу в Україні внаслідок наявності таких інституціональних факторів: нееластичність обсягу інвестицій від рівня процентної ставки; хаотична зміна мультиплікатора і акселератора інвестицій; відсутність кореляційного зв'язку між мультиплікатором інвестицій, темпом зростання ВВП і капіталомісткістю приросту, дисбалансом у рівні заощадження і нагромадження [1].

Тенденції розвитку реального інвестування в економіку України дають підстави констатувати, що серед об'єктів реального інвестування виділяють, насамперед, нове будівництво, а також розширення, реконструкцію або технічне переозброєння виробничих потужностей існуючих підприємств, що пов'язано із впровадженням високоефективних технологій і гнучких виробництв, зокрема, шляхом модернізації чи заміни застарілого устаткування, збільшення виробничих потужностей, розширення або зміна асортименту продукції, зниження собівартості тощо [2].

Все це привело до активізації наукових досліджень щодо кількісного обґрунтування стратегій реального інвестування, зокрема:

- моделювання асортиментної політики підприємства, а також оновлення, оптимізація номенклатури та обсягів виробництва на певний перспективний період, підвищення виробничого потенціалу підприємства;
- визначення впливу змін факторів виробництва на економічну ефективність підприємства;
- визначення обсягів асигнувань на придбання або модернізацію обладнання та його комплектацію;

– нагромадження власних та залучених фінансових коштів, їх подальша трансформація в інвестиційні ресурси для розвитку виробничої діяльності;

– визначення потреб у кредитах, що залучатимуться на фінансування інвестиційних програм, тощо [3].

Вирішення задачі ефективного реального інвестування в умовах трансформаційної економіки України передбачає:

– потенційні об'єкти вкладання реальних інвестицій мають, з об'єктивних причин, різний ступінь пріоритетності для конкретного інвестора. Це пов'язано з різними значеннями фінансово-економічних показників досліджуваної групи підприємств. Виходячи з цього, стратегічний інвестор формує інтегральний критерій для порівняння між собою множини апіорі обраних об'єктів реального інвестування та отримує сформований з них ранжований ряд;

– стратегічний інвестор, вітчизняний чи іноземний, має певну систему інвестиційних цілей, які впливають на вибір ним потенційного об'єкту реальних інвестицій із сформованої ефективної підмножини альтернативних інвестиційних об'єктів;

– трансформаційність сучасної економіки України, яка відбивається у змінах механізмів господарювання, інвестування тощо, значно підвищує ступінь невизначеності і ризикованості підприємницької діяльності, зокрема інвестиційної. Тому сучасний інвестор здійснюватиме реальні інвестиції тільки у тому разі, коли матиме надійну інформацію, тобто прийнятні прогностичні сценарії, а також механізм оперативного, тактичного управління реалізацією інвестиційних програм розвитку потенційних об'єктів інвестування;

– об'єкт реального інвестування, обраний із певної множини розглядуваних об'єктів, має відповідати максимальному значенню функції корисності стратегічного інвестора;

– механізм зворотного зв'язку реалізує раціональний адаптивний процес тактичного управління ходом реалізації інвестиційної програми щодо розвитку обраного об'єкта реального інвестування.

Література:

1. Косова Т.Д. Становлення інституціональних інвесторів в Україні: проблеми теорії та практики. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2004. – 296 с.

2. Шмиголь Н.М. Оптимізація структури капіталу підприємства // Науково-виробничий журнал «Держава та регіони». Серія: Економіка та підприємництво. – Запоріжжя: Гуманітарний університет «ЗІДМУ». – 2003. – Вип. 4. – С. 238–243.

3. Юрій С.І. Бюджет, бюджетна доктрина та бюджетна політика держави: сучасна парадигма, іманентний детермінізм, реалії і перспективи / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин // Світ фінансів. – 2010. – № 4. – С. 7–27.

Ляхович Світлана Михайлівна

ст. гр. ФУДЗмі-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Мокрицька А.Б.

СОЦІАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

В останні десятиріччя при оцінці рівня розвитку національної економіки на перший план стали виходити соціальні індикатори: рівень зайнятості і безробіття, динаміка реальної заробітної плати, рівень життя населення. Соціальний клімат стає визначальним при створенні економічної атмосфери. Взагалі, формування соціально-орієнтованої економіки – мета будь-яких трансформацій, і в тому числі на регіональному та місцевому рівнях. Тому фінансування соціальних заходів – головна стаття витрат бюджетів будь-якої країни.

Дослідженню проблем фінансування послуг соціальної сфери присвячено праці таких зарубіжних фахівців економічної науки, як Дж. Стігліца, В. Лексіна, О. Швецова, А. Пороховського. У вітчизняній науці ці питання досліджуються, зокрема, О. Крайник, Е. Лібановою, І. Луніною, У. Садовою, О. Кириленко та іншими.

Проаналізувати сучасний стан фінансування соціальної сфери на місцевому рівні і сформулювати рекомендації щодо удосконалення соціальної спрямованості видатків місцевих бюджетів.

Для України, як і для переважної більшості постсоціалістичних країн, характерне недофінансування соціально-культурного розвитку регіонів. Причин цьому безліч. По-перше, через низький рівень податкового навантаження на малий і середній бізнес, який, перебуваючи в тіньовому секторі економіки, завжди гостро реагував на будь-який тиск з боку держави. По-друге, через низьку ефективність контрольних повноважень органів

державної влади та місцевого самоврядування і, як наслідок, брак адекватних важелів впливу на нецільове і неефективне витрачання бюджетних коштів. По-третє, через відсутність єдиних концептуальних підходів до вироблення стратегії соціально-культурного розвитку нашої держави у зв'язку з надмірною поляризацією політичних поглядів законодавчої та виконавчої гілок влади.

У результаті цього маємо такий стан справ у фінансуванні соціально-культурного розвитку регіонів, який більшість вітчизняних учених-економістів пов'язують із «залишковим принципом», тобто в останню чергу або ж за дуже скороченими нормативами. Проте в умовах демократичних перетворень соціальні пріоритети витрачання бюджетних коштів повинні розглядатися як обов'язкова умова та невід'ємна складова повноцінного функціонування суспільства і, відповідно, потребують до себе значної уваги.

Аналіз видаткової частини місцевих бюджетів свідчить за останні роки свідчить, що найбільшу частку в їх структурі займали видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, освіту, охорону здоров'я, духовний та фізичний розвиток. При цьому, упродовж останніх років вони мають тенденцію до збільшення.

Незважаючи на це, на сучасному етапі українського державотворення соціальні видатки місцевих бюджетів не забезпечують реальних потреб населення. З нашої точки зору їх щорічне збільшення на 20–30% є звичним явищем сьогодення, продиктоване політикою уряду «латання бюджетних дірок», оскільки темпи інфляційних процесів у нашій державі значно перевищують мізерні обсяги фінансування соціально-культурного розвитку регіонів.

У структурі видатків місцевих бюджетів у 2013 р. найбільшу частку займали видатки на освіту (32,0%), а найменшу – на духовний та фізичний розвиток (3,7%). При цьому видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення становили 50 млрд. грн., що на 18,9% більше, ніж у 2012 р., на охорону здоров'я – 47,0 млрд. грн., що на 7,4% більше, ніж у 2012 р. Сумнівним є значний економічний ефект даних видатків (крім встановлення привілеїв для окремих соціальних груп), оскільки їх фінансування здійснювалося не системно та не прозоро. Зважаючи на те, що соціальні видатки можна знайти в кожній з видаткових статей місцевих бюджетів, їх реальний обсяг у кілька разів перевищував той, що декларувався різними політичними силами [2].

На думку вітчизняних науковців, розв'язати суперечність між можливостями фінансування соціально-культурної сфери з державного чи місцевих бюджетів можна шляхом упровадження мінімального соціального стандарту послуг, що має надаватися в усіх адміністративно-територіальних одиницях для забезпечення єдиного рівня та якості життя, який також мав би враховувати особливості регіонів і державні соціальні гарантії.

Таким чином, основна проблема фінансування заходів соціально-культурного характеру зводиться до браку достатніх фінансових ресурсів на місцевому рівні для забезпечення мінімальних соціальних стандартів. Зокрема, практика виконання місцевих бюджетів свідчить про істотні розбіжності між процесами формування та витрачання бюджетних коштів. З нашої точки зору дані протиріччя зумовлені тим, що чинний порядок виконання місцевих бюджетів зберіг у своїй основі застарілі методи планового управління, тоді як на нього впливають наслідки економічної кризи з властивими їй негативними атрибутами: зростання інфляції, підвищенням безробіття, падінням життєвого рівня населення тощо. У результаті цього більшість місцевих бюджетів в Україні перетворені на фінансові плани, в яких спостерігається значна нерівність між дохідною і видавковою частинами, що не сприяє поліпшенню економічної ситуації в регіонах та реалізації соціально-культурних програм [4, с. 60].

Нестача фінансових ресурсів на місцевому рівні, а відтак низький рівень фінансування видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення, освіти, охорону здоров'я, духовний та фізичний розвиток, компенсується за рахунок трансфертів. При цьому, упродовж останніх років частка як дотацій, так і субвенцій у доходах місцевих бюджетів коливалася в межах 20%, що поставило органи місцевого самоврядування у пряму залежність від центральних органів державного управління. Держава має бути зацікавлена в тому, щоб фінансування заходів соціально-культурного характеру відбувалося у належному обсязі та якості в усіх регіонах, виступаючи не тільки контролером ефективності витрачання бюджетних коштів, а й забезпечуючи їх адекватне фінансування. Проте роль власних доходів місцевих бюджетів у фінансовому забезпеченні місцевого самоврядування має зростати.

Проведений аналіз показав, що вимоги які ставляться перед органами місцевого самоврядування не відповідають їхнім можливостям щодо забезпечення видатків на соціально-культурну сферу. Централізація

фінансових потоків призводить до того, що органи місцевого самоврядування не мають можливості проводити у межах своєї компетенції належну політику.

У реформуванні моделі фінансування видатків соціальної сфери базовою позицією при визначенні шляхів такого фінансування має бути така: забезпечення державних функцій має відбуватися за рахунок закріплених джерел доходів і трансфертів. Необхідність цього доводить і зарубіжна практика.

З метою удосконалення розподілу видаткових повноважень між органами влади центрального та місцевого рівня і органами місцевого самоврядування, а також метою формування моделі більш ефективного використання наявних фінансових коштів та залучення коштів пропонується вжити такі заходи щодо удосконалення механізмів фінансування соціальної сфери:

- поліпшити механізм надання соціальних пільг у частині їх монетизації та впровадження диференційованого підходу до різних категорій громадян; впровадити систему «єдиного вікна» при здійсненні різних видів виплат соціальної допомоги та наданні соціальних пільг населенню;

- ввести багатоканальне фінансування охорони здоров'я за рахунок бюджетних коштів і коштів системи добровільного медичного страхування; упорядкувати систему додаткових медичних послуг, фінансування яких здійснюватиметься за механізмом комерційного розрахунку;

- забезпечити на програмній основі покриття витрат на закупівлю дорогого медичного обладнання та ліків з прерогативою у вітчизняних виробників;

- розвивати кредитний механізм фінансування вищої та професійно-технічної освіти, фундаментальних і прикладних досліджень;

- оптимізувати систему державного замовлення на підготовку фахівців на основі рейтингу ефективності працевлаштування випускників;

- упорядкувати мережу установ дошкільної та загальної середньої освіти в сільських населених пунктах, а також забезпечити їх технічне переоснащення;

- здійснити поступовий перехід з бюджетного фінансування закладів культури до їх самофінансування та впровадження комерційного розрахунку;

– реорганізувати дотаційні заклади культури в територіальних громадах з невеликою чисельністю мешканців шляхом їх ліквідації та об'єднання;

– забезпечити додаткове фінансування програм духовного і культурного розвитку за рахунок спонсорських внесків та благодійних пожертвувань.

В умовах загострення кризових явищ у вітчизняній економіці, коли відчувається брак ресурсів і важелів впливу на соціально-культурний розвиток регіонів, запропоновані заходи дадуть змогу поліпшити існуючий стан справ. Проте їх імплементація у практичну площину потребує адекватних дій з боку законодавчої та виконавчої гілок влади. Адже в третьому тисячолітті саме соціальні пріоритети у витрачанні фінансових ресурсів мають стати першочерговими напрямками реалізації бюджетної політики на місцевому рівні.

Для цього необхідно посилити автономію органів місцевого самоврядування у використанні бюджетних коштів на соціально-культурні заходи, підвищити ефективність муніципального контролю, розширити базу оподаткування прибуткових і майнових податків, а відтак забезпечити їх цільове спрямування на фінансування соціального захисту та соціального забезпечення, освіти, охорони здоров'я, духовного і фізичного розвитку.

Література:

1. Соціальна спрямованість бюджетної політики / [М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, Е.М. Лібанова та ін.] В кн. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6 томах. – К.: НДФІ, 2004. – Т. 2. – 376 с.

2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2011 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/BudgetMonitor/KV_IV_2011_Monitoring_ukr.pdf.

3. Звіт про виконання Державного бюджету України станом на 1 січня 2011 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=147453>.

4. Дорошенко С.М. Аналіз стану фінансування галузі «Соціальний захист та соціальне забезпечення» у Львівській області // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.5. – С. 183–187.

Мазуркевич Марія Володимирівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лубкей Н.П.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Важливою характеристикою бюджетної системи держави є ступінь її централізації. Певний вплив на структуру бюджетної системи в цьому сенсі має ступінь централізації влади в країні, що знову-таки закріплено її державним устроєм. Іншим важливим показником централізації (децентралізації) бюджетної системи є частка трансфертів бюджету центрального уряду в бюджетах місцевих органів влади. За їх питомою вагою в доходах названих бюджетів можна робити висновок про ступінь їхньої залежності від центральної адміністрації. Оберненим показником є ступінь фінансової самостійності місцевих бюджетів. Він розраховується шляхом ділення власних і закріплених доходів місцевого бюджету на його сукупні доходи і виражається у відсотках.

Аналіз показує, що в світі є ряд держав, в яких місцеві бюджети наділені дуже високою фінансовою самостійністю, тобто практично не залежать або слабо залежать від бюджету центральної адміністрації. Це Ісландія, Люксембург, Ісландія, Австрія, Швеція. В зазначених країнах доходи без міжбюджетних трансфертів становлять від 99,2% до 72,8% сукупних доходів місцевих бюджетів. У Німеччині, Японії, Франції, Фінляндії, Бельгії і Данії цей показник коливається від 68% до 56%. Основу фінансової самостійності місцевих бюджетів складають місцеві податки і місцеві надбавки до загальнодержавних податків, тому застосування терміну «податкова автономія» стосовно місцевих бюджетів вищезгаданих країн є з точки зору деяких дослідників цілком правомірним [1, с. 25].

У країнах, що переживають період становлення нових засад місцевого самоврядування, законодавство відрізняється більшою різноманітністю, яка, проте, не позбавляє їх необхідності по декілька разів переглядати одні й ті самі законодавчі акти, поновлені згідно з новими умовами. В більшості країн прийнято закони про місцеве самоврядування, де визначено фінансові основи місцевої влади і види бюджетних трансфертів, які вони можуть отримувати; є також і закони про місцеві бюджети, де визначається доходна база місцевих рад, їх права на отримання бюджетних трансфертів.

Слід відзначити, що досить великою популярністю в країнах з розвинутою економікою користується «теорія соціального федералізму» чи, як її називають інакше, «теорія місцевих фінансів або багаторівневого державного господарства». Її почали розробляти в кінці 50-х і в 60-і рр. ХХ ст. видатні американські економісти В. Баумаль, К. Белл, В. Оутс та інші. Особливо інтенсивно пошуки в цьому напрямку проводились в 70-і та 80-і рр.

Прихильники теорії фіскального федералізму виходять з того, що все державне господарство (або ті підприємства, установи і адміністративні структури, котрі належать державному сектору економіки) представляють собою «багаторівневу систему державного господарства», де існує розподіл функцій управління між рівнями та юридичне підпорядкування їх по вертикалі. У зв'язку з цим в центрі досліджень постають такі питання: оптимальна кількість рівнів управління державним сектором, оптимальний розподіл повноважень між ними, рівень найбільш ефективного фінансування соціальних видатків, ступінь втручання центрального уряду в управління (і фінансування) видатків місцевих органів влади (перш за все місцевих податків), форма контролю за витрачанням на всіх рівнях «державної економіки» [2, с. 60].

В Україні доречно було б звернутися до вивчення і практичного застосування досвіду фінансового регулювання відносин «центру» і «периферії» таких федеративних держав в розвинутою ринковою економікою, як Німеччина, Швейцарія та Австрія. Корисно також вивчити досвід унітарних держав, які у 1980-ті рр. впроваджували в життя теорію «фіскального федералізму» і постійно знижували ступінь перерозподілу національного доходу через центральний бюджет. Яскравим прикладом такої унітарної держави можна вважати Італію. Бюджетна система цієї країни, як і наша бюджетна система, відзначається жорсткою централізацією: частка центрального бюджету в ній складає 66,4%, а власні доходи місцевих бюджетів (перш за все комун) не перевищують 20,7%, з яких 10,7% припадає на місцеві податки. Однак із середини 1980-х рр. в Італії здійснюються заходи з відновлення податкової автономії місцевих органів влади, пригніченої податковими реформами 1970-х рр. Згодом виявилась вся неефективність так званого перерозподільчого бюджетного механізму: місцеві органи влади були втягнуті в тяжку фінансову кризу, за яку треба було розплачуватись уряду, котрий сплачував зростаючі борги комун, які підійшли до межі фінансового краху.

Зарубіжний досвід побудови бюджетних систем і способів фінансування місцевих органів влади дозволяє зробити певні висновки щодо реформування бюджетної системи в Україні. Слід ширше використовувати весь спектр видів прямих бюджетних трансфертів, що застосовуються у зарубіжній практиці. При цьому не обов'язково, що це приведе до збільшення видатків централізованого бюджету, якщо кошти на народне господарство, що проходить через міністерства, передати частково на місця, як фінансову базу для субвенцій. Це дозволить забезпечити їх цільове використання з урахуванням місцевих інтересів. На перших порах співвідношення між незв'язаними та зв'язаними прямими бюджетними трансфертами можуть бути на користь перших. Проте, в міру підвищення дієвості місцевого самоврядування частка бюджетних дотацій поступово може підвищуватися.

Література:

1. Складання, розгляд та затвердження місцевих бюджетів на основі положень Бюджетного кодексу України: Навч. посібник / С.І. Мельник, І.Ф. Щербина та ін. – К.: Міленіум, 2002. – 276 с.
2. Скрипник А. Бюджетна децентралізація як шлях до Євросоюзу / А. Скрипник, О. Сунцова // Економіст. – 2005 – № 3. – С. 26–29.

Макогон Іван Михайлович

ст. гр. ФДГм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Булавинець В.М.

СТРУКТУРА ВИТРАТ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА ТА ЗАРУБІЖНІ РЕАЛІЇ

Фінанси домогосподарств відіграють надзвичайно важливу роль у функціонуванні всієї економічної системи України. Про це свідчить той факт, що питома вага кінцевих споживчих витрат домашніх господарств із врахуванням індивідуальних витрат протягом останніх років перевищує 60% ВВП. Проблеми формування та використання доходів і витрат домогосподарств набувають загальнодержавного значення, оскільки вони не лише стосуються кожного громадянина України, а й вагомо впли-

вають на процеси соціально-економічного розвитку. Тому з'ясування специфіки витрат домогосподарств є актуальною проблемою сьогодення.

Дослідженню важливих аспектів фінансів домогосподарств присвячені праці вітчизняних вчених Т. Кізими, З. Ватаманюк, Ю. Верич, А. Гвелесіані, К. Губіна, Е. Лібанової, С. Панчишина, Б. Тимченко, Н. Федірка, Н. Холод, О. Ковалюка, Г. Леха, С. Реверчука, Е. Лібанової, М. Соколика, С. Тютюнникової та ін. Однак, незважаючи на низку наукових напрацювань у даній сфері, питання щодо оптимізації витрат домогосподарств потребують подальшого дослідження.

Метою даної статті є вивчення структури витрат домогосподарств в Україні та здійснення аналізу окремих їх видів, а також дослідження зарубіжного досвіду.

Витрати домогосподарств – це сукупність платежів, які здійснюються домогосподарством з метою забезпечення його життєдіяльності, що включають витрати на придбання продовольчих і непродовольчих товарів та оплату послуг, інвестиційні витрати, податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти. Сукупні витрати включають фактично сплачені грошові витрати домогосподарства, вартість натуральних надходжень, суми пільг та безготівкових субсидій. Основними складовими сукупних витрат домогосподарств є споживчі і неспоживчі витрати.

Споживчі сукупні витрати складаються з грошових витрат, а також вартості спожитих домогосподарством продуктів, отриманих з особистого підсобного господарства, суми пільг та безготівкових субсидій. Неспоживчі сукупні витрати включають грошові та негрошові витрати домогосподарства на допомогу родичам та іншим особам, витрати на купівлю нерухомості, на капітальний ремонт, будівництво житла та господарських будівель, на придбання акцій, сертифікатів, валюти, на відкриття вкладів у банківських установах, виплату аліментів, сплату податків та інших обов'язкових платежів, суми повернених домогосподарством боргів.

Основним видом витрат домогосподарств є витрати на придбання товарів та послуг, які визначаються як вартість продукції, придбаної населенням за рахунок власних коштів, одержаної в натуральній формі у результаті підприємницької діяльності або отриманої у вигляді соціальних трансфертів у натурі від органів державного управління.

Матеріальною базою для здійснення витрат населення є доходи домогосподарств. Тобто, витрати представляють собою сукупність платежів, які здійснює населення на основі отриманих доходів, що призначені для належного його функціонування, які витрачаються у процесі виконання ними (передусім, сім'ями) економічних функцій, з приводу витрачання яких між членами сім'ї, сім'єю у цілому, з одного боку, різними гілками державної влади, фінансово-кредитними інститутами та іншими суб'єктами з другого боку, формуються відносини приватної та неприватних типів власності в окремих сферах суспільного відтворення.

Інформація про витрати домогосподарств займає важливе місце у системі показників соціально-економічного розвитку країни. Зокрема, в слабо розвинених країнах населення витрачає більшу частину своїх доходів на продукти харчування, а в країнах, які досягли високого розвитку ця частка не перевищує 20–25%. Тому, аналізуючи ці показники, можна одразу ж дізнатись про рівень життя населення в країні.

Номінально сукупні витрати і заощадження домогосподарств в Україні за період з 2000 р. до 2013 р. в середньому зросли більше, ніж у 8 разів. Структура витрат домогосподарств в 2009–2013 рр. демонструє відносно стійку частку витрат, пов'язаних з поточним споживанням, податковими платежами. Динаміка інших елементів характеризується нестабільністю [1] (табл. 1).

Таблиця 1

Структура витрат домогосподарств в 2009–2013 рр.*

Показники	2009	2010	2011	2012	2013
Витрати та заощадження, млн. грн.	29515	11678	23054	30856	18525
з них, відсотків:					
придбання товарів та послуг	82	79	76	82	84
доходи від власності (сплачені)	4	4	3	2	2
поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	8	7	7	7	7
нагромадження нефінансових активів	3	1	2	2	1
приріст фінансових активів	3	8	12	7	6

* Сформовано за даними Державної служби статистики України [1].

Аналіз структури сукупних витрат домогосподарств за 2000–2011 рр. дозволяє виявити скорочення частки витрат на продукти харчування, зростання частки витрат на непродовольчі товари і неспоживчі витрати. В цілому це є позитивним явищем і свідчить про формування виваженої фінансової поведінки домогосподарств відповідно до умов ринку. Однак

в 2008–2012 рр. частка витрат на продукти харчування, алкогольні напої, тютюнові вироби, непродовольчі товари зростала, що в цілому відображає зниження реальних доходів домогосподарств в результаті кризи [1] (табл. 2).

Таблиця 2

Структура витрат домогосподарств в Україні в 2008–2012 рр.*

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	1722,0	2590,4	2754,1	3072,7	3456,0
Споживчі сукупні витрати	90,0	86,2	87,8	90,0	90,2
Неспоживчі сукупні витрати	10,0	13,8	12,2	10,0	9,8

* Розраховано за даними Державної служби статистики України [1].

Сьогодні майже всі свої кошти населення витрачає на споживчі товари, а це більше 90%, при цьому неспоживчі витрати не перевищують і 10%. У розрізі основних статей найбільшу питому вагу займають витрати на харчування і алкогольні напої – більше 50% [2]. Такий високий показник витрат на продукти харчування є свідченням того, що в Україні:

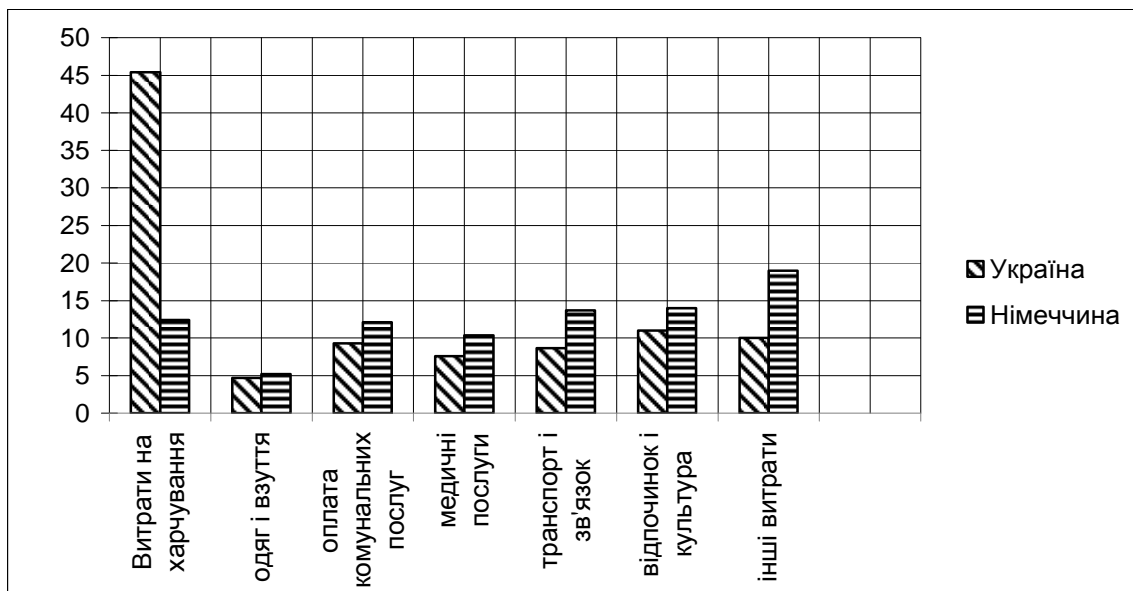
– значна частина коштів, які обертаються в тіньовому секторі не входять в структуру споживчих витрат, і цей показник не є достовірним відображенням всіх сукупних витрат домогосподарств;

– високий рівень бідності населення. За розрахунками експертів, якщо домогосподарство витрачає більше 60% своїх витрат на харчування, його можна назвати бідним. З цього можна зробити висновок, що більшість населення України перебуває на межі бідності, хоча це все досить відносні оцінки, оскільки потрібно порівнювати міські і сільські домогосподарства, ситуація по яких кардинально різна, адже більшість доходів сільського населення у натуральному вимірі, що не відображається в статистичних даних, але по зарубіжних підрахунках вони мали б включатись до сукупних витрат і доходів відповідно;

– високі ціни на товари по відношенню до рівня доходів населення, які в порівнянні із іншими країнами світу є найбільшими в західній Європі.

На противагу українським реаліям, досвід країн з розвинутою ринковою економікою свідчить, що частка витрат на продукти харчування в них значно нижча за українські показники: питома вага витрат на продукти харчування та безалкогольні напої за 2006 р. по країнах ЄС становить близько 13%, а у Японії цей показник за результатами 2008 р. склав бли-

зько 23% [3]. Для прикладу, співставимо показники структури витрат домогосподарств України та Німеччини. Як свідчать дані рис.1 структура витрат цих двох країн досить різниться. В Україні найбільшу питому вагу займають витрати на харчування, які майже досягають показника 50% всіх витрат, а у Німеччині цей показник знаходиться на рівні 12,5%. Така різниця безумовно свідчить про різний рівень життя населення кожної із країн. Адже по всіх інших статтях витрат Німеччина також переважає Україну. Так, в Німеччині значно більший відсоток припадає на відпочинок та інші витрати, що є досить характерним для економічно розвинутих країн, оскільки населення отримує значні доходи у результаті чого воно може собі дозволити відпочинок. В Україні ж цей показник є найнижчим серед країн Європи, що в першу чергу обумовлено низьким рівнем доходу. Показник інших витрат включає усі неспоживчі витрати, тобто заощадження, подарунки та інше. В Україні він ледве сягає 10%, а в Німеччині цей показник майже у два рази вищий, що також свідчить про те, що у цій країні населення менше витрачає на споживання, а більшу частину своїх коштів спрямовує на витрати неспоживчого характеру. Аналогічна ситуація прослідковується у більшості країн Європи, і не тільки західної але й центральної та східної.

Рис 1. Структура сукупних витрат домогосподарств України та Німеччини

Аналіз витрат домогосподарств в Україні свідчить про те, що кризові явища в економіці не оминули й населення. Результатом впливу кризи 2008–2009 рр. стало зростання споживчого використання доходів, яке до

цього поступово зменшувалося. В той же час спостерігається відносна оптимізація структури сукупних витрат домогосподарств, однак за своїми якісними характеристиками вона ще далека від досконалості. Порівняльний аналіз витрат домогосподарств в Україні та в економічно розвинених країнах показав низький рівень життя українських громадян. Досвід розвинених країн світу свідчить, що найкращим орієнтиром розвитку української економіки повинен стати пріоритетний розвиток людини та її свідомості в системі джерел саморозвитку суспільства. Така суспільна система забезпечить високу якість життя, здорове навколишнє середовище і створить умови для реалізації сутнісних сил людини, задіявши відповідні мотиваційні механізми.

Література:

1. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrcensus.gov.ua>.
2. Офіційний сайт газети «Зеркало недели. Украина» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zn.ua/online/articles/73938#article>.
3. Сайт Євростату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>.

Манюк Андрій Олександрович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Малиняк Б.С.

КЛЮЧОВІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВИ

В офіційних документах Україна проголошена соціальною державою. Відтак на уряд покладено широкий спектр зобов'язань щодо вирішення суспільних проблем. Втім це відповідає звичайним функціям держави у ринковій економіці, які передбачають необхідність реалізації перерозподільчих заходів з метою захисту найменш захищених прошарків суспільства, а також забезпечення населення необхідними послугами. Від ефективності реалізації цих функцій залежить не лише рівень добробуту населення, але й також конкурентоспроможність держави.

Система соціального захисту складається з трьох елементів, кожен з

яких має різне коло суб'єктів, джерела фінансування, умови та мету забезпечення. Система соціального захисту включає такі форми:

- соціальне страхування за рахунок обов'язкових страхових і добровільних внесків;
- державне забезпечення та надання соціальних послуг окремим категоріям громадян за рахунок державного бюджету;
- соціальну допомогу та соціальну підтримку непрацездатних громадян [1, с. 184].

Величина соціальних видатків в Україні в останні роки досяг максимального значення. Як відомо, перерозподіл фінансових ресурсів через бюджетну систему має позитивні, так і негативні наслідки для економічних суб'єктів. Результат такого перерозподілу визначається порівнянням сукупних втрат економічних суб'єктів, пов'язаних із вилученням коштів до бюджету та сукупних вигід фізичних і юридичних осіб внаслідок здійснених видатків. Демократичні процедури ухвалення бюджету та домінуюча роль політичних інституцій у цьому процесі спричиняє значні ризики ухвалення рішень щодо соціальних видатків, що мають негативний вплив на економіку. В таких умовах для досягнення максимальної ефективності державних видатків, важливе значення має наявність відповідних дієвих інституцій, спрямованих на прийняття раціональних рішень у сфері суспільних фінансів.

Ключовим напрямком удосконалення соціальних видатків бюджету є адаптація бюджету до умов ринкової економіки. Сьогодні можна спостерігати розбалансованість економічної системи за рівнями їх відповідності законам функціонування ринку. В умовах, коли інтенсивні реформи зачепили багато секторів економіки, саме бюджетна система залишається практично у тому вигляді, який задовольняв потреби командно адміністративної економіки. Це призводить до неспроможності бюджетного сектору бути дієвим інструментом у виконанні функцій держави. У зв'язку з цим, можна зробити висновок, що магістральним напрямком удосконалення системи управління бюджетом загалом та видатками соціального призначення, зокрема, є модернізація бюджетної системи відповідно до сучасного уявлення про роль бюджету в демократичній країні, в якій діють ринкові закони [2, с. 45].

З метою вирішення важливої проблеми підвищення результативності соціальних видатків бюджету доцільно розробити й реалізувати комплекс заходів, спрямованих на реформування бюджетного процесу на

засадах економічної ефективності та соціальної справедливості. Основні напрямки реформування мають передбачати реальне запровадження програмно-цільового методу бюджетування на всіх рівнях бюджетної системи, модернізацію організаційних форм бюджетних закладів, що передбачатиме появу мотивів у бюджетних закладів до ефективної роботи, запровадження конкуруючого середовища за одержання бюджетних асигнувань, посилення ролі громадських інститутів у бюджетному процесі, удосконалення бюджетного контролю в нашій державі.

Література:

1. Бюджетна система: навч. посіб. / Н.Д. Чала, Л.В. Лазоренко. – К.: Знання, 2010. – 223 с.
2. Малиняк Б.С. Напрямки удосконалення соціальних видатків бюджету / Богдан Малиняк // Світ фінансів. – 2013. – № 1. – С. 37–46.

Марусяк Наталія Василівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Малиняк Б.С.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА НАПРЯМКИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Місцеві бюджети є основою функціонування місцевих фінансів. Стабільний соціально-економічний розвиток території в значній мірі обумовлюється наявним рівнем її бюджетного потенціалу, здатністю бюджетного механізму акумулювати в руках місцевих громад фінансові ресурси. Протягом останніх років спостерігається динаміка скорочення частки доходів місцевих бюджетів (без врахування міжбюджетних трансфертів) у структурі ВВП України. Отже, для забезпечення економічного зростання території важливим є розв'язання питання щодо здатності регіону мобілізувати фінансові ресурси та використати їх у найбільш ефективному напрямку.

На сьогоднішній день, на жаль ситуація для місцевих бюджетів складається не найкращим чином, адже місцеві податки та збори є достатньо малими і тому не можуть відігравати суттєву роль у доходах, що

не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, тому трансферти залишаються вагомим джерелом формування доходів місцевих бюджетів. Для того, щоб стимулювати зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів необхідно розробити оптимальну систему міжбюджетних відносин в Україні, котра передбачала пропорційний розподіл міжбюджетних трансфертів та одночасне стимулювання органи місцевого самоврядування до поповнення бюджетів.

Кожен регіон нашої країни унікальний, тому умови формування і проблеми забезпечення територій необхідним обсягом фінансових ресурсів більш зрозумілі місцевим органам управління ніж центральним. Центральні органи управління не можуть врахувати особливості та специфіку територій, тому їх задачею повинно стати стимулювання місцевих органів, адже жодна система міжбюджетного фінансування не може бути ефективною, якщо немає стимулів до збільшення надходжень.

Головною метою міжбюджетного регулювання є збалансування місцевих бюджетів та забезпечення відносно однакових за обсягом видатків на душу населення на всій території країни. Однак, все ще найбільш проблемним залишається питання формування раціональних на науково-обґрунтованих взаємовідносин між бюджетами різних рівнів з приводу розподілу між ними доходів та видатків [1, с. 36]. Зміцнення місцевих бюджетів потребує значної уваги, адже воно є основою кращого життєзабезпечення населення. В свою чергу держава також має стимулювати місцеві бюджети, адже її політика спрямована на покращення добробуту населення, тому спостерігається певна взаємозалежність. Місцеві органи повинні бути зацікавлені у збільшенні своєї податкової бази, що можливо за рахунок цілого комплексу заходів щодо збільшення неподаткових доходів місцевих бюджетів.

Для подальшого зростання ролі видатків місцевих бюджетів в економічному і соціальному розвитку нашої держави, на нашу думку, необхідно розробити чітку політику щодо витрачання коштів бюджетів усіх рівнів у середньостроковому періоді для досягнення конкретних параметрів регіонального розвитку. Така політика має визначати видатки бюджетів не лише в грошовому вимірі, а насамперед структуру видаткової частини, співвідношення між поточними та капітальними видатками, рівень видатків на соціально-культурну сферу, допустимі темпи приросту видатків в поєднанні з фактичним приростом доходів з метою недопущення перекосів в окремі періоди внаслідок зміни політичної ситуації та для за-

побігання негативним впливам у майбутньому. Зроблені висновки є основою для подальшого дослідження та пошуку напрямів оптимізації видатків місцевих бюджетів.

Література:

1. Боронос В.Г. Проблеми фінансового забезпечення розвитку місцевих бюджетів / В.Г. Боронос, Н.В. Остріщенко // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. О.Ф. Балацького / За заг. ред. О.В. Прокопенко. – Суми: СумДУ, 2013. – Т. 2. – С. 35–37.

Мастенко Василь Васильович

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лубкей Н.П.

ПОНЯТТЯ, ЗАВДАННЯ Й ПРИНЦИПИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Під бюджетною політикою у соціальній сфері розуміють сукупність державних заходів спрямованих на зміцнення доходної та оптимізацію видаткової частин державного бюджету для реалізації завдань соціальної політики та інструменту соціально-економічного розвитку суспільства щодо підвищення ефективності й результативності бюджетного управління.

Бюджетна політика є важливим знаряддям впливу на розвиток соціальної сфери. За її допомогою держава, розподіляючи і перерозподіляючи валовий внутрішній продукт, здійснює вплив на діяльність підприємств, закладів та установ, які мають забезпечувати задоволення соціальних потреб людей у матеріальних благах та послугах.

В Україні бюджетна політика соціального зростання є основою розвитку держави, зростання добробуту населення, утвердження нових соціальних стандартів та стає основним інструментом регулювання соціально-економічних процесів [2, с. 5–7].

Соціальна сфера безпосередньо пов'язана з політикою, економікою, соціологією, демографічними дослідженнями тощо. Питання стосовно

розвитку соціальної сфери як виду економічної діяльності розглядаються виключно в контексті організації життя людей в межах конкретної території, територіальної організації праці.

Виходячи з цього, завданнями бюджетної політики у соціальній сфері є:

- формування нової моделі соціального й економічного розвитку, що передбачає побудову соціальної ринкової економіки з рівнем доходів громадян, що відповідає світовим стандартам. Для цього вона повинна спрямовуватися на підвищення конкурентоспроможності зі світовим співтовариством;

- підвищення якості й ефективності надання послуг соціальної сфери;

- реформування системи надання соціальних пільг;

- забезпечення економічного зростання доходів населення, передусім приросту заробітної плати й посилення її стимулюючої ролі;

- подолання бідності.

Підвищення ефективності бюджетної політики держави, удосконалення її інструментарію передбачає створення принципово нової системи державного фінансового контролю – одного з найважливіших інструментів забезпечення поступового соціально-економічного розвитку розбудови громадянського суспільства [3, с. 30–32].

Пріоритетним напрямком діяльності бюджетної політики у соціальній сфері є забезпечення економічного розвитку та суспільного добробуту. Одним із проявів економічного розвитку є зростання доходів до бюджетів усіх рівнів та виконання в повному обсязі видаткових зобов'язань з метою забезпечення суспільного добробуту населення.

Бюджетна політика у соціальній сфері керується такими принципами:

- принцип раціональності – полягає у досягненні найкращого співвідношення мети бюджетної політики та засобів її реалізації у соціальній сфері;

- принцип соціальної справедливості – бюджетна політика будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами;

- принцип соціальної безпеки – полягає у забезпеченні стану суспільства, при якому забезпечується номінальний рівень соціальних умов [1, с. 20].

Для підвищення результативності бюджетної політики у соціальній сфері в Україні пропонується посилити використання непрямих важелів бюджетного регулювання, а саме: забезпечення структурної перебудови у соціальній сфері; збільшення потенціалу соціального забезпечення; підвищення стимулюючої ролі оплати праці, а також ефективності державного регулювання економіки; послаблення централізації економічного розвитку й посилення економічного потенціалу регіонів.

Література:

1. Євтушенко Н. Вплив бюджетної політики на соціально-економічний розвиток країни [Електронний ресурс] / Н. Євтушенко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/2009_13/Evtushenko.pdf.
2. Мярковський А.І. Бюджетна політики як складова соціально-економічного розвитку країни / А.І. Мярковський, І.Я. Чугунов // Вісн. нац. торг.-екон ун-ту. – 2010. – № 5. – С. 5–15.
3. Піхоцький В.Ф. Ефективність бюджетної політики / В.Ф. Піхоцький // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 30–37.

Міщук Тетяна Григорівна

ст. гр. Фумзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Машко А.І.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕФІЦИТУ БЮДЖЕТУ

Вагому роль у теоретичному та емпіричному дослідженні згаданої проблематики відіграють праці зарубіжних вчених: Р. Барро, Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, А. Лернера, Р. Масгрейва, Дж. Стігліц, М. Фрідмена, Дж. Хікса, М. Мейера. Серед відомих сучасних вітчизняних дослідників можемо виокремити напрацювання В. Андрущенка, О. Барановського, С. Буковинського, О. Василика, В. Геєца, В. Опаріна, В. Суторміної, В. Федосова, С. Юрія та багатьох інших.

Як зазначив вітчизняний науковець Юрій С.І., бюджетний дефіцит, як і будь-яка економічна категорія, має такий інтервал розвитку, що визначається, з одного боку законами руху вартості, а з іншого – законами інфляції. Якщо бюджетний дефіцит тяжіє до законів зростання вартості, то він об'єктивно приймає активну економічну форму, а якщо до законів ін-

фляції – то пасивну. Активний дефіцит бюджету дає змогу підштовхнути подальший розвиток економіки і зростання капіталу, бо додаткові фінансові ресурси спрямовуються, насамперед, на активізацію виробництва та комерційну діяльність, що є позитивом [1]. При цьому, держава, здійснюючи регулювання бюджетного дефіциту, повинна забезпечити оптимальне співвідношення між цими двома формами.

Гостра полеміка точиться з приводу впливу бюджетного дефіциту на економіку. Прибічники концепції дефіцитного фінансування бюджетних видатків вважають, що бюджетний дефіцит не повинен оцінюватися як негативне явище, а навпаки – для національної економіки він не є шкідливим, оскільки всі видатки здійснюються на території даної держави, а тому означають збільшення доходів господарюючих об'єктів та населення, і як наслідок – сприяє добробуту держави. Економісти, котрі сповідують протилежні погляди (неокласичного напрямку) стверджують, що хронічні дефіцити завжди потребують високих податків в майбутньому, а для покриття дефіциту повинні залучатися екстраординарні доходи – емісія грошей та запозичення, які, однак, мають неоднозначні економічні ефекти [2].

В умовах демократії бюджетні дефіцити можуть стати додатковим стимулом розвитку, якщо спонукають до пошуку нових способів раціонального використання грошових коштів та посилення бюджетної дисципліни. Зокрема, підвищення ефективності діяльності державних організацій з відповідним ростом віддачі на кожну одиницю бюджетних затрат досягається за допомогою розроблених у західних країнах адміністративно-фінансових технологій, суть яких полягає у використанні державних коштів у режимі приватної ініціативи.

В сучасних інтерпретаціях дефіцитне фінансування державної діяльності економічно раціональне й соціальне виправдане в тих передумовах, коли темпи приросту валового внутрішнього продукту випереджають приріст обсягу бюджетів та видатків на обслуговування державного боргу, і тією мірою, якою додатково залучені кошти та виграш у часі, забезпечувані державним кредитом, використовуються на розвиток реальної економіки та створення ефективної фінансової системи, вигідних і корисних не лише сучасникам, але й майбутнім поколінням громадян-податкоплатників [4].

Для забезпечення фінансової стабільності необхідно запровадити ефективний менеджмент бюджетного дефіциту та суворий контроль за

використанням бюджетних коштів. До програми конкретних заходів доцільно включати такі, які б, з одного боку, стимулювали надходження грошових коштів до бюджетного фонду країни, а з другого – сприяли скороченню державних видатків. До них належать:

– зміна напрямків інвестування бюджетних коштів в галузі народного господарства з метою підвищення фінансової віддачі від кожної бюджетної гривні;

– використання фінансових пільг і фінансових санкцій лише з позицій соціально-економічної доцільності та з метою стимулювання суспільного виробництва;

– реалізація обґрунтованої та економічно виправданої політики державних запозичень.

Основними завданнями на майбутнє в сфері вирішення проблем регулювання бюджетного дефіциту в Україні можуть бути:

– структурна перебудова економіки при якій державою повинна здійснюватися інвестиційна підтримка пріоритетних галузей виробництва;

– вдосконалення податкової системи, за якої податки виконуватимуть перш за все стимулюючу функцію, а не роль державного тиску на підприємництво;

– проведення активної зовнішньоекономічної політики у напрямку глобальних політичних та економічних тенденцій.

Література:

1. Антологія бюджетного механізму. Монографія / Під ред. проф. С.І. Юрія. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 250 с.

2. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів) / Андрущенко В.Л. – Львів: Каменяр, 2000. – 303 с.

3. Вахненко Т. Тягар державного боргу: теоретичний аспект / Вахненко Т. // Економіка України. – 2007 – № 3. – С. 21–30.

4. Фінанси: Підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.

Найчук Вікторія Валеріївна

ст. зр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Письменний В.В.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЛОДІ ЖИТЛОМ

Відсутність власного житла – болюча і складна проблема серед молоді: саме житлові труднощі є причиною багатьох розлучень та зниження народжуваності у молодих сім'ях. Держава, яка не дбає про умови формування таких родин, залишає себе без майбутнього, адже до 80% дітей народжується саме в молодих сім'ях. Відсутність перспектив покращення житлових умов впливає також і на проблему «відпливу мізків», коли молодь виїжджає до країн з високим рівнем життя [1].

У цілому ступінь забезпеченості молоді житлом в Україні на сьогодні є дуже низьким. Тільки 33% молодих сімей живуть в окремих квартирах (при тому, що для всіх родин даний показник становить 56,3%); 11% проживають у комунальних квартирах; 14% винаймають квартири; 10% мешкають у гуртожитках, а 1% – в непристосованих приміщеннях. При цьому близько 31% молодих сімей взагалі не забезпечені житлом. Із 2,5 млн. таких родин в нашій державі 800 тис. мають потребу в поліпшенні житлових умов [4].

Низька забезпеченість житлом молоді порівняно з Європою та США свідчить про недоліки політики соціального захисту. Молоді сім'ї не можуть придбати житло через відсутність необхідних грошових накопичень, високі відсоткові ставки кредитування та низький рівень впровадження іпотечного кредитування. Відтак найбільш дієвим кроком вирішення даної проблеми є програма пільгового довготермінового кредитування будівництва чи придбання житла для молодих сімей.

У межах реалізації даної програми кредит надається молодій сім'ї віком до 35 років терміном на 30 років за відсотковою ставкою 3% річних. На будь-якому етапі дії кредитного договору, зокрема при народженні дитини, встановлюються пільги. Наприклад, сім'ї з дітьми звільняються від сплати відсотків за користування кредитом, сім'ям, в яких виховується дві дитини погашається 25%, а якщо три і більше дітей – 50%. Кошти, що надходять в рахунок погашення зобов'язань за кредитом, спрямовуються на подальше кредитування [6].

На жаль, програма забезпечення молоді житлом не зорієнтована на малозабезпечених, соціально незахищених громадян чи людей з обмеженими фінансовими можливостями. Її головне завдання – допомога економічно активній частині суспільства в самостійному вирішенні житлового питання шляхом запровадження фінансово-інвестиційного механізму державної підтримки будівництва чи придбання доступного житла. Участь у ній можуть взяти громадяни, які згідно законодавства потребують поліпшення житлових умов, і мають змогу сплатити 70% від нормативної вартості житла [2].

Аналогічні програми активно впроваджуються на регіональному рівні. Зокрема, в Тернопільській обл. – це програма будівництва (придбання) доступного житла в на 2010–2017 рр. Її мета полягає у створенні належних умов для розв'язання житлової проблеми, підвищення рівня соціально-побутового й економічного становища молодих сімей, їх гармонійного розвитку, що відповідає пріоритетним напрямкам розвитку Тернопільської обл. та Стратегії її розвитку до 2015 р.

Загалом же станом на 1 січня 2014 р. в Тернопільській обл. на квартирному обліку перебувало 2387 молодих сімей та одиноких молодих громадян. При цьому упродовж 2003–2013 рр. за рахунок державного і місцевих бюджетів передбачалося виділити кошти для надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям й одиноким молодим громадянам у розмірі 67,1 млн. грн. Проте фактично було спрямовано 26,9 млн. грн., за рахунок яких збудовано 16,8 тис. кв. м житла, що є низьким показником серед інших регіонів [4].

Необхідно зазначити, що механізм забезпечення сімей доступним житлом вимагає наявності значної частини власних коштів, утім в більшості сімей з дітьми кошти на внесення своєї частки вартості житла відсутні, у зв'язку із чим результат забезпечення молодих сімей житлом за програмою доступного житла є малоефективним. Більш оптимальним слід вважати розроблення нової обласної програми забезпечення молоді житлом, що дасть змогу ефективніше впровадити даний механізм і забезпечить економічне підґрунтя для розвитку будівельної галузі [2].

На сучасному етапі побудови соціальної держави завдання уряду та місцевої влади має зводитися до оптимального використання доступних ресурсів. Прийняття відповідних нормативних документів і збільшення асигнувань з бюджету дозволить вирішити питання забезпечення молоді житлом. Враховуючи складність житлової проблеми виникає необхідність

залучення до її вирішення не тільки державних інституцій, але й населення та інших суб'єктів ринкових відносин [3].

Література:

1. Алферова Н. Житло для молоді – не розкіш, а потреба / Н. Алферова // Урядовий кур'єр. – 2004. – № 17. – С. 11–13.
2. Державна програма забезпечення молоді житлом на 2013–2017 рр., затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2012 р. № 967.
3. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 5 лютого 1993 р. № 2998-XII.
4. Звіт Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву про виконання Державної програми забезпечення молоді житлом на 2002–2012 рр. та про результати роботи у 2012 р.
5. Звіт Тернопільського регіонального управління Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву.
6. Положенням «Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29 травня 2001 р. № 584.

Немеришина Наталія Миколаївна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Русін В.М.

ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Виклики, які формуються в процесі розвитку як світової економіки, так і виходячи із внутрішніх особливостей економіки України, зумовлюють необхідність дослідження бюджетних механізмів забезпечення економічного розвитку України і створення більш якісних заходів по оновленню моделі розвитку України на сучасних конкурентних засадах. Відомі механізми бюджетної підтримки структурної перебудови економіки не дозволяють говорити про ефективний вплив держави на темпи та якість економічного зростання, немає розмежування поточних витрат і видатків, які стосуються розвитку. Визначення видатків розвитку не відповідає ні

сутності цього поняття, ні принципам, які лежать в основі програмно-цільового методу.

Підходи, що використовуються для формування витрат перспективного (інвестиційного) характеру на загальнодержавному та місцевому рівнях, не корелюються між собою і побудовані на різних принципах, що унеможлиблює планування видатків перспективного характеру на середньо- і довгостроковий період з урахуванням пріоритетів соціально-економічного розвитку країни, не дозволяє забезпечити сталість таких видатків, знижує їх ефективність [1].

Вирішити ці проблеми можна за умови вдосконалення механізму розвитку бюджетного механізму на місцевому рівні та інституціоналізації бюджету розвитку на загальнодержавному рівні шляхом внесення певних концептуальних змін в організацію бюджетного процесу, серед яких [2]:

- визначення бюджету розвитку державного бюджету як складової спеціального фонду державного бюджету та введення окремого планування і обліку надходжень і витрат на рівні окремого документу, який повинен формуватися в якості додатку до бюджету на відповідний рік та затверджуватися Верховною радою України;

- перегляд джерел формування загального та спеціального фондів бюджету шляхом включення до джерел формування спеціального фонду державного бюджету з подальшим їх спрямуванням до бюджету: надходжень від приватизації державного майна (повністю або частково); державних зовнішніх і внутрішніх запозичень; зборів за спеціальне використання природних ресурсів; доходів від операцій з капіталом; коштів від урядів зарубіжних країн і міжнародних організацій, грантів і дарунків; коштів, що передаються з загального фонду державного бюджету. Ці надходження не повинні направлятися на поточне споживання, а повинні використовуватися в інтересах економічного розвитку та забезпечення належними умовами майбутніх поколінь;

- спрямування коштів бюджету розвитку державного бюджету на бюджетні програми, які вирішують завдання структурної перебудови і економічного розвитку, та субвенції на виконання інвестиційних проектів;

- перегляд у бік розширення джерел надходження коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та вдосконалення планування витрат, що здійснюються за рахунок коштів бюджету розвитку, шляхом застосування програмно-цільового методу.

Критерієм ефективності запропонованої моделі вдосконалення та розвитку механізму бюджету розвитку є її відповідність таким принципам:

– неможливість «пересування» коштів, які повинні бути спрямовані на забезпечення структурної перебудови, на фінансування поточних витрат у процесі формування та виконання бюджету в тій частині, яка забезпечується законодавством джерелами надходжень до бюджету;

– наявність законодавчо визначених джерел надходжень до бюджету розвитку Державного бюджету та бюджетів розвитку місцевих бюджетів, яке повинно забезпечувати певну сталість витрат, які мають перспективний характер, і підвищити їх ефективність;

– законодавчо закріплена обов'язковість направлення внутрішніх і зовнішніх позик держави та органів місцевого самоврядування в відповідні бюджети розвитку, що стане основою для впровадження в Україні стратегії стабільного економічного розвитку і сприятиме пожевлєнню інвестиційної діяльності;

– єдність принципів побудови моделі бюджету розвитку як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях, що дозволяє зрозуміти процедури, які забезпечуватимуть функціонування, а також створює сприятливий ґрунт для організації інформаційно-аналітичного забезпечення;

– принцип відповідності напрямів видатків, які мають перспективний характер, загальнодержавним пріоритетам [3].

Реалізація зазначених завдань буде активно сприяти уникненню протиріч між необхідністю забезпечення високих темпів економічного росту і прискорення структурної перебудови вітчизняної економіки з однієї сторони і зростанням фіскального ефекту з іншої, оскільки продукт нової якості, який створюватиметься за рахунок коштів бюджету розвитку, буде наділений доданою вартістю, що в свою чергу збільшить надходження коштів в бюджет країни.

Література:

1. Белый И.А. Структурная перестройка экономики Украины в условиях глобализации (теоретико-методологический аспект) / И.А. Белый // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2010. – С. 196–200.

2. Запатрина И.В. Бюджетный механизм экономического роста. / И.В. Запатрина. – М.: Ин-т соц.-экон. стратегии. – 2007. – 528 с.

З. Чугунов И.Я., Крайник А.П. Бюджет развития как составная финансово-экономической системы региона / И.Я. Чугунов, А.П. Крайник // Научные труды НИ-ФИ. – 2006. – Вып. 4 (37). – С. 4.

Облоп Ігор Ігорович

ст. гр. Фудм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Машко А.І.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Реформування пенсійної системи України впродовж останніх десятиліть залишається однією з основних соціально-економічних проблем національної економіки. На тлі посилення тенденцій старіння населення України, негативних закономірностей природного та механічного руху поглиблюються також проблеми фінансового забезпечення пенсіонерів. Водночас існуючі демографічні прогнози доводять подальше загострення проблем пенсійного забезпечення. Саме тому, питання реформування механізмів пенсійного забезпечення населення належить до одного з першочергових завдань держави [1].

Наукове обґрунтування пенсійних реформ має включати дослідження взаємопов'язаних проблем, а саме: 1) визначення відповідного сучасним умовам пенсійного вікового цензу; 2) доцільності запровадження накопичувальної складової пенсійного забезпечення.

Рівень пенсійного забезпечення є показником економічного та соціального становища населення країни. В умовах переходу до ринкових відносин проблема ефективного пенсійного забезпечення стає однією з найгостріших. З початку 90-х рр. – епохи радикальних економічних змін, реформа пенсійної системи займає одну з ключових позицій, тому що соціалістична система пенсійного забезпечення не змогла пристосуватися до нових умов і була замінена на систему державного пенсійного страхування. Але і ця система через несприятливу макроекономічну ситуацію і економічну необґрунтованість не змогла пристосуватися до ринкових відносин і стати автономною від державного бюджету. Катастрофічна деформація забезпеченості фінансової системи Пенсійного фонду України є наслідком порушення основоположного принципу державної

страхової пенсійної системи, а саме підтримки життєвого рівня пенсіонерів шляхом забезпечення збалансованого співвідношення середніх розмірів пенсій по старості і середньої заробітної плати [2]. Крім цього, основним недоліком пенсійної системи є те, що вона ігнорує демографічний чинник і все українське населення немолодого віку (працююче та непрацююче) знаходиться на утриманні держави.

Сучасна система пенсійного забезпечення населення України має великі і складні проблеми, що спричинені зниженням ефективності господарювання і спадом виробництва, низьким рівнем заробітної плати, високою інфляцією на початку економічних реформ. Вони проявилися у різкому зменшенні реальної ваги пенсій, у невідповідності розміру пенсії людини за віком її трудовому внеску протягом періоду працездатності, зубожінні більшої частини людей пенсійного віку. Криза платежів і складний фінансовий стан підприємств зумовили несвоєчасну і неадекватну виплату внесків на пенсійне забезпечення, а також зростання заборгованості з виплати пенсій населенню. Високий пенсійний збір і маленькі пенсії (зокрема для тих людей, які мали високу заробітну плату) змушують підприємства і фізичних осіб до переходу в тіньовий сектор економіки, де вони не сплачують ні пенсійних внесків, ні податку на прибуток. Сьогодні спостерігаються значне навантаження на працюючу частину населення і бюджет країни, недостатні обсяги страхових внесків для пенсійного забезпечення, низький рівень пенсій; мають місце значні розбіжності та пільги у пенсійному забезпеченні окремих категорій працівників, що не завжди соціально виправдано.

У колишніх країнах соціалістичного табору використовуються різні моделі пенсійного забезпечення. Їх можна згрупувати за такими типами [2]:

1. Пенсійна реформа на зразок чилійської. Цю модель застосував лише Казахстан, де пенсійні внески сплачуються лише працівниками. Розміри пенсій залежать від суми сплачених внесків та нарахованого інвестиційного доходу.

2. Наступною системою, що заслуговує на увагу, є угорська, в якій на додаток до внесків, що сплачуються до зменшеної солідарної системи, також перераховуються кошти до приватної пенсійної схеми з визначеними внесками.

3. Потрібно також згадати про латвійську систему, у якій були запроваджені умовно-накопичувальні рахунки. Відповідно до цієї моделі при

виході на пенсію виплати мають складатись з остаточної суми внесків та нарахованого на них інвестиційного доходу.

4. У Польщі була введена у дію модель, яка є різновидністю третьої моделі. Відповідно до цієї моделі внески за станом на початок дії нової системи обліковуються як умовно-накопичувальні, а внески, що сплачуються з 1 січня 1999 р., дійсно інвестуються приватними пенсійними фондами, і від їх інвестування платники отримують реальний інвестиційний дохід. У момент виходу на пенсію їм має сплачуватись ануїтет, розрахований на основі цих обох складових частин.

5. Російський варіант пенсійної системи складається з базової пенсії для всіх громадян, а також додаткових пенсійних виплат, які формуються за рахунок номінального і реального інвестування внесків.

Необхідність впровадження накопичувальної системи очевидна, але повна зміна традиційної пенсійної системи на накопичувальну є надважким завданням через величезні первинні витрати, нерозвиненість ринків капіталу і праці.

Література:

1. Якушева О.О. Демографічні передумови реформування пенсійної системи України // http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpu/Ekon/2009_7/54.pdf.
2. Діденко Ю.Ю. Основні варіанти пенсійної реформи // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Економічна серія. – 2007. – № 530. – С. 27–30.

Орищій Галина Василівна
ст. гр. ФУДзм-51
Науковий керівник:
к.е.н., доцент Малиняк Б.С.

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Підвищення доступності якісних освітніх послуг має важливе для зростання рівня життя населення. З огляду на масштабність проблеми рівного доступу всіх людей до освітніх послуг її вирішення має бути пріоритетом державної політики щодо підвищення рівня життя населення в

країні. Її вектори необхідно спрямувати як на підвищення фізичної доступності освітніх послуг, так і на радикальне поліпшення фінансової доступності важливих освітніх послуг для всього населення держави. Необхідною передумовою вирішення цього складного завдання є забезпечення чіткого моніторингу доступності освітніх послуг, насамперед дошкільної освіти та загальної освіти, для тих, кому їх потрібно.

Вирішення вказаного завдання потребує запровадження реєстрації кожного випадку недоступності перелічених послуг. При цьому фізичну недоступність можна фіксувати завдяки обліку незадоволених заяв на зарахування дітей до навчальних закладів, реєстрації скарг про віддаленість або переповненість бюджетних закладів і результатам соціологічних опитувань. Достовірним джерелом інформації про фінансову доступність важливих соціальних послуг та їхню якість може бути анонімне анкетування споживачів. Воно має проводитися постійно або регулярно залежно від властивостей бюджетних послуг. Для цього потрібно налагодити роботу бюджетних закладів щодо видачі бланків анкет, опрацювання заповнених анкет і узагальнення одержаних результатів, а також забезпечення конфіденційності та цілісності заповнених анкет. З метою забезпечення єдиного підходу до моніторингу доступності важливих освітніх послуг для населення вся робота має координуватися одним державним органом, розпорядження якого є обов'язковими до виконання всіма розпорядниками коштів на відповідній території. Таким чином, функції щодо координації моніторингу повинні виконувати місцеві державні адміністрації або виконавчі органи місцевих рад [1, с. 12].

Один з дієвих способів забезпечення доступності важливих освітніх послуг – це розробка, запровадження і дотримання належним чином науково обґрунтованих соціальних нормативів. Соціальні нормативи забезпечення важливими освітніми послугами мають передбачати забезпечення мінімальних потреб людей в їхньому одержанні, незалежно від місця проживання та матеріального становища людей. При цьому обов'язково потрібно враховувати ареал доступності освітніх послуг, територіальне розташування споживачів послуг, динаміку розвитку демографічних процесів у країні, а також фіскальну спроможність державних інституцій і необхідність стимулювання економічної результативності у виробництві послуг. За цих умов можливе не лише поліпшення життя незаможних верств населення, а й підвищення прозорості бюджетного процесу, досягнення справедливого розподілу бюджетних ресурсів між

індивідами та зростання результативності бюджетних видатків. Запровадження соціальних нормативів у бюджетну сферу сприятиме вдосконаленню міжбюджетних відносин і збільшенню соціальної ефективності перерозподілу коштів між різними видами місцевих бюджетів. Через значні складнощі в запровадженні соціальних нормативів у механізм розрахунку міжбюджетних трансфертів цей процес буде тривалий та поступовий. Пріоритет, на наш погляд, має належати видаткам на забезпечення населення тими послугами дошкільної освіти й загальної освіти.

Не менш важливим завданням сьогодні є підвищення фінансової доступності важливих освітніх послуг для споживачів. Беручи до уваги значні негативні соціальні наслідки від застосування благодійних внесків людей і порівняно невеликий позитивний фіскальний ефект від цієї діяльності бюджетних установ, пропонуємо встановити заборону на одержання таких доходів закладами, що надають послуги дошкільної освіти та загальної освіти. До того ж, потрібно суттєво вдосконалити механізм встановлення цін на послуги, які мають право надавати бюджетні заклади населенню на платних засадах. При цьому необхідно передбачити умови для громадського контролю за ціноутворенням, усунути можливість зловживання монопольним становищем і обмеження рентабельності таких послуг. Вжиті заходи дадуть змогу зменшити обсяги видатків населення, пов'язаних з одержанням важливих суспільних послуг, підвищити їхню доступність, насамперед для малозабезпечених осіб, збільшити рівень людського розвитку та зменшити рівень бідності у країні.

Література:

1. Кириленко О.П. Унікальна роль бюджету у вирішенні проблеми бідності в Україні / О.П. Кириленко, І.І. Білоус // Журнал Європейської економіки. – 2009. – № 2. – С. 8–19.

Пановик Юрій Ярославович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Дишкант О.В.

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Діяльність, пов'язана із забезпеченням динамічного соціально-економічного розвитку суспільства, потребує постійного вдосконалення управління цими процесами. Важливою функцією управління фінансами є фінансовий контроль, який, з одного боку, є методом фінансового механізму, а з іншого – організаційною формою управління фінансами. Зважаючи на це, фінансовий контроль перебуває у процесі постійного розвитку та вдосконалення, а його зміст і спрямованість змінюються залежно від рівня розвитку суспільства, а також завдань, які це суспільство ставить перед собою.

Проблеми фінансового контролю розглядалися у наукових працях багатьох українських учених юристів та економістів, серед яких: А. Берлач, Я. Буздуган, С. Буткевич, Л. Воронова, О. Пащенко, Л. Савченко, І. Стефанюк та ін., але, незважаючи на це, вони залишаються актуальними й сьогодні.

Актуальність даної теми полягає у тому, що становлення, розвиток та здійснення фінансового контролю в Україні відбувається досить повільно, зазнаючи певних перешкод у зв'язку із впливом багатьох змін, економічних тенденцій й наслідків світової фінансової кризи, що сталися протягом останніх років в економіці та фінансових відносинах України, та зумовлює необхідність у вирішенні важливого питання – удосконалення організації фінансового контролю.

На мою думку, основною проблемою здійснення фінансового контролю є наявність великої кількості нормативно-правових актів, регулюючих цю діяльність, які певним чином дублюють функції державних органів, перекладають відповідальність та містять ряд колізій, у яких по-різному трактуються тотожні поняття, пропонуються різні класифікації форм контролю, контрольних органів, що призводить до певної плутанини між органами, на яких покладений обов'язок здійснення фінансового контролю та зростання негативної тенденції стосовно фінансових правопорушень та економічних злочинів. Так, результати проведених органами Державної фінансової інспекції України контрольних заходів офіційно

засвідчили продовження негативної практики незаконного та нецільового використання державних ресурсів, поширення інших бюджетних правопорушень. У ході реалізації контрольних заходів, спрямованих на здійснення державного контролю відповідно до вимог, визначених чинним законодавством, встановлено фінансових порушень у використанні бюджетних коштів, що призвели до втрат, загалом на 498,1 млн. грн., з яких 320,3 млн. грн. (64,3%) – кошти державного бюджету [2].

Саме відсутність єдиного нормативного акта з послідовно врегульованими нормами права порядком проведення фінансового контролю перешкоджає завершенню створення правових засад функціонування цілісної системи фінансового контролю в Україні, ефективного функціонування та розвитку державних фінансів, насамперед, економічної цілісності та посилення престижу держави перед світовою спільнотою.

Разом з тим дуже складним і проблемним є процес відшкодування завданих відповідальними особами збитків. Частка відшкодованих збитків дуже низька, оскільки фіскальні органи в абсолютній більшості випадків не застосовують суттєвих економічних санкцій до порушників, не кажучи про кримінальну й адміністративну відповідальність. Окремі керівники результати ревізії пов'язують з політичними утисками, використовуючи політичний прес стосовно контролюючих органів. Усі ці недоліки пов'язані з переходом економіки від адміністративних методів управління до ринкових і є «хворобою» перехідної економіки. Зважаючи на це, організація контрольно-ревізійної роботи потребує значного вдосконалення, передусім в умовах оптимізації системи центральних органів виконавчої влади [1, с. 29].

Розглядаючи форми та методи фінансового контролю, потрібно вказати на відсутність такого їх критерію, як системність, а саме невідповідність попереднього, поточного і наступного контролю. За наявності в діях уповноважених органів карального та виховного характеру стосовно правопорушників відсутній превентивний характер щодо запобігання порушенням фінансово-економічного законодавства у процесі формування та використання грошових фондів. Вирішенням цього питання могло б бути залучення контролюючих органів до здійснення попереднього контролю на стадії формування кошторисів доходів і видатків бюджетних установ або надання відповідним органам права здійснювати, крім поточного, ще й попередній контроль за формуванням фінансових ресурсів бюджетних установ.

Отже, реформування системи державного фінансового контролю в Україні є доволі складним процесом з рядом перешкод на його шляху, однак поступова корекція і зміна насамперед в законодавстві, дозволить встановити ефективну систему державного контролю та підвищить роль держави у регулюванні соціально-економічного розвитку країни.

Література:

1. Буздуган Я. Фінансовий контроль і правові шляхи його реалізації // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 6. – С. 26–29.
2. Державна фінансова інспекція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua>.

Паньків Ірина Андріївна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Русін В.М.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНТРОЛЬНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Невід'ємною ділянкою роботи органів казначейства є контрольна діяльність. Повноваження органів казначейства щодо контролю за дотриманням бюджетного законодавства регламентується статтею 112 Бюджетного кодексу України та Положенням про Державну казначейську службу України.

У рамках виконання контрольних функцій органи Казначейства України організують свою діяльність у тісній взаємодії з іншими органами державного фінансового контролю: органами Державної фінансової інспекції України, органами Міністерства доходів і зборів України, а також органами виконавчої влади.

Метою контролю за формуванням та використанням фінансових ресурсів бюджетів України в системі казначейства є:

- вивчення об'єктивного стану справ щодо своєчасності надходжень і раціональності витрат бюджетних коштів;
- виявлення фактів неефективного та нецільового витрачання кош-

тів бюджету;

– ужиття заходів у разі виявлення фактів порушення бюджетного законодавства.

Державна казначейська служба України здійснює у межах своїх повноважень контроль за:

– веденням бухгалтерського обліку всіх надходжень і витрат державного бюджету та місцевих бюджетів, складанням та поданням фінансової і бюджетної звітності;

– бюджетними повноваженнями при зарахуванні надходжень бюджету;

– відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів показникам розпису бюджету;

– відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі);

– відповідністю платежів узятим бюджетним зобов'язанням та відповідним бюджетним асигнуванням;

– дотриманням правил валютного контролю за операціями з бюджетними коштами в іноземній валюті;

– закупівлею товарів, робіт і послуг за державні кошти при здійсненні розрахунково-касового обслуговування розпорядників і одержувачів бюджетних коштів, а також інших клієнтів відповідно до законодавства [1].

Як бачимо, більшість контрольних повноважень органів казначейства пов'язані з обслуговування бюджетів за видатками, і , спрямовані на контроль за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів.

Лише у січні–лютому 2013 р. органами Державної казначейської служби України оформлено 2577 порушень бюджетного законодавства розпорядниками та одержувачами коштів державного та місцевих бюджетів на загальну суму 858,4 млн. грн. у тому числі:

– при виконанні державного бюджету в процесі взяття або реєстрації зобов'язань, фінансових зобов'язань надано 608 попереджень на загальну суму 203,9 млн. грн., у прийнятті до виконання платіжних доручень – 313 попереджень на 7,3 млн. грн.;

– в процесі подання та затвердження кошторисів при виконанні державного бюджету – 6 попереджень на загальну суму 380,8 млн. грн.;

– при виконанні місцевих бюджетів в процесі взяття або реєстрації

зобов'язань, фінансових зобов'язань надано 1545 попереджень на загальну суму 265,0 млн. грн., у прийнятті до виконання платіжних доручень – 105 попереджень на 1,4 млн. грн. [2].

Отже, організація фінансового контролю у системі казначейства має певну особливість. Система казначейського контролю за бюджетними коштами дає можливість попередити порушення, призупинити операцію і повернути платіжні документи без виконання, тому що бюджетні рахунки переведені з банківських установ до органів казначейства. Вона полягає в тому, що органи казначейства є єдиними виконавцями попереднього контролю та контролю на стадії платежу при виконанні державного бюджету і здійснюють такий контроль не вибірково, а регулярно. Таким чином забезпечується суворий контроль за правильністю фінансових операцій, їх бухгалтерським обліком, що є гарантією чіткого виконання рішень виконавчої влади. Такий ретельний контроль здійснюється паралельно з веденням операцій протягом року і тому він ефективніший, ніж контроль за результатами.

Література:

1. Указ Президента України «Про Положення про Державну казначейську службу України» від 13 квітня 2011 р. № 460/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/460/2011/print1383223013344495>.

2. Здійснення попереднього та поточного контролю працівниками органів Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/publish/article/183060>.

Погребняк Аліна Сергіївна

ст. гр. Фс-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Перевознюк В.В.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

В теперішніх умовах стає актуальним проблема нестачі фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування та нестійкі їх дохідної бази. Багаторічна практика місцевих податків і зборів в нашій країні змушує зробити висновки, що, вона є недієвою, а виконує тільки допоміжну роль

в системі державного оподаткування. В умовах нестабільності економічних процесів в Україні і світі пошук резервів збільшення доходів місцевих бюджетів, та набуває особливості актуальності в напрямку підвищення самостійності органів місцевого самоврядування.

Місцеве оподаткування являється перетином двох різних систем: системи державного оподаткування, та системи місцевих податків і зборів які полягають в основу щодо забезпечення фінансовими ресурсами органи місцевого самоврядування для виконання покладених на них функцій.

Становлення системи місцевого оподаткування в Україні проходить надто повільними кроками. Система місцевих податків і зборів є недосконалою і має певні недоліки, серед яких значними є такі: незначна фінансова роль місцевих податків і зборів; невеликий перелік місцевих податків і зборів; відсутність права органів місцевого самоврядування самостійно визначати власні податки і збори; низька мотивація органів місцевого самоврядування додатково залучати кошти; нерозвиненість місцевих податків і зборів, котрі показують політику місцевих органів влади (екологічний податок, плата за певні послуги місцевих органів влади); недовірливість податку на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки [3].

Нині частка місцевих податків і зборів у консолідованому бюджеті України становить менше 1%, а у місцевих бюджетах – до 30%. Порівняно з практикою західних країн, інститут місцевих податків і зборів в Україні фактично залишається недієздатними [2].

Сума надходжень від місцевих податків і зборів збільшується, але їх питома вага в структурі доходів місцевих бюджетів зменшується. Так, у 2008 р. частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів становила 1,77% (0,5 млрд. грн.), а у 2012 р. – 0,61% (0,8 млрд. грн.). У 2012 р. від місцевих податків і зборів отримано 2,5 млрд. грн., що у 3,1 рази більше аналогічного показника попереднього року. Їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів зросла й склала 2,9% [2].

На нашу думку, органом місцевого самоврядування, потрібно відати ті фінансові інструменти, які можна віднести до місцевих. До них відносять: плату за землю та податок за першу реєстрацію транспортного засобу. Ці податкові платежі мають значну прибутковість і стабільність надходжень до бюджетів. Тому базу оподаткування плати за землю доцільно встановлювати на місцевому рівні, а органи місцевого самоврядування без значних витрат можуть організувати систему контролю за

сплатою податків.

Перспективними та ефективними за кордоном є майнові податки, а саме: податок на нерухоме майно існує майже у 130 країнах світу. Так наприклад, у Франції, Німеччині, Австрії, Швейцарії, Англії і інших європейських державах ставки податку на нерухоме майно складають в середньому 1–2% від її вартості. Оскільки у багатьох іноземних державах цей податок є місцевим, його надходження формують основну частину доходів бюджетів органів місцевого самоврядування: у деяких штатах Австралії – понад 90% місцевих бюджету; в США – до 75%; Канаді – до 80% [4].

На наш погляд, механізм визначення та адміністрування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної є неефективним через: базу оподаткування у вигляді квадратного метру житлової площі та Державного реєстру майнових прав на нерухоме майно як джерело інформації для обчислення податку, низькі ставки з податку. Для того щоб цей податок був дієвим потрібно удосконалити: об'єкт оподаткування не житлову площу нерухомого майна, а його економічного обґрунтування (ринкову) вартість.

Таким чином, удосконалення системи місцевого оподаткування необхідно вжити наступні заходи:

- розширити перелік місцевих податків і зборів;
- розширити права органів місцевого самоврядування у здійсненні власних повноважень;
- проводити роботи з підвищення податкової культури населення, зокрема роз'яснення податкового законодавства щодо значення, своєчасності й повноти сплати податків.

Отже, місцеві податки та збори мають існувати у такій кількості, у якій би вони повністю забезпечували необхідним об'ємом ресурсів місцеві бюджети необхідних для непереривного фінансування всіх сфер. Разом з тим при визначенні елементів місцевих податків і зборів потрібно враховувати фінансові можливості платників податків.

Важливого значення набуває не лише теоретичної а й суспільно-практичного значення вдосконалення законодавчого регулювання системи місцевого оподаткування. Певні позитивні зрушення в даному плані можна спостерігати з прийняттям Податкового кодексу України, не слід забувати і про необхідність подальшого реформування системи місцевого оподаткування з метою зміцнення фінансової бази органів місцевого

самоврядування та розв'язання низки проблем зумовлених негативними наслідками циклічного розвитку економіки.

Література:

1. Податковий кодекс України. – К., 2013. – 512 с.
2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2012 р. / [Щербина І.Ф., Рудник А.Ю., Зубенко В.В. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи» USAID. – К., 2012. – 97 с.
3. Вишневецький В. Місцеві податки і збори у ринковій економіці // Вишневецький В. // Фінанси України. – 2012. – № 1. – С. 11–20.

Попадюк Наталія Володимирівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Дем'янюк А.В.

КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Обґрунтованим є здійснення місцевого самоврядування на принципі поєднання місцевих і державних інтересів, адже дієвий контроль на всіх стадіях бюджетного процесу на рівні місцевих бюджетів у цілому забезпечує належне виконання державного бюджету. На сьогодні повноваження в сфері контролю за місцевими бюджетами зосереджено як в органах державної влади, так і місцевого самоврядування. Вважається, що розмежування функцій між цими органами, а також одночасне їх спрямування на контроль за місцевими бюджетами сприяє підвищенню використання коштів за цільовим призначенням.

Контроль за місцевими бюджетами – це обстеження і вивчення окремих ділянок фінансово-господарської діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, бюджетних установ, інших суб'єктів господарювання автономії, області, району, міста чи району у місті щодо дотримання учасниками бюджетного процесу визначених законодавством норм складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів, що проводяться органами фінансового контролю в межах покладених на них повноважень [2, с. 200]. Доцільно зазначити, що контроль за виконанням місцевих бюджетів здійснюється на стадії їх виконання і має свої особ-

ливості, проте безперервно пов'язаний з усіма стадіями бюджетного процесу.

Питання здійснення контролю за місцевими бюджетами досліджували в своїх роботах такі науковці, як В.Т. Александров, О.В. Бречко, О.А. Васильєв, П.К. Германчук, М.М. Корнієнко, І.О. Луніна, О.І. Назарчук, Н.І. Рубан, І.Б. Стефанік, В.Ф. Шевченко. Вони розглядали контроль або на окремо взятій стадії, (найчастіше на стадії виконання місцевих бюджетів), або як контроль лише з боку органів державної влади чи місцевого самоврядування.

Необхідно розмежовувати контроль за місцевими бюджетами і місцевий контроль. На перший погляд, ці поняття можуть виявитися тотожними, але місцевий контроль є частиною контролю, що здійснюється за коштами місцевих бюджетів.

Місцевий або муніципальний контроль – це контроль, який здійснюється органами місцевого самоврядування (сільською, селищною, міською, районною у місті радою та їх виконавчими комітетами, в складі яких утворюються фінансові відділи (управління) та обласною і районною радами).

Крім органів місцевого самоврядування, контроль за виконанням місцевих бюджетів України здійснюють органи Міністерства фінансів України, Державної фінансової інспекції, Державної казначейської служби України, Державної податкової служби та інші органи державної виконавчої влади, які контролюють використання коштів місцевого бюджету, а також державні адміністрації, яким обласні та районні ради делегують свої виконавчі повноваження.

У зв'язку із запровадженням режиму жорсткого обмеження видатків та інших державних витрат, своєчасного наповнення дохідної частини бюджету, посилення контролю за дотриманням фінансової дисципліни, цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів, державного і комунального майна, активізацією роботи щодо усунення виявлених недоліків і порушень на органи Державної фінансової інспекції покладено контроль за виконанням як державного, так і місцевих бюджетів. На них покладено забезпечення реалізації державної політики у сфері державного фінансового контролю за використанням коштів бюджетів усіх рівнів, збереженням державного і комунального майна, веденням бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

У своїй діяльності Державна фінансова інспекція взаємодіє як з Державною казначейською службою, так і з Державною податковою службою.

Необхідно зазначити, що Державна податкова служба здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків і зборів (обов'язкових платежів), а також неподаткових доходів, встановлених законодавством. Контролю Державної податкової служби відведено важливе місце, оскільки ці органи забезпечують наповнення до 80% дохідної частини бюджетів.

Вважаємо, що перевищення ролі державної влади в контролі за коштами місцевих бюджетів може порушити основні засади місцевого самоврядування – гарантованого державою права та реальної здатності територіальної громади самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Доцільно розглянути наступні форми контролю, котрі взаємопов'язані та взаємодіють між собою. Попередній контроль місцевих бюджетів, як відомо, проводиться до здійснення фінансових операцій з метою перевірки обґрунтованості розрахунків і пошуку більш ефективних напрямів використання фінансових ресурсів. На стадії складання проектів місцевих бюджетів районні та обласні ради делегують повноваження з підготовки проектів бюджетів місцевим державним адміністраціям, які є органами виконавчої влади.

Друга і найбільш дієва форма фінансового контролю – поточний, що здійснюється з метою попередження на стадії виконання місцевих бюджетів різного роду відхилень або у разі їх виявлення оперативного корегування. Контроль на цій стадії є найбільш різностороннім у зв'язку з участю великої кількості контролюючих суб'єктів.

Попередній та поточний контроль є більш дієвим, на відміну від наступного, який здійснюється за наслідками виконання місцевих бюджетів.

На даному етапі контроль органів Державної податкової служби, Державної фінансової інспекції та Державної казначейської служби є найбільш ефективним, оскільки він здійснюється за результатами виконання місцевого бюджету, що дозволяє зробити остаточні висновки про використання коштів місцевого бюджету за цільовим призначенням.

Перспектива удосконалення комплексності контролю залежить від його якості на всіх етапах і своєчасність адекватного реагування фінансових органів, головних розпорядників та інших органів влади за результатами контролю, на виявлені факти нецільового і неефективного використання бюджетних коштів, шляхом вжиття заходів щодо відшкодування незаконних витрат, регулювання обсягів фінансування, приведення їх у відповідність з нормативно-правовими актами, що регулюють бюджетний процес [1, с. 151].

Практика вказує на доцільність та високу вірогідність ефективності проведення контролю місцевих бюджетів у поєднанні двох його методів – аудиту та інспектування. Здійснення контролю за виконанням місцевих бюджетів з використанням зазначених методів сприяє комплексній оцінці стану виконання місцевого бюджету, як з погляду дотримання бюджетного процесу на всіх його стадіях в частині законності операцій з бюджетними коштами, так і щодо ефективності управління комунальним майном усіма суб'єктами на місцевому рівні [3, с. 33]. Контроль за виконанням місцевих бюджетів є одним із необхідних і важливих, адже економічна стабільність регіонів впливає в цілому і на стабільність у державі.

Література:

1. Бречко О.В. Удосконалення контролю в системі управління фінансовими ресурсами регіону / О.В. Бречко // *Фінанси України*. – 2002. – № 9. – С. 150–154.
2. Державний фінансовий контроль / [Германчук П.К., Стефаник І.Б., Рубан Н.І., Александров В.Т., Назарчук О.І.] – Київ: НВП «АВТ», 2004. – 424 с.
3. Олійник Д. Актуальні питання контролю за виконанням місцевих бюджетів / Д. Олійник // *Фінансовий контроль*. – 2008. – № 4. – С. 28–35.

Похила Оксана Степанівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Гупаловська М.Б.

СУТІСНО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Важливою складовою соціально-економічної та фінансової діяльності держави є контроль за її легітимністю, реальністю, достовірністю та

повнотою відображення обсягів такої діяльності у різних формах фінансової, податкової та статистичної звітності. Фінансовий контроль є однією із завершальних стадій управління фінансовими відносинами і водночас необхідною умовою ефективності державного управління в цілому.

Маючи невідкладні завдання, держава повинна контролювати їх розв'язання, а отже, визначати пріоритети контролю та механізм його здійснення. За твердженням О.Ф. Андрійка, без державного контролю держава не могла б домогтися підвищення ефективності виконання поставлених завдань та забезпечення діяльності владних органів і посадових осіб у межах закону [1, с. 4].

Провідні вітчизняні вчені-фінансисти О.Д. Василик та К.В. Павлюк зазначають, що фінансовий контроль є важливою функцією держави, яка забезпечує нормальне функціонування фінансової системи, адже ринкові умови не відмінюють необхідності систематичного контролю фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій, установ всіх форм власності, вжиття заходів з недопущення чи ліквідації недоліків [2, с. 534].

У сучасних умовах господарювання фінансові проблеми держави є найбільш актуальними і викликають найбільшу зацікавленість зі сторони державних органів контролю. Саме тому в чинному законодавстві на сьогодні виокремлюється й частіше зустрічається поняття «державний фінансовий контроль». Чітке розмежування сутності понять «фінансовий контроль» і «державний фінансовий контроль» надають Н. Вітвицька, І. Чумакова, М. Коцурпатий, М. Фенченко, і наголошують, що державний фінансовий контроль є однією з важливих функцій державного управління, яка полягає у сприянні реалізації фінансової політики держави і є лише різновидом фінансового контролю, що здійснюється відповідними органами державного фінансового контролю [3, с. 18].

Достатньо ґрунтовне та більш широке визначення державного фінансового контролю, на наш погляд дає І.В. Басанцов, трактуючи його як особливий вид діяльності державних органів (регламентований відповідними нормативно-правовими актами), спрямований на перевірку (дослідження) дотримання законності, раціональності та ефективності планування, надходження, розподілу і використання державних ресурсів у процесі державного управління, забезпечення компетентних органів влади та громадськості достовірною інформацією про попередження,

виявлення та усунення фінансових правопорушень, а також виконання інших функцій, що сприяють зміцненню економічної безпеки держави [4, с. 42].

Таким чином, можна констатувати, що на сьогодні термін «державний фінансовий контроль» остаточно не визначений. Тому в розвиток наведених вище наукових трактувань різних авторів наведемо власне визначення: державний фінансовий контроль – це одна з найважливіших функцій державного управління, спрямована на упередження, виявлення та припинення фінансових правопорушень з метою здійснення ефективної фінансової політики в суспільстві для забезпечення прав і свобод громадян.

Відсутність єдиного підходу до трактування державного фінансового контролю, з чітко визначеними правами й обов'язками його суб'єктів, їх координацією, негативно впливає на стан фінансово-бюджетної дисципліни в Україні і спотворює саме призначення державного фінансового контролю.

Література:

1. Андрійко О.Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади [монографія] / О.Ф. Андрійко. – К.: Наукова думка, 2004. – 300 с.
2. Василик О.Д. Державні фінанси України [підручник] / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.
3. Зайцев В.М. Удосконалення фінансового контролю в системі державного управління: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 – Механізми державного управління / В.М. Зайцев. – К.: Академія муніципального управління, 2009. – 200 с.
4. Басанцов І.В. Державний фінансовий контроль: регіональні аспекти: монографія / І.В. Басанцов. – К.: Видавничий дім «Корпорація», 2006. – 234 с.

Процишин Ярослав Миколайович

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Сидор І.П.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВА ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Бюджет виступає основним фінансовим планом держави для якого характерними є джерела формування доходів і напрямки використання коштів. Тобто, наявність дохідної і видаткової частин. Видатки, як складова частина бюджету, відображають фінансовий стан держави, рівень розподілу і перерозподілу вартості ВВП з метою формування і використання централізованого фонду грошових коштів. Пріоритетні напрямки вкладення коштів є гарантією економічної стабільності та розвитку держави. Виконання видаткової частини Державного бюджету відіграє велику роль при стабільному функціонуванні органів державної влади та самої держави, оскільки це впливає на здійснення державою своїх функцій та регулювання економічних процесів, а також на реалізацію соціально-економічної політики. Тому проблеми використання бюджетних видатків у стимулюванні соціально-економічних процесів завжди були предметом особливої уваги з боку суспільства, адже саме за рахунок видатків держава забезпечує розвиток пріоритетних галузей економіки, соціально-культурної сфери, підтримує належний рівень соціального захисту населення, обороноздатності країни та діяльність органів державної влади, державного управління [2, с. 15].

Видатки бюджету – це об'єктивні економічні відносини, які пов'язані з розподілом і використанням централізованого фонду грошових коштів держави, що є завершальним етапом перерозподільних процесів за допомогою бюджетних відносин.

Видатки державного бюджету визначаються соціально-економічним устроєм, функціями та економічним станом держави. На формування видатків бюджету в Україні в сучасних умовах впливають такі фактори:

– економічна криза, яка зумовлює скорочення доходів і зростання видатків на соціальний захист населення, фінансову підтримку державних підприємств;

– зростання державного боргу, який зумовлює зростання видатків на його покриття, витіснення інвестицій із сфери виробництва; виплату за боргованості по зарплаті тощо;

– дефіцит бюджету, який передбачає перевищення видатків над доходами, а відтак – скорочення видатків по усіх статтях кошторисів установ, організацій;

– залучення зовнішніх ресурсів для покриття бюджетного дефіциту призводить до зростання платежів для його подолання, виникнення державного боргу.

Видатки бюджету здійснюються через бюджетне фінансування. Напрями використання бюджетних видатків обумовлюються цілою низкою факторів, основними з яких є:

- необхідність утримання державних установ;
- рівень розвитку регіонів держави;
- зв'язки видатків із загального державного бюджету з видатками з місцевих бюджетів;
- форми надання бюджетних коштів;
- інші фактори, які можуть мати вагоме значення залежно від конкретної економічної і політичної ситуації в державі [3, с. 30].

В умовах гострої нестачі бюджетних ресурсів для забезпечення виконання державою її функцій потрібно вирішувати проблему пошуку реальних шляхів збільшення та оптимізації видаткової частини державного бюджету на основі напрацювання чітких орієнтирів бюджетної політики. Як свідчить практика господарювання, у перші десять років незалежності України зростання видатків на економічну діяльність не відобразилось позитивно на показниках економічного зростання. Непродумана політика бюджетного фінансування економіки сприяла перекачуванню бюджетних коштів на власні рахунки посередників. Тому у процесі фінансування економічної діяльності доцільно розробити такий механізм, який би не давав можливості посередникам привласнювати бюджетні кошти, а сприяв би спрямуванню бюджетних видатків безпосереднім товаровиробникам.

Оптимізація видаткової частини бюджету може бути досягнута за рахунок перегляду пропорцій розподілу ВВП та соціальних стандартів. Підвищення частки оплати праці у ВВП дало б змогу не тільки наповнювати бюджет, пенсійний та інші соціальні фонди, а й суттєво скоротити кількість громадян, які отримують із бюджету соціальні виплати, значно збільшити обсяг виплат кожному потребуючому одночасно скоротивши загальний обсяг видатків на соціальний захист населення. Вивільнені кошти можна спрямувати на розвиток економіки [1, с. 133].

Програмно-цільове планування є найбільш досконалим методом планової роботи, вищим ступенем його розвитку порівняно з раніше використовуваними методами, які не відповідали ринковим перетворенням. Програмно-цільовий метод є адекватним ринковим трансформаційним процесам в економіці та забезпечує реалізацію на практиці методів і засобів державного впливу на соціально-економічний розвиток країни.

У зв'язку з широким запровадженням програмно-цільового методу формування та виконання державного бюджету актуальним завданням науки і практики є реалізація заходів, спрямованих на удосконалення порядку виконання бюджетних програм. В цьому контексті важливе значення має вивчення та застосування кращого міжнародного досвіду виконання бюджетних програм, в тому числі у країнах СНД та розвинутих країнах. Світова практика свідчить про переважаюче зростання відносної кількості відомчих та регіональних програм і скорочення частки загальнодержавних. Це має бути враховано при виробленні концептуальних пропозицій і рекомендацій з питань удосконалення процесу виконання державного бюджету.

За таких обставин необхідне подальше удосконалення теорії, методології та практики виконання бюджетних програм. Зокрема, доцільно поглибити науково-методологічне забезпечення розробки та виконання бюджетних програм, у тому числі розробити доступні для застосування методики оцінювання бюджетних витрат за окремими заходами на різну перспективу, прогнозування очікуваних результатів, розрахунку окремих показників економічної ефективності програми. Необхідно вжити заходів щодо упорядкування політики у сфері реалізації бюджетних програм шляхом уточнення центрів ухвалення відповідних рішень, зменшення загальної кількості бюджетних програм, їхньої конкретизації (усунення «розмитості» та дублювання). Слід підвищити рівень компетентності та відповідальності розпорядників бюджетних коштів за чітку реалізацію затверджених бюджетних програм.

Література:

1. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне послання Президента України до Верховної ради України. – К., 2011. – 416 с.
2. Небрат В. Державні видатки в системі регулювання економіки: світові тенденції та вітчизняний досвід / В. Небрат // Вісник КНЕУ. – 2009. – № 2. – С. 12–19.

3. Нова архітектура бюджетної системи України: ризики та можливості для економічного зростання / за ред. засл. екон. України Я.А. Жаліла. – К.: Вид-во НІСД, 2010. – 35 с.

Решету́ха Христина Мар'янівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

д.е.н., професор Кириленко О.П.

ПРОБЛЕМИ САМОСТІЙНОСТІ І НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Сучасна наука має широкий спектр засобів державного впливу на розвиток місцевих бюджетів в Україні. Проте неможливість місцевих бюджетів в повному обсязі виконувати свої фінансові зобов'язання і низька дохідність бюджетів у регіонах вимагає вдосконалення методів державного управління, враховуючи диспропорції соціально-економічного розвитку. Назріла необхідність фінансової децентралізації задля ефективного задоволення потреб в кожному регіоні [1].

На даному етапі найважливішими проблемами у міжбюджетних відносинах є:

– нерівномірне співвідношення дотацій і субвенцій в системі трансфертів, спрямування їх на соціальних захист. Дотації вирівнювання переважають і не мають цільового спрямування витрачання коштів. Тому з метою раціоналізації видатків і підвищення контролю за їх використанням необхідне зростання питомої ваги субвенцій, тобто фінансування конкретних об'єктів. Низька увага владних структур до цієї проблеми сприяє утриманським настроям деяких регіонів, незацікавленість у збільшенні виробничих потужностей;

– невідповідність між зобов'язаннями і видатками місцевих бюджетів та джерелами їх фінансування. Причиною цього є економічні і соціальні проблеми, які мають вирішувати органи місцевого самоврядування. Недостатня ресурсна база місцевого бюджету не дає змоги профінансувати потреби території;

– диспропорції співвідношення доходів першого і другого кошика доходів місцевих бюджетів. Найвагоміші дохідні джерела впливають на об-

сяг трансферту, виникає ситуація, коли активізація економічної ситуації в регіонах призводить до меншого обсягу трансфертів або збільшення суми коштів, які мають бути перераховані до державного бюджету [4, с. 65];

- незабезпеченість видатків на соціальні потреби. Соціальна сфера є компетенцією держави, тому вона і має її фінансувати. Місцеві бюджети не отримують коштів на утримання об'єктів соціальної інфраструктури, не мають фінансових ресурсів для виконання місцевих функцій;

- неефективна децентралізація бюджетної системи. Трансферти містам і районам обчислюються на центральному рівні, що послаблює обласний рівень в контролі за формуванням і використанням фінансових ресурсів.

Для того, щоб місцеві бюджети стали основою фінансової самостійності місцевих властей, потрібно здійснити ряд заходів.

- По-перше, необхідно чітко розподілити компетенції між органами центральної влади, регіонального та місцевого самоврядування і поступово переходити до децентралізації державних фінансів. На державному рівні повинні фінансуватися лише ті видатки, котрі пов'язані із забезпеченням загальнодержавних потреб. Фінансові проблеми місцевого рівня ефективніше вирішують місцеві органи влади за рахунок коштів власних бюджетів.

- По-друге, потрібно заохочувати місцеві органи влади до збільшення надходжень у бюджет і посилення відповідальності місцевих органів за наповнення та використання ресурсів місцевих бюджетів.

- По-третє, необхідно змінити співвідношення між окремими групами надходжень. Власні та закріплені доходи повинні становити не менше, ніж 2/3 сукупних надходжень до місцевих бюджетів [3].

- По-четверте, джерела податкових надходжень необхідно розподілити між центральною і місцевою владою в адекватності виконання ними функцій, що повинно знайти своє відображення в законодавстві про місцеве самоврядування.

- По-п'яте, потрібно надати органам місцевого самоврядування можливість самостійно встановлювати перелік місцевих податків і зборів та їх ставки. Загалом надання більшої управлінської свободи органам місцевої влади.

- По-шосте, створити дієві механізми перевірки якості наданих місцевих послуг, через які центральний рівень міг би переконуватись, що в

делегованих функціях досягнуто відповідного рівня успішності, дотримано державні стандарти якості.

– По-сьоме, розмежувати витрати органів місцевої влади на виконання власних і делегованих повноважень.

Конкретними кроками є внесення змін та доповнень до законодавчої та нормативно-правової бази, яка регулює питання фінансового забезпечення місцевого самоврядування [2].

Важливим є прогнозування показників доходів і видатків місцевих бюджетів з використанням сучасних інформаційних технологій, економіко-математичних методів і спеціального програмного забезпечення.

Реалізація заходів щодо реформування місцевих бюджетів в Україні сприятиме зміцненню фінансової бази місцевого самоврядування, посиленню впливу системи формування місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій та підвищенню рівня надання громадських послуг населенню. Наявність самостійних місцевих бюджетів є об'єктивною умовою функціонування місцевих фінансів.

Література:

1. Євдокієнко А.В. Шляхи вирішення проблемних питань управління місцевими бюджетами в сучасних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1922/1/.docx.pdf>.

2. Коніщева Н., Герко Т. Напрями реформування фінансового забезпечення місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2012/napryamy-reformuvannya-finansovoho-zabezpechennya-mistsevoho-samovryaduvannya>.

3. Архипова С.В. Реформування місцевих бюджетів, спрямоване на зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kds.org.ua/blog/arhipova-sv-reformuvannya-mistsevih-byudzhativ-spryamovane-na-zmitsnennya-finansovoi-osnovi-mis>.

4. Слухай С.В., Гончаренко О.В. Удосконалення формування доходів місцевих бюджетів в Україні / С.В. Слухай, О.В. Гончаренко // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 63–72.

Римик Наталія Ігорівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Савчук С.В.

НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Актуальним завданням сучасного етапу соціально-економічних перетворень у нашій державі є радикальне реформування пенсійної системи, що має важливе значення для забезпечення сталого розвитку України, подолання наслідків фінансової-економічної кризи, підвищення рівня соціального забезпечення пенсіонерів. Незважаючи на те, що у державі вже було здійснено низку важливих для подальшого розвитку пенсійної системи перетворень, започаткована пенсійна реформа ще не завершена, оскільки: по-перше, пенсія не убезпечує від бідності; по-друге, система залишається соціально несправедливою; по-третє, не відбулося детінізації заробітної плати і доходів загалом; по-четверте, Пенсійний фонд України не може обійтися без дотацій із бюджету тощо. Крім того, спостерігалось різке зростання частки пенсійних видатків у ВВП, яка, зокрема, у 2011 р. становила 18% і являлася найвищим показником у світі.

Видатки Пенсійного фонду України формуються відповідно до пенсійних програм, які фінансуються з різних джерел. Пенсійна програма характеризується цільовим призначенням коштів, а також джерелами їх фінансування. Тому всю сукупність видатків Пенсійного фонду України відповідно до пенсійних програм можна класифікувати за двома ознаками:

1. Відповідно до джерел їх фінансування:

– видатки, що фінансуються за рахунок коштів Пенсійного фонду України;

– видатки, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України;

– видатки, що фінансуються за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;

– видатки, що фінансуються за рахунок коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

2. За напрямками використання:

– видатки на виплату трудових і соціальних пенсій, доплат та допомоги, а також оплата послуг з їх доставки;

– адміністративно-управлінські видатки: видатки на утримання органів Пенсійного фонду України, провадження персоніфікованого обліку, на розрахунково-касове обслуговування, інші видатки;

– відшкодування виплати пенсій особам, звільненим з військової служби та інші;

– відшкодування виплат пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених різними пенсійними програмами;

– видатки на виплату пенсій і допомог за трудовим каліцтвом та оплата послуг з їх доставки та інші [2].

Аналіз структури видаткової частини бюджету Пенсійного фонду України свідчить, що збільшення його видатків упродовж 2007–2012 рр. зумовлено зростанням обсягів пенсійних виплат. Основними статтями видатків Пенсійного фонду України (становлять близько 80% загального обсягу виплат) визначено наступні:

– видатки на пенсійне забезпечення осіб, пенсія яким призначена згідно Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»;

– видатки на пенсійне забезпечення осіб, пенсія яким призначена згідно з іншими законодавчими актами у частині, що не перевищує розміру трудової пенсії за віком, на яку особа має право відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1].

Варто відзначити, що обсяг виплат пенсій за вищезазначеними статтями постійно зростає: у 2007–2012 рр. виплати збільшилися від 60 млрд. грн. до 165 млрд. грн. Зокрема, вказані видатки Пенсійного фонду України зросли на 17% у 2008 р. порівняно із 2007 р., у 2009 р. – на 46% у порівнянні з попереднім роком, у 2010 р. та 2011 р. – на 20% щорічно відповідно. Лише у 2012 р. їхній приріст становив 10% порівняно із 2011 р. [3].

Порівняльний аналіз співвідношення доходів і видатків Пенсійного фонду України у 2007–2012 рр. свідчить про зростання диспропорцій між ними: у 2007 р. цей показник становив 2,5%, у 2010 р. – 11,6%, у 2011 р. – 7,5%. Динаміку доходів і видатків бюджету Пенсійного фонду України упродовж 2007–2012 рр. наведено на рис. 1 [3].

Рис. 1. Динаміка доходів і видатків Пенсійного фонду України у 2007–2012 рр. [3]

Зазначимо, що видатки Пенсійного фонду України зростають випереджальними темпами порівняно з можливостями економіки щодо їх забезпечення: питома вага даних видатків у ВВП в Україні – є однією з найвищих у світі й характеризується позитивною тенденцією до збільшення.

Дослідивши динаміку основних фінансових показників Пенсійного фонду України можна вважати, що недотримання основних економічних законів при формуванні бюджету Пенсійного фонду зумовило значні обсяги його дефіциту та спричинило суттєву зміну структури доходів і видатків. В процесі аналізу діяльності Пенсійного фонду України виявлено, що головною проблемою її здійснення є дисбаланс дохідної та видаткової частин бюджету як наслідок системного порушення принципу економічної залежності видатків споживання від отриманих доходів і валового внутрішнього продукту [4].

Отже, така ситуація свідчить про необхідність подальшого проведення реформи пенсійної системи, метою якої є посилення соціального захисту осіб, які втратили працездатність, забезпечення гідного рівня їхнього життя за умови стабільного розвитку пенсійної системи держави.

Для цього першочерговим є вирішення таких завдань:

- стабілізація солідарної пенсійної системи;
- запровадження загальнообов'язкового накопичувального страхування і розвиток добровільного накопичувального пенсійного страхування;
- вдосконалення адміністрування пенсійної системи.

Таким чином, подальше удосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні, спираючись на вже досягнуті результати, повинно бути сконцентроване на формуванні цілісної системи напрямів, форм і методів пенсійної системи та усунення суперечностей, які виникли на попередньому етапі розвитку. Внаслідок цього повинні досягатися основні цілі соціальної політики та забезпечуватись єдність економічних та соціальних умов для утвердження як соціальної стабільності, так і розвитку національної економіки.

Література:

1. Гура М. Пенсійна реформа: виклик для України / М. Гура // Страхова справа. – 2008. – № 3. – С. 38–40.
2. Данилюк О.І. Теоретична сутність понять «пенсія» та «пенсійне забезпечення» / О.І. Данилюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_biol/nvnlntu/22_14/256_Dan.pdf.
3. Максимчук О. Пенсійна реформа: зацікавлені всі / О. Максимчук // Вісник Пенсійного фонду України. – 2010. – № 1. – С. 19–21.
4. Пенсійна система України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Пенсійна_система_України.

Савкович Оксана Ігорівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Коваль С.Л.

КРЕДИТИ ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ: ВИДИ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ

За своєю сутністю та механізмом впливу на процес суспільного відтворення кредит є однією з найскладніших економічних категорій. Щодо цього він поступається хіба що тільки категорії грошей. Кредит – це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з передачею один одному в тимчасове користування вільних коштів на засадах зворотності, платності та добровільності. Кредитні відносини мають ряд характерних ознак, які конституюють їх як окрему самостійну економічну категорію – кредит [1, с. 27].

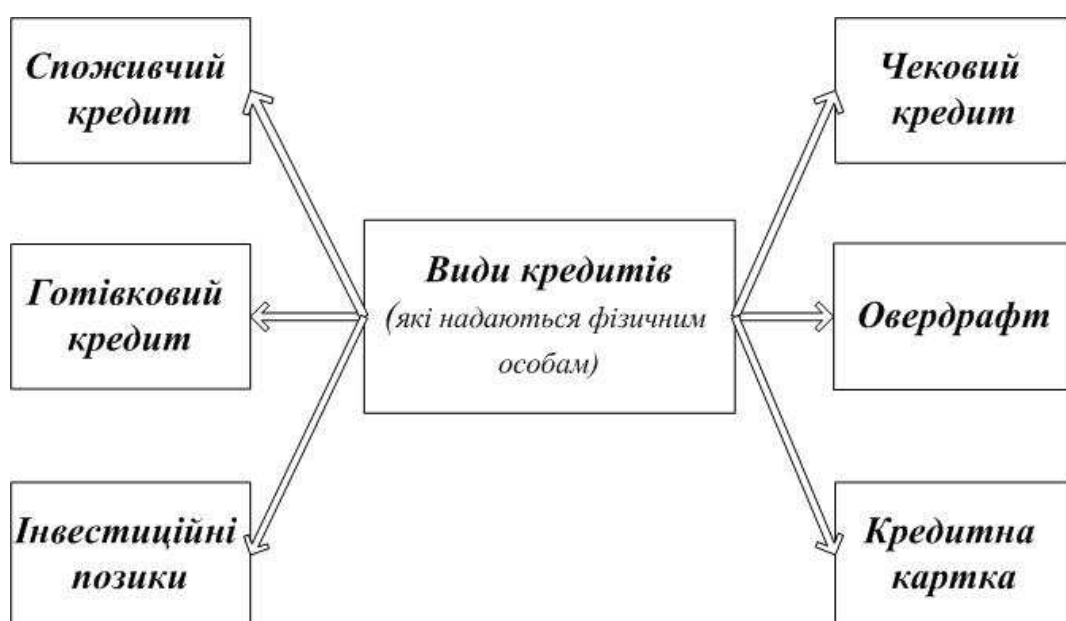
На сьогоднішній день основним кредитором є банки та кредитні установи. Банківський кредит – це надання банком підприємствам, орга-

нізаціям та іншим суб'єктам кредитування коштів у тимчасове користування на умовах повернення, строковості та платності [1, с. 30].

Банки надають такі види кредитів фізичним особам: споживчий, готівковий, чековий кредити, овердрафт, інвестиційні позики та кредитні картки. На рис. 1 зображена класифікація кредитів банку, які надаються фізичним особам.

Споживчий кредит – це кредит, який надається фізичним особам на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і який повертається в розстрочку [4, с. 215].

Інвестиційні позики – це кредити на будівництво і реконструкцію житла, будівництво садових будинків, благоустрій садових ділянок тощо. Даний вид споживчого кредиту є довгостроковим. Довгострокові споживчі інвестиційні позики, як правило, надаються комерційними банками під заставу нерухомості – квартир, будинків, дач, земельних ділянок, гаражів та ін. Надання інвестиційних кредитів часто здійснюється банком шляхом відкриття кредитної лінії, при цьому позика надається клієнтові частинами, які відповідають вартості завершених етапів будівельно-монтажних робіт [4, с. 215]

Рис.1 Види кредитів, які надаються фізичним особам*

* Складено автором самостійно.

Чековий кредит – це вид споживчого кредиту, при якому надання позик здійснюється при відкритті окремого чекового рахунку. В банківській практиці використовуються два основні різновиди чекового кредиту – кредитування з овердрафтного рахунку (при від'ємному сальдо на пото-

чному рахунку) та кредитування на основі використання спеціального чекового рахунку і спеціальних банківських чеків [4, с. 218].

Овердрафт – це кредит, який надається автоматично у разі утворення на поточному рахунку клієнта дебетового сальдо. Величина позики за овердрафтом визначається під час відкриття рахунку і не може перевищувати наперед визначеної суми. При овердрафтному чековому рахунку наперед обумовлюється автоматичне надання банком кредиту в момент вичерпання залишку на рахунку. Чековий кредит є різновидом поновлюваної позики. Це форма кредитної лінії з правом одержання кредиту протягом певного строку [2, с. 32].

Позики з овердрафтного чекового рахунку погашаються, як правило, в процесі надходження на рахунок нових додаткових коштів [2, с. 30].

Чековий кредит є різновидом поновлюваної позики. Це форма кредитної лінії з правом одержання кредиту протягом певного строку [2, с. 32].

Кредитна картка – це іменний (з ідентифікатором власника) грошовий оплатно-розрахунковий банківський документ, який використовується для надання споживчого кредиту. Сьогодні кредитні картки в грошовій сфері замінили готівку і чеки: розрахунки за товари і послуги проводяться позичальникам за допомогою кредитної картки. Використання кредитних карток значно полегшує умови надання споживчого кредиту.

Кредити фізичним особам є вигідним як для банку, так і для населення. Банк одержує відсотки за кредит, а фізичні особи мають можливість отримати необхідні кошти для власних потреб.

Література:

1. Банківська енциклопедія / под ред. проф. Мороза А.М. – К.: «Ельтон», 1993. – 333 с.
2. Галасюк В. Модель прийняття рішення про кредитування на базі концепції ССР / В. Галасюк, М. Сорока, В. Галасюк // Вісник Національного банку України. – 2000. – № 9. – С. 30–35.
3. Гудзь О.Є. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія та практика): монографія / О.Є. Гудзь, М.Я. Демяненко, П.А. Стецюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 302 с.
4. Кредитування: теорія і практика: Навч. посібн. / під ред. О. Лагутіна. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 215 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
5. Положення АТ Ощадбанку України «Про кредитування фізичних осіб» // Режим доступу: www.oschadnybank.com/ua.

Сапіщук Ігор Петрович

ст. гр. Фс-52

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Малиняк Б.С.

ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Глибока та всебічна модернізація соціально-економічної системи України зумовила необхідність проведення бюджетної реформи, що, зокрема, передбачатиме вдосконалення бюджетного процесу. Такі положення було відображено в оновленій редакції Бюджетного кодексу України, що покликаний забезпечувати основоположні підвалини стабільного розвитку як системи державних фінансів зокрема, так і економіки взагалі. Реалізація нових вимог бюджетного законодавства передбачає проведення додаткових досліджень теоретичних положень бюджетних відносин, узагальнення й оцінку тенденцій їх розвитку, внесення відповідних уточнень у трактування понятійного термінологічного апарату.

Недоліки бюджетного процесу в Україні, що потребують невідкладного вирішення, які з'ясовані в дипломній роботі залишаються: неефективність складання та виконання цільових бюджетних програм; майже повна відсутність об'єктивного бюджетного планування, яке б забезпечило реальні надходження до бюджету; необхідність підвищення ефективності та прозорості використання бюджетних коштів; потреба у забезпеченні дієвого бюджетного контролю на кожній стадії бюджетного процесу [1, с. 84].

Для вирішення поставлених вище проблем у бюджетному процесі в Україні необхідно працювати в наступних напрямках.

По-перше, удосконалення бюджетного процесу необхідно орієнтувати на досягнення низки цілей, серед яких оптимізація обсягів і структури дохідної та видаткової частин бюджету. На нашу думку, основною метою реформування бюджету має бути удосконалення процедур розподілу фінансових ресурсів. Це дасть змогу суттєво підвищити раціональність та ефективність ухвалених бюджетних рішень, що сприятиме посиленню позитивного впливу бюджету на соціально-економічний розвиток країни.

По-друге, пріоритетом у реформуванні бюджетного процесу слід обрати удосконалення процедур складання, розгляду і затвердження бюджету. Адже в цьому разі завдяки виявленню недоліків є можливість спрямувати обмежені ресурси для здійснення інших суспільно важливих

заходів. Встановлення неефективності бюджетних рішень вже після затвердження бюджету не є гарантією того, що ці рішення не будуть реалізовані. Це пов'язано з тим, що: по-перше, виконавча влада зобов'язана виконувати схвалений бюджет; по-друге, для скасування видатків необхідна згода представницької гілки влади. Висновки професійних аудиторів про неефективність видатків не завжди слугують переконливим аргументом для політиків, які приймають рішення про внесення змін до бюджету.

По третє, удосконалення процедур складання бюджету має передбачати більш активне застосування формалізованих методик оцінювання впливу перерозподілу суспільних коштів через бюджет на соціально-економічний розвиток. Сьогодні в практиці бюджетного процесу в Україні практично не застосовуються поширені у бюджетній сфері розвинутих країн формалізовані методики оцінювання доцільності бюджетних видатків. Адаптація таких методик до вітчизняних умов сприятиме суттєвому підвищенню рівня об'єктивності ухвалених рішень щодо розподілу бюджетних коштів. Оприлюднення висновку про наявність позитивних або негативних наслідків перед винесенням на обговорення у представницькому органі влади рішення про затвердження бюджету здатне підвищити ефективність перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет.

По-четверте, заходи щодо реформування процесу виконання бюджету мають передбачати дії, спрямовані на розширення повноважень у цій сфері розпорядників бюджетних коштів. Сприятиме цьому, зокрема, укрупнення кодів чинної бюджетної класифікації видатків, оскільки розпорядники бюджетних коштів матимуть більше можливостей самостійно визначати напрямки використання коштів. Слід зазначити, що одночасно із заходами, орієнтованими на збільшення повноважень розпорядників бюджетних коштів у фінансовій сфері, потрібно посилювати контроль за досягненням визначених результатів діяльності [2, с. 42].

Таким чином, реалізація зазначених напрямів вирішила б низку проблемних питань бюджетного процесу в Україні.

Література:

1. Михайленко С.В. Розвиток бюджетного менеджменту в Україні / С.В. Михайленко // Фінанси України. – 2011. – № 3. – С. 81–91.
2. Рибак С. Бюджетна стратегія: українські реалії та зарубіжний досвід / С. Рибак // Економіка України. – 2011. – № 8. – С. 40–45.

Семенець Дмитро Васильович

ст. зр. ФДГмз-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Письменний В.В.

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ ДЕРЖАВИ, ХАРАКТЕРИСТИКА ЇХ ВИДІВ І ФУНКЦІЙ

Соціальні трансферти – це система державних виплат малозабезпеченим категоріям громадян, які не пов'язані з господарською діяльністю. Головним чином вони мають перерозподільчий характер і надаються на безоплатній основі. Виходячи із цього, соціальні трансферти покликані захищати усі верстви населення в разі настання певних обставин, як от підтримувати умови для реалізації соціального потенціалу особистості, обмежувати соціальне розшарування громадян за рівнем доходів тощо.

Соціальні трансферти можуть надаватись грошовій і натуральній формам (єдиною виплатою, що надається в безготівковій формі, є житлові субсидії). До грошових форм трансфертів відносять пенсії, допомоги та стипендії, що становлять частину доходів громадян. У натуральній формі – це отримання продуктів харчування, технічних засобів пересування, працевлаштування громадян, які частково втратили працездатність, утримання непрацездатних в будинках для пристарілих.

Законодавством України передбачено такі верстви населення, яким надаються соціальні трансферти: ветерани праці та громадяни похилого віку; військовослужбовці; матері з дітьми; громадяни, які постраждали на ЧАЕС; учасники бойових дій; сім'ї з низькими доходами. Дані трансферти надаються для забезпечення соціально-значущими послугами, скорочення розриву матеріального забезпечення працюючих і непрацюючих членів суспільства, зменшення впливу зовнішніх факторів при взаємодії людини до ринкових умов, забезпечення необхідних трудових ресурсів.

Більшість науковців виділяють такі функції соціальних категорій як соціальний захист, соціальне забезпечення і соціальне страхування. При цьому П. Шевчук, В. Скуратівський та О. Палій поділяють функції соціального захисту на такі види: реабілітаційні, тобто такі, що пом'якшують наслідки бідності шляхом надання короткострокової адресної допомоги бідним; превентивні, тобто покликані запобігати бідності, що досягається створенням умов для участі громадян у соціальному страхуванні під час свого активного періоду життя [1, с. 109].

Враховуючи той факт, що соціальна допомога є пасивним засобом соціального захисту, а соціальне страхування – активним, варто зазначити, що функції соціального захисту реалізуються безпосередньо за допомогою соціальних трансфертів як інструменту. Науковці також вважають, що соціальне забезпечення тісно пов'язане із суспільним виробництвом. Це обумовлено тим, що право на соціальне забезпечення обумовлено головним чином трудовою діяльністю людини, а рівень забезпеченості залежить від характеру роботи і розміру винагороди за працю.

В свою чергу А. Колодій виділяє такі функції держави, яка проводить соціальну політику: функція соціального відтворення населення; регулятивна функція; соціально-захисна функція; стабілізаційно-адаптивна функція [2, с. 544]. Зазначені функції притаманні безпосередньо соціальним трансфертам, які є важелем соціальної політики держави й за допомогою яких соціальне забезпечення втілюється в життя. Відповідно соціальні трансферти спрямовані не тільки на відтворення населення, але й на захист незахищених верств.

Таким чином, соціальні трансферти можна розглядати як гарантовану державою безоплатну допомогу малозабезпеченим верствам населення, яка надається та регулюється законодавчими документами з метою підтримки на належному рівні особистісного (фізіологічного, соціально-психологічного та морального) відтворення, враховуючи соціальні стандарти та нормативи. Вони є невід'ємною частиною політики держави й однією з передумов забезпечення соціальної справедливості в суспільстві, створення і підтримки політичної стабільності, підвищення рівня життя населення.

Література:

1. Шевчук І.П. Соціальна політика: 2-е вид. / І.П. Шевчук. – Львів: Світ, 2005. – 400 с.
2. Основи демократії: навч. посіб. / за ред. А. Колодій; Мін-во освіти і науки, Ін-т вищ. освіти. – К.: Вид. Ай-бі, 2002. – 684 с.

Скринник Ольга Василівна

ст. гр. ФУДзмі-51

Науковий керівник:

к. е. н., доцент Савчук С.В.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку України можна констатувати, що цілісна система державного фінансового контролю в нашій державі перебуває на етапі становлення, незважаючи на функціонування окремих її складових. Проте вони діють відокремлено, нескоординовано, в умовах недосконалої і, в більшій мірі, суперечливої нормативно-правової бази, яка регламентує їх діяльність. Тому подальший розвиток фінансового контролю як повномасштабної діяльності, разом з іншими функціями управління, що охоплюють інтереси держави і її громадян у сфері фінансів, потребує розробки ефективних напрямів щодо удосконалення системи державного фінансового контролю як на рівні держави, так і на рівні адміністративно-територіальних одиниць.

Специфіку функціонування державного фінансового контролю в Україні у своїх працях досліджували такі науковці, як: Л.А. Дробозіна, Л.В. Гуцаленко, Ю.О. Костенко, І.С. Скоропад, Г.В. Дмитренко, Ю.М. Коваленко, О.І. Ткаченко, П.В. Перепічка та ін. Разом з тим, дане питання не втрачає своєї актуальності і в умовах утвердження ринкових відносин в Україні, оскільки завжди існуватиме потреба перевірки використання державних коштів та майна.

Метою дослідження є висвітлення сучасного стану державного фінансового контролю в Україні на прикладі діяльності Державної фінансової інспекції в Івано-Франківській області та окреслення перспективних напрямків його розвитку в умовах ринкової економіки.

Поняття «контроль» є невід'ємною складовою забезпечення добробуту кожної держави, в тому числі і України, які характеризуються нестабільним та неефективним соціально-економічним розвитком.

Згідно Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» державний фінансовий контроль являє собою комплекс цілеспрямованих заходів органів, їх підрозділів чи службових осіб, які здійснюють державний фінансовий контроль у межах повноважень, встановлених законодавством України, з метою упередження, виявлення та припинення фінансових правопорушень на підконтрольно-

му об'єкті щодо його фінансово-господарської діяльності, а також забезпечення законності, фінансової дисципліни та ефективності формування і витрачання коштів, у тому числі бюджетних, та інших активів у процесі володіння, розпорядження, використання і відчуження державного майна, відшкодування збитків та встановлення міри відповідальності у разі порушення фінансового, у тому числі бюджетного, законодавства [1].

На нашу думку, під державним фінансовим контролем слід розуміти цілеспрямовану діяльність уповноважених державних органів щодо виявлення та усунення незаконного виконання господарюючими суб'єктами встановлених державою норм (правил) реалізації фінансових відносин у сфері використання державних коштів та майна, а також аналіз ефективності й розробка пропозицій щодо покращення та дотримання фінансової дисципліни у даній сфері. Специфікою державного фінансового контролю є те, що він реалізується в різних напрямках, але від імені та в інтересах держави.

З метою виконання завдань, покладених на орган державного фінансового контролю, Державна фінансова інспекція України в межах своїх повноважень здійснює контроль за використанням коштів державного та місцевих бюджетів, станом збереження державних та комунальних ресурсів у різних сферах діяльності держави, активно застосовує наявні важелі впливу до порушників фінансової дисципліни, поліпшує співпрацю з правоохоронними органами [2].

Діяльність Державної фінансової інспекції в Івано-Франківській області також спрямована на виконання вищезазначених завдань, та, загалом, на реалізацію державної політики у сфері фінансового контролю з метою забезпечення належного рівня фінансово-бюджетної дисципліни в Україні.

Основні показники діяльності Державної фінансової інспекції в Івано-Франківській області упродовж 2011–2013 рр. відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Основні показники діяльності Державної фінансової інспекції в Івано-Франківській області у 2011–2013 рр.*

(од.)

Показники	Кількість (фактів, об'єктів контролю)			Відхилення (+/-)			
				2012 р./2011 р.		2013 р./2012 р.	
	2011 р.	2012 р.	2013 р.	Абс.	%	Абс.	%
Проведено контрольних заходів	397	327	230	-70	-17,63	-97	-29,66

Продовж. табл. 1

Проведено зустрічних звірок	755	1008	1065	253	33,51	57	5,65
Кількість підприємств, установ і організацій, охоплених ревізіями, перевітками державних закупівель та комісійними перевітками	371	303	371	-68	-18,33	68	22,44
Кількість підприємств, установ і організацій, в яких виявлено фінансові порушення	355	283	196	-72	-20,28	-87	-30,74

* Складено за даними Державної фінансової інспекції в Івано-Франківській обл.

За даними табл. 1 можна зробити висновок, що впродовж 2011 р. було проведено 397 контрольних заходів, а у 2012 р. – 327. Таким чином, зберігається тенденція до зменшення їх кількості у 2012 р., порівняно з 2011 р., на 70 контрольних заходів або на 17,63%. У 2013 р. спостерігається аналогічна тенденція. Зокрема, кількість контрольних заходів зменшилась на 97 од., що становить 29,66%, у порівнянні з 2012 р. Щодо зустрічних звірок, то їхня кількість у 2012 р. навпаки значно збільшилась (на 253 од. або на 33,51% у 2012 р. та відповідно на 57 та 5,65%). Ревізіями та перевітками у 2011 р. охоплено 371 об'єкт, а у 2012 – 303. Це свідчить про те, що кількість перевірених об'єктів зменшилась у 2012 р. на 68 од. (18,33%). Щодо 2013 р., то спостерігається збільшення даного показника на 68 од. або 22,44%. Кількість підприємств, установ і організацій, в яких виявлено фінансові порушення, у 2011–2012 рр. становила 355 і 283 одиниць відповідно. Як бачимо, спостерігається позитивна тенденція до зменшення кількості підприємств-порушників у 2012 р., у порівнянні з 2011 р. на 72 об'єкти або на 20,28%, а у 2013 р. – на 87 та 30,74 відповідно. Це свідчить про те, що загальна кількість контрольних об'єктів зменшилась, а якість роботи контрольних органів покращилась.

Отже, як зазначалось вище, упродовж звітного періоду зберігалась позитивна тенденція стосовно зменшення кількості порушень на підприємствах та організаціях, що характеризує зменшення проявів незаконного використання бюджетних коштів та майна. Однак такі дані не є оптимі-

стичними, так як серед загальної кількості перевірених об'єктів частка підприємств та установ, в яких не виявлено фінансові порушення кожного аналізованого року була незначною. Тобто майже на всіх перевірених об'єктах виявлялися порушення щодо використання бюджетних коштів.

Тому для забезпечення ефективного державного фінансового контролю в Україні, в тому числі на рівні окремих регіонів, доцільним слід вважати [3; 4]:

- проведення обговорень й консультацій з участю представників органів державної влади та громадськості для забезпечення належного сприйняття, розуміння й відповідального ставлення до розвитку системи державного фінансового контролю в державі та регіонах;

- розроблення відповідних законодавчих актів Міністерством фінансів України, спільно з Рахунковою палатою, Державною фінансовою інспекцією, іншими центральними органами виконавчої влади, європейськими експертами;

- утворення в органах державного й комунального секторів служби внутрішнього аудиту з поступовою заміною інспектування на внутрішній аудит;

- запровадження щорічного звітування про функціонування системи державного фінансового контролю і внутрішнього аудиту;

- забезпечення відкритості і прозорості діяльності всіх суб'єктів державного фінансового контролю, посилення їхньої взаємодії із громадськістю.

Основними напрямками подальшого розвитку системи державного фінансового контролю повинні бути: формування єдиних концептуальних засад організації державного фінансового контролю; створення єдиного правового поля розвитку системи державного фінансового контролю та законодавчого закріплення за його суб'єктами функцій щодо здійснення державного фінансового контролю.

Отже, вирішення основних проблем може бути досягнуте лише завдяки розробленій стратегії щодо удосконалення системи державного фінансового контролю, яка повинна відповідати вимогам сучасності та опиратися на прийняті світові норми. Саме реформування контрольних функцій держави та досягнення їхньої ефективності позитивно вплине на її соціально-економічний розвиток.

Література:

1. Закон України “Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні”/ Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>.
2. Положення про Державну фінансову інспекцію України / Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/499/2011>.
3. Перепічка П. Функціонування централізованого державного фінансового контролю: суть, необхідність, переваги / П. Перепічка // Фінансовий контроль. – 2014. – № 3. – С. 12–16.
4. Скоропад І. Державний фінансовий контроль в Україні: проблеми та шляхи реформування / І. Скоропад, Н. Пахолок // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.3. – С. 263–268.

Сличко Вероніка Іванівна

ст. зр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Квасниця О.В.

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Виникнення державного боргу і накопичення заборгованості зумовлюють необхідність забезпечення ефективного управління ним, під яким розуміють комплекс заходів, що здійснюються державою в особі її уповноважених органів щодо визначення обсягів та умов залучення коштів, їх розміщення і погашення, а також забезпечення платоспроможності держави.

Здійснення економічних, політичних, фінансових, кредитних, соціальних перетворень в Україні потребує значних фінансово-кредитних ресурсів. Відсутність їх у розпорядженні держави в достатніх обсягах сприяє широкому використанню державних позик як вагомого методу мобілізації ресурсів [1, с. 10]. Державний борг виникає через брак у держави коштів, необхідних для виконання її функцій, серед яких регулювання економіки, проведення соціальної політики, забезпечення обороноздатності країни, міжнародної діяльності, та ін. Тому держава змушена мобілізувати додаткові фінансові ресурси для покриття своїх видатків, необхідних для забезпечення її діяльності і виконання функцій.

Питанням управління державним боргом присвячено роботи таких українських дослідників як: В.Л Андрущенко, О.І. Барановського, Т.П. Вахнаненко, Н.В. Зражевської, І.О. Лютого, Я.В. Онищук, В.М. Опаріна, О.В. Плотнікова, В.М.Федосова, Л.М. Юревича Н.Б. Ярошевича та ін.

Нині на міжнародному рівні активно обговорюється питання модернізації боргової політики держави й удосконалення управління державним боргом з урахуванням уроків світової фінансово-економічної кризи [6].

Політика запозичень (особливо зовнішніх) в Україні характеризується відсутністю системності та розмитістю цілей, що призводить до низької ефективності залучення та використання запозичених за кордоном коштів.

Тому для ефективності використання державних запозичень повинна бути створена цілісна та взаємоузгоджена система управління боргом.

У широкому розумінні, управління є напрямком економічної політики держави, який пов'язаний з її діяльністю як позичальника, безпосередньо залежить від органів державної влади і управління, є прерогативою законодавчих органів і включає в себе такі елементи [3, с. 372]:

- формування грошово-кредитної політики по відношенню до внутрішнього і зовнішнього боргу;
- встановлення загальної межі державної заборгованості, зокрема у визначенні обсягу бюджетного дефіциту і відповідного обсягу позик, необхідних для його фінансування;
- визначення напрямів впливу на мікро- і макроекономічні показники;
- визначення доцільності фінансування різноманітних програм за рахунок державного боргу тощо.

У вузькому розумінні управління державним боргом є сукупністю заходів, пов'язаних з підготовкою до випуску і розміщенням довгострокових боргових зобов'язань держави, операцій з обслуговування і рефінансування державного боргу, а також з регулювання ринку державних цінних паперів, надання кредитів і гарантій [3, с. 373].

Отже, враховуючи вище сказане, узагальнюємо поняття до наступного: управління державним боргом – це комплекс заходів, що здійснює держава в особі її уповноважених органів з визначення умов залучення коштів, їх розміщення і погашення, та забезпечення платоспроможності держави.

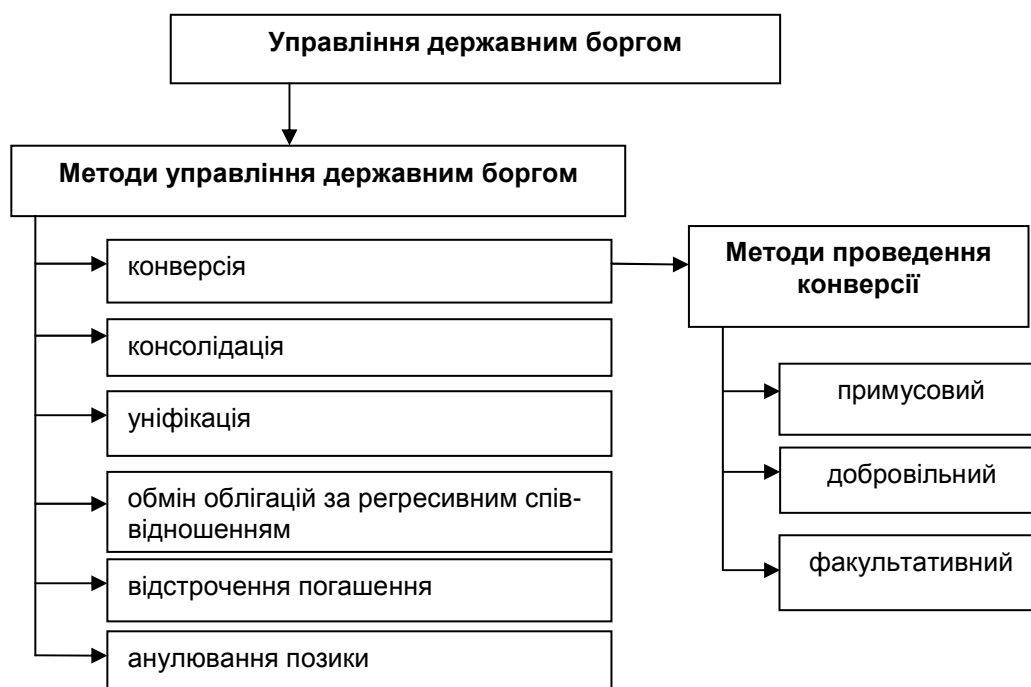
Основною метою політики управління боргом є одержання найвищого ефекту від фінансування за рахунок запозичених коштів та уникнення макроекономічних труднощів і проблем платіжного балансу в майбутньому.

З метою забезпечення платоспроможності держави, тобто можливості погашення боргів, застосовуються різноманітні методи коригування позикової політики. Найпоширенішими з них є рефінансування боргу та реструктуризація заборгованості.

Рефінансування державного боргу – це погашення основної заборгованості й процентів за рахунок коштів, отриманих від розміщення нових позик. Для успішного застосування механізму рефінансування необхідна висока фінансова репутація країни-позичальника. На світовому фінансовому ринку репутація позичальників виражається в рейтингах, що присвоюються відповідній країні спеціальними агентствами відповідно до міжнародних правил рейтингування [4, с. 248].

Реструктуризація заборгованості полягає в тому, що на певних умовах відстрочується виплата частки боргу.

Іншими методами управління державним боргом є конверсія, консолідація, уніфікація, обмін облігацій за регресивним співвідношенням, відстрочення погашення й анулювання позики (рис. 1).

Рис. 1. Методи управління державним боргом*

* Складено на основі [2].

Конверсія – це зміна дохідності позики, яка здійснюється у разі зміни ситуації на фінансовому ринку (наприклад, рівня облікової ставки центрального банку) чи погіршення фінансового стану держави, якщо вона не може виплачувати передбачуваний дохід [5, с. 421].

Основними методами проведення конверсій є примусові, добровільні й факультативні. За примусової конверсії кредитор зобов'язаний обміняти облігації старої позики на облігації нової зі зниженою відсотковою ставкою. За добровільної конверсії кредитор має право погодитися на нові умови або одержати суму боргу назад, за факультативної – погодитися чи відмовитися від змін умов позики. Щоб зацікавити власників облігацій у конверсії, держава, як правило, надає пільги з нової позики.

Консолідація – це зміна термінів дії раніше випущених позик. Якщо виникає потреба змінити термін державної позики, то держава має право скоротити або збільшити строки повернення боргових зобов'язань тільки за узгодженням із кредиторами, тобто з юридичними і фізичними особами, що є власниками державних облігацій [4, с. 114].

Консолідація і конверсія можуть провадитися також одночасно.

Уніфікація позики означає об'єднання кількох позик в одну, коли облігації раніше випущених позик обмінюються на облігації нової позики. Цей захід спрямований на зменшення кількості видів цінних паперів, які повертаються одночасно, що спрощує роботу і скорочує витрати держави в системі державної позики [4, с. 115].

У деяких випадках може здійснюватися обмін облігацій за регресивним співвідношенням, тобто коли кілька раніше випущених облігацій прирівнюються до однієї нової. Цей метод не має економічних обґрунтувань.

Відстрочення погашення позики, як правило, провадиться тоді, коли випуск нових позик є фінансово недоцільним, оскільки всі доходи від позик використовують на обслуговування раніше випущених позик [2, с. 249].

Анулювання (скасування) державного боргу передбачає відмову держави від зобов'язань за випущеними позиками (внутрішніми, зовнішніми або за всім державним боргом).

Цінні папери держави можуть анулюватися у зв'язку з двома причинами [5, с. 422]:

– у разі фінансової неспроможності держави (дефолту);

– у результаті приходу до влади нових політичних сил, які відмовляються визнавати фінансові зобов'язання попередників.

Однак це не розглядається як допустимий варіант. Авторитет держави, як будь-якого боржника, залежить від визнання нею своїх боргів і забезпечення їх повного погашення у встановлені терміни.

Управління як зовнішнім, так і внутрішнім боргом включає також комплекс заходів щодо його обслуговування – це погашення позик, виплати процентів за ними, уточнення і зміни умов погашення випущених позик. Погашення позик здійснюється за рахунок бюджетних коштів. У деяких випадках держава вдається до рефінансування державного боргу, тобто погашення заборгованості через випуск нових позик.

Обслуговування зовнішнього боргу здійснюється в процесі виконання державного бюджету. Розрахунки належних до сплати сум із погашення та обслуговування зовнішнього боргу виконуються в доларах США. Перерахунок у національну валюту проводиться за прогнозним курсом валют до гривні. Безпосередньо оплату здійснюється Державною казначейською службою України.

Підсумовуючи зазначимо, що першочерговим завданням держави при управлінні державним боргом є обрання вдалої боргової стратегії, яка була б направлена на стабільне економічне зростання, збереження необхідних темпів приросту ВВП та повної зайнятості, стримування інфляції, забезпечення фінансування соціальних програм, формування достатніх обсягів кредитних ресурсів для розвитку підприємництва в країні, залучення необхідних обсягів іноземних інвестицій для розвитку всіх необхідних сфер та галузей діяльності. Дана стратегія потребує від держави системного підходу щодо управління державною заборгованістю. Успішне управління полягає у виборі найефективнішого методу, який дасть змогу якомога швидше досягти поставленої мети.

Література:

1. Богдан Т. Сучасні підходи до управління ризиками державного боргу / Т. Богдан // Вісник НБУ. – 2011. – Листопад. – С. 10–17.
2. Романенко О.Р. Фінанси: Навчально-методичний посібник / О.Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С. Зязюк та ін. – К.: КНЕУ, 2003. – 387 с.
3. Вівчар О.Й. Особливості управління державним боргом та методи його удосконалення. [Електронний ресурс] / О.Й. Вівчар, М.Ю. Солдак. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menegment/2011_720/56.pdf.

4. Воронова Л.К. Фінансове право України: Навч. посіб. – К. : Правова єдність, 2009. – 395 с.
5. Павлов В.І. Цінні папери в Україні: навч. посібн. / В.І. Павлов, І.І. Пилипенко, І.В. Кривов'язюк. – К. : Вид-во «Кондор», 2004. – 400 с.
6. Фінанси: курс для фінансистів: Навч. посіб. / За ред. В.І. Оспіщева. – К.: Знання, 2008. – 567 с.
7. Форкун І.В. Формування та управління державним боргом в період фінансової кризи / І.В. Форкун, К.П. Хитра // Вісник Хмельницького національного університету. – № 2. – 2010. – С.195–199.

Соколюк Андрій Дмитрович

ст. гр. ФУДмзі-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Сидор І.П.

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНА СУТЬ

Ефективність трансформаційних процесів, що відбуваються в суспільстві та економіці України значною мірою залежить від ефективності функціонування банківського сектора. Як найважливіший елемент відтворувальної структури суспільства, він перерозподіляє та прискорює рух фінансових ресурсів в країні, тим самим забезпечує стабільність розвитку та ефективність функціонування національної економіки, сприяє розв'язанню соціальних проблем у суспільстві.

Серед проблем, які стоять перед вітчизняною банківською системою, найбільш гострою і актуальною є проблема підвищення ефективності банківського бізнесу. Банківська діяльність як вид підприємництва, що має приносити доходи на вкладений капітал, виявилася сьогодні непривабливою з точки зору інвестиційного вкладання коштів. Негативний фінансовий результат банківської діяльності є головним стримуючим фактором подальшої капіталізації банківської системи, зростання її міцності, потужності та подальшого розвитку.

З огляду на це, проблема позитивних фінансових результатів банківського бізнесу має розглядатися як загальнонаціональна проблема. Її вирішення насамперед залежить від ефективності мікропроцесів, що відбуваються на рівні окремо взятої банківської установи. Досягнення позитивних фінансових результатів діяльності банку є головною метою, яку

ставлять перед собою його власники, вкладаючи кошти в банківський бізнес, що зумовило значні наукові напрацювання у цих сферах.

На підставі проведеного аналізу літературних джерел виявлено, що між вченими-економістами не існує єдності та однозначності у розумінні поняття «фінансові результати».

Так, Мочерний С.В. [1, с. 237], Пушкар М.С. [2, с. 421], Луговий В.А. [3, с. 57], Бутинець Ф.Ф. [4, с. 421], Ануфрієв В.Є. [5, с. 102], Пантелеєв В.П. [6, с. 152] трактують «фінансові результати» як прибуток (збиток).

Загородній А. визначає «фінансові результати» як різницю між доходами та витратами [7, с. 627], Соколов Я.В. [8, с. 307], Кондраков Н.П. [9, с. 417] – як приріст (зменшення) капіталу, Пипко В.А. [10, с. 277], Борисов А.Б. [11, с. 811] – підсумки (результат) господарської діяльності. Дікань Л.В. розглядає фінансові результати як економічну категорію в контексті створення доданої вартості та в аспекті методики визначення результату діяльності конкретного суб'єкта господарювання [12, с. 9].

Вороніна О.О. розглядає фінансовий результат як якісну характеристику фінансово-господарської діяльності, яка в цілому характеризує результат економічних відносин та зокрема відображає значущість і сталість розвитку підприємства (з погляду отриманого доходу), впливовість на його фінансово-господарську діяльність чинників зовнішнього середовища (з погляду структури та обсягів витрат) і кількісно узагальнюється у вигляді прибутків (збитків), зміни власного капіталу, його окремих складових частин [13, с. 67].

На думку Скалюк Р.В., фінансовий результат це підсумкова категорія результативності господарської діяльності, котра відображає величину економічних вигод отриманих (втрачених) підприємством, визначених як різниця між сумами доходів та відповідних їм витрат, що виражена у абсолютних показниках прибутку (збитку), які характеризують потенціал прибутковості, економічного зростання та розвитку підприємства.

Аналіз розглянутих в економічній та обліковій літературі характеристик фінансового результату вченими дозволяє зробити висновок, що фінансовий результат – це категорія, що відображає результативність господарської діяльності у вигляді відповідного показника – прибутку або збитку.

Література:

1. Мочерний С.В. Політична економія: навч. посібник / С.В. Мочерний. – К.: Знання-Прес, 2002. – 687 с.
2. Пушкар М.С. Фінансовий облік: Підручник / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 628 с.
3. Луговой В.А. Учет капитала, ссуд и финансовых результатов / В.А. Луговой. – М.: АО «ИНКОНСАУДИТ», 1995. – 128 с.
4. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік / Ф.Ф. Бутинець, Л.В. Чижевська, С.Л. Береза. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 672 с.
5. Ануфриев В.Е. Учет формирования финансового результата и распределения прибыли организации / В.Е. Ануфриев // Бухгалтерский учет. – 2001. – № 10. – С. 101–108.
6. Пантелєв В.П. Словник бухгалтера та аудитора / В.П. Пантелєв, О.С. Сніжко. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2009. – 239 с.
7. Загородній А.Г. Облік і аудит: Термінологічний словник / Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О. – Львів: «Центр Європи», 2002. – 671 с.
8. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета / Я.В. Соколов. – М: Финансы и статистика, 2000. – 496 с.
9. Кондраков Н.П. Бухгалтерский учёт: Учебное пособие / Н.П. Кондраков. – [4-е изд. перераб. и доп.]. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 640 с.
10. Пипко В.А. Настольная книга бухгалтера и аудитора / В.А. Пипко, Л.Н. Булавина. – [2-е изд., доп.]. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 592 с.
11. Борисов А.Б. Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. – М.: Книжный мир, 2001. – 895 с.
12. Дікань Л.В. Фінансовий результат підприємств: теоретичні узагальнення та прикладний аналіз: Монографія / Л.В. Дікань, О.О. Вороніна. – Харків: СПД ФО Лібуркіна Л. М., 2008. – 92 с.
13. Вороніна О.О. Складові та основні функції управління фінансовим результатом підприємства / Л.В. Дікань, О.О. Вороніна // Економіка розвитку. – 2008. – № 1 (45). – С. 66–68.

Теслюк Оксана Анатоліївна

ст. гр. Фс-51

*Науковий керівник:
викладач Шулюк Б.С.*

ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Державний бюджет є складним та багатостороннім явищем у державі. Він завжди має визначальний вплив на розвиток не тільки економічної, а й соціальної сфери життя країни. Доходи державного бюджету виступають не тільки як основний засіб реалізації функцій покладених на державу, а і як інструмент макроекономічної стабілізації та економічного зростання. Саме це зумовлює необхідність побудови комплексу заходів для забезпечення удосконалення системи планування і виконання дохідної частини державного бюджету [3, с. 254].

Аналізуючи дослідження вітчизняних науковців ми дійшли висновку що в науковій літературі немає єдиного підходу до визначення сутності доходів бюджету, це поняття трактують по різному. Так, А.Г. Загороднім, Г.Л. Вознюком та Т.С. Смовженко доходи бюджету трактуються як сукупність різних видів грошових надходжень до фондів держави, що використовуються для виконання нею своїх завдань і функцій [4, с. 137]. Такої ж думки дотримуються Б.М. Сабанті, який зазначає: «Державні доходи представляють собою сукупність коштів в руках держави для виконання нею своїх функцій» [6, с. 137]. Огонь Ц.Г. розглядає доходи бюджетів як цілісну єдину систему специфічних фінансових відносин, які функціонують в умовах розподілу і перерозподілу ВВП з метою формування державних фінансових ресурсів і здійснення видатків на виконання конституційних повноважень [5, с. 153].

Ю.В. Пасічник також розглядає доходи бюджетів як частину централізованих фінансових ресурсів держави, що врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання нею своїх функцій.

Згідно п. 23 ст. 2 Бюджетного кодексу доходи бюджету – це усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння який передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ) [1].

Ми поділяємо точку зору С.І. Юрія, який доходи бюджетів трактує як частку централізованих ресурсів держави, що потрібні для виконання

нею відповідних функцій. Такі доходи виражають економічні відносини, що виникають у процесі формування фондів грошових коштів і надходять у розпорядження органів державної влади та управління.

В умовах ринкової економіки на збільшення дохідної частини державного бюджету досить негативно впливає чимала кількість чинників, серед яких можна виділити такі:

- наявність тіньової економіки;
- недосконала методика бюджетного планування та прогнозування;
- політична нестабільність.

Слід відмітити, що виконання Державного бюджету за доходами відбувається з порушенням бюджетних процедур. Можна виділити декілька проблем, одна з них полягає в тому, що на сьогоднішній день є значна невідповідність зібраних коштів з платників податків, а також використання їх не за призначенням. Зокрема, невирішеними проблемами виконання бюджету є невідповідність його організації науковим принципам, низька ефективність управління бюджетними коштами, неузгодженість бюджетних процедур між окремими учасниками бюджетного процесу, відсутність дієвої системи відповідальності за якість виконання бюджету, в результаті чого не до кінця розв'язуються стратегічні і тактичні завдання.

Отже, доцільно запропонувати такі шляхи вирішення даних проблем:

- скорочення пільгового оподаткування;
- реформування чинного в Україні порядку справляння податків;
- надання більшої еластичності в частині диференціації ставок основним податковим платежам [2, с.17].

Таким чином, для вирішення проблем виконання дохідної частини Державного бюджету України необхідно провести податкові реформи та вдосконалити нормативно-правову базу забезпечення державного контролю.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. за № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Богдан Т.П. Управління державним бюджетом і макрофінансові ризики в економіці України / Т.П. Богдан // Фінанси України. – 2011. – № 1. – С. 13–22.
3. Василик О.Д. Бюджетна система України: підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 544 с.
4. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2010. – 714 с.

5. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету: теорія та практика: монографія / Огонь Ц.Г. – К.: Київ. нац. торг. ун-т, 2009. – 580 с.

6. Сабанти Б.М. Теория финансов: уч. пособ. / Сабанти Б.М. – [2-е изд.]. – М.: «Менеджер», 2010. – 235 с.

Туркота Олена Федорівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Малиняк Б.С.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Сучасний стан розвитку країни, коли здійснюється низка важливих структурних перетворень як в економіці, так і в усіх інших сферах господарювання, породжує зростання значення місцевих фінансів у здійсненні економічної політики, вирішенні соціальних проблем, підтримці незахищених і малозабезпечених верств населення. Посилення ролі місцевого самоврядування потребує більшої самостійності у прийнятті рішень, які належать до їх компетенції, перегляду тих повноважень, які найкраще будуть реалізовані на місцях, та фінансово-матеріальне їх забезпечення. Через це постає питання про фінансову автономію місцевого самоврядування.

Суттєвим недоліком формування видатків місцевих бюджетів в Україні, є низька роль у цьому процесі громадськості. Через це значно послаблюються передумови врахування наявних у суспільстві потреб у бюджетному процесі. З огляду на зазначене, до заходів, спрямованих на удосконалення планування видатків місцевих бюджетів є активізація участі населення. Сприятиме вирішенню зазначеної проблеми реалізація заходів, спрямованих на забезпечення його належної прозорості та публічності. Для цього потрібно, насамперед, на законодавчому рівні встановити чіткий перелік відомостей про бюджет, які обов'язково мають бути оприлюднені. Важливе значення при цьому має закріплення сучасних ефективних способів і засобів оприлюднення інформації. Невід'ємна роль у наданні громадськості усієї необхідної інформації про бюджет сьогодні належить інтернет мережі. Зважаючи на те, що сьогодні інформаційно-технічне забезпечення діяльності сільських і селищних рад за-

звичай не дає змоги розмістити необхідну інформацію в інтернет мережі, цю функцію, на наше переконання, має виконувати фінансове управління районної державної адміністрації. Вирішення зазначеного завдання сприятиме пришвидшенню темпів формування громадянського суспільства в Україні, спроможного активно відстоювати свої інтереси під час формування і використання коштів місцевих бюджетів.

Проблему недостатнього залучення громадськості до управління бюджетом неможливо вирішити без розвитку активних форм участі населення у цьому процесі. Сприятиме вирішенню зазначеного завдання законодавчого закріплення обов'язку органів місцевого самоврядування проводити громадські слухання з питань бюджету не менше, ніж два рази в рік: один раз щодо обговорення проекту місцевого бюджету, а другий – щодо звітування про виконання бюджету. При цьому потрібно передбачити чітку норму, відповідно до якої рішення про затвердження місцевого бюджету не набуває чинності в разі не проведення відповідних громадських слухань [1, с. 78].

Необхідною умовою підвищення задоволеності суспільних потреб є забезпечення громадського контролю за доступністю та якістю бюджетних послуг. Для цього, доцільно передбачити норму про публічне звітування всіма головними розпорядниками коштів про заходи, вжиті ними за рахунок коштів місцевого бюджету. Крім цього, мають бути створені належні умови для звернення громадян в разі неодержання або одержання неякісних бюджетних послуг. На нашу думку, доцільно запровадити законодавчу норму, яка зобов'язує усіх надавачів послуг вести книгу для записів скарг і пропозицій громадян. Ведення постійного моніторингу доступності бюджетних послуг, а також усіх звернень людей сприятиме ухваленню необхідних управлінських рішень з метою вирішення наявних проблем.

Література:

1. Малиняк Б. Аналітичний звіт за результатами проекту «Залучення громадян до формування і контролю за виконанням обласного бюджету Тернопільської області» / Богдан Малиняк, Олександр Домбровський, Володимир Ханас. – Тернопіль: Лібра Терра, 2010. – 108 с.

Цапіна Юлія Олегівна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач, Квасниця О.В.

ПРОБЛЕМИ РИНКУ МУНІЦИПАЛЬНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УКРАЇНІ

Серед причин відносно низької поширеності муніципальних запозичень в Україні – високі ризики їх здійснення. Найбільш поширеними називають ризики неплатежу, правові та макроекономічні ризики. До правових слід віднести ризик зміни законодавства, що може призвести до погіршення умов інвестування як для емітента, так і для інвестора.

Наступним фактором, що стримує розвиток ринку муніципальних запозичень, слід назвати обмеженість кола інвесторів. Досвід розвинутих країн свідчить про те, що основними інвесторами виступають населення та інститути спільного інвестування і недержавні пенсійні фонди. Це дозволяє акумулювати вільні кошти населення і частково перевести їх із тіньової економіки в інвестиції.

З метою розвитку ринку муніципальних цінних паперів та підвищення їх ліквідності у майбутньому органи місцевого самоврядування повинні покращити прозорість фінансових операцій і таким чином підвищити попит на муніципальні цінні папери шляхом стимулювання потенційних інвесторів (банки, домогосподарства, пенсійні фонди, страхові попит на інші). В Україні існує значна частина заощаджень населення, не конвертована в інвестиції. За оцінками експертів, у населення України «на руках» знаходиться від 40 до 60 млрд. дол. США. Без повернення довіри населення до фінансових установ багатомільярдні приватні ресурси не повернуться у вітчизняні банки, а отже, не буде створено попит на муніципальні цінні папери [1, с. 21].

Інструментом збільшення привабливості муніципальних облігацій та заохочення інвесторів може стати впровадження пільг власникам даних цінних паперів у сплаті податків, які надходять до місцевих бюджетів. Чинна система оподаткування ніяк не стимулює інвестора, оскільки дохід отриманий фізичною особою за даним фінансовим інструментом оподатковується.

Заслуговує на увагу вирішення проблеми зменшення ризиків невиконання власних боргових зобов'язань органами місцевого самоврядування. Дану проблему можна вирішити шляхом формування кредитної

культури органів місцевої влади та відповідного закріплення у нормативно-правових актах процедури банкрутства органів місцевого самоврядування. Необхідно знаходити нові механізми гарантування прав кредиторів, оскільки здійснити стягнення на рухоме чи нерухоме комунальне майно приватним інвесторам на сьогодні дуже складно.

Одним із варіантів підвищення зацікавленості населення в інвестуванні вільних коштів є випуск облігацій місцевих позик гарантованих доходами від проектів, що мають соціально-економічний ефект, в якому зацікавлені більшість населення регіону (будівництво доріг, водопроводів, житла та ін.). Доцільно випускати облігації невисокої номінальної вартості, що дасть можливість інвесторам прийняти участь в фінансуванні проектів мінімізуючи ризики (тобто, зробити «пробні» інвестування). Також, необхідно проведення масштабної інформаційно-роз'яснювальної, рекламної кампанії, що дасть можливість зрозуміти особливості та переваги фінансування регіональних проектів широким верстам населення.

Наступною проблемою місцевих запозичень є низький рівень інвестиційних планів і проектів. Як показує практика розвинутих країн, виправданим (найбільш вдалим) може бути використання засобів позики в виробничих проектах, що мають конкретну економічну віддачу і відіграють важливу роль в соціально-економічному розвитку регіону. Це сприяє створенню нових робочих місць, збільшенню податкових надходжень, зменшенню соціальної напруги в регіоні.

Щодо відбору пріоритетних сфер розвитку окремого міста варто керуватися потребами місцевої громади та важливими заходами державного значення, які стосуються відповідної території. В Україні необхідно здійснювати акцент у використанні місцевих запозичень на соціально відповідальне інвестування, що збільшить привабливість і ефективність муніципальних облігацій [2, с. 61].

В Україні бракує розвинутої інфраструктури ринку муніципальних запозичень. Це передусім біржі, на яких здійснюється котирування муніципальних цінних паперів, їх купівля-продаж. Виникає потреба в кваліфікованих лід-менеджерів, що забезпечують організацію випуску цінних паперів, рейтингових агентствах, юридичних компаніях, що мають досвід роботи з муніципальними облігаціями, а також фінансових посередниках.

Але не зважаючи на проблеми, міста України все-таки роблять спроби залучення додаткових фінансових ресурсів до бюджетів за рахунок емісії цінних паперів. Тому сподіваємось, що регулярна емісія муні-

ципальних цінних паперів різних видів, розрахованих на різних інвесторів, що поєднується з комплексом бюджетних заходів, здатна привести до істотного оздоровлення фінансової системи як окремої території, так і країни в цілому.

Література:

1. Барабан Л.М. Перспективи розвитку ринку муніципальних цінних паперів в Україні / Лариса Барабан // *Financial space*. – 2011. – № 4. – С. 15–21.

2. Василевська Г.В. Оптимізація напрямів використання місцевих запозичень / Галина Василевська, Володимир Валігура // *Наукові записки. Серія економіка*. Вип. 20. – 2012. – С. 58–63.

Чорней Леся Олексіївна

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Перевознюк В.В.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МІСЦЕВГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Місцеві бюджети є підґрунтям фінансової бази органів місцевого самоврядування й вирішальним фактором соціально-економічного розвитку регіонів. Зміцнення їхньої фінансової незалежності дозволяє закріпити економічну самостійність місцевих властей, підвищити ефективність їх господарської діяльності, розвивати інфраструктуру на відповідній території, розширювати її фінансовий потенціал, виявляти та різновекторно використовувати резерви фінансових ресурсів. При цьому головною умовою забезпечення самостійності органів місцевого самоврядування є розширення їхніх прав у сфері проведення власної податкової політики.

Проблеми самостійності та фінансової незалежності органів місцевого самоврядування досліджують такі вчені як: О. Кириленко, І. Луніна, І. Назарович, В. Найдъонов, Ю. Опанасюк, Ю. Приймак, А. Несторенко та інші. Разом з тим, питання удосконалення місцевого оподаткування в контексті інтеграції України у світове співтовариство потребують ґрунтовних наукових досліджень.

З метою розширення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування потрібно неухильно зміцнювати місцеві бюджети на основі принципу фіскального федералізму, виконання якого надає місцевим властям більше прав у сфері проведення власної податкової політики (зокрема: стосовно введення нових податків і зборів), що забезпечило б додаткові надходження та сприяло б цільовому їх використанню.

Не завадить запровадження екологічних податків, які складають окрему групу в зарубіжних країнах й практика справляння яких в Україні, на сьогодні, взагалі відсутня. Як правило, значної фіскальної ролі, вони не виконують, все-таки сприяють охороні навколишнього природного середовища й економному використанню обмежених ресурсів. Ними можуть бути різноманітні збори за забруднення вулиць, вивезення сміття, водоймищ тощо.

Зміцнити податкову базу місцевих бюджетів можна також віднесенням до складу місцевих деяких загальнодержавних податків, зокрема: податок на прибуток тих підприємств, які здійснюють свою діяльність на певній території та податку з доходів фізичних осіб.

Одним із напрямів реформування місцевого оподаткування має бути розширення переліку місцевих податків і зборів, які є платою за деякі місцеві послуги й відображають політику місцевих властей. Вважаємо, що безпідставним є побоювання стосовно недоцільності значного збільшення кількості таких податків, яке не означає збільшення рівня податкового навантаження, позаяк жоден із платників одночасно не сплачує всіх податків. Разом з тим, розширювати перелік місцевих податків і зборів потрібно за рахунок введення цільових податків.

Вважаємо за потрібне надати органам місцевого самоврядування право встановлювати спеціальні регіональні податки та збори з користувачів природних багатств й спрямовувати їх на: відновлення спожитих природних благ, охорону довкілля, створення сприятливих умов для життєдіяльності населення. Практична реалізація цієї пропозиції сприятиме встановленню залежності між об'єктивними чинниками територіального та природного розташування населених пунктів і рівнем добробуту їх громадян. Такі податки доцільно стягувати з тих суб'єктів господарювання, які здійснюють промислове споживання газу, електроенергії, шляхів сполучення задля отримання вигоди. Використання таких податків буде дієвим інструментом збереження й охорони довкілля та покращення екологічної ситуації в державі.

Платниками цих податків будуть господарюючі суб'єкти, що діють з метою отримання прибутку. Ставки податків слід встановлювати в розрахунку на 1 працюючого на місяць в розмірі одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян. При цьому надходження від них потрібно направляти на прибирання парків, скверів, вулиць, вивезення сміття, придбання урн для сміття, озеленення територій. Надходження від екологічного податку слід направляти на здійснення природоохоронних заходів (на очистку водойм, захист і цивілізоване утримання безпритульних тварин, засаджування парків та скверів). Введення цих податків дозволить вирішити ті побутові проблеми міста, що міський бюджет не має змоги профінансувати в умовах обмеженості бюджетних ресурсів.

Доцільним в такому випадку є вдосконалення порядку фінансування коштів, що надійдуть в обсягах понад річні розрахункові, в частині їх зарахування до обласного бюджету задля подальшого перерозподілу між бюджетами, планові показники яких навпаки – недовиконуються. Це сприятиме збільшенню податкової активності та удосконаленню діючої системи фінансового вирівнювання [1, с. 11].

Одним із можливих напрямків розширення складу місцевих податків і зборів є запровадження місцевих акцизів таких як: на алкогольні та тютюнові вироби; повернення до податку з продажу імпортованих товарів. Крім фіскальної функції, останній виконував би ще й протекціоністську, а місцеві акцизи на тютюн і алкоголь обмежували б споживання товарів, шкідливих для здоров'я людини.

Виняткового значення в умовах розвитку інституту місцевого самоврядування набувають питання про права місцевої влади в галузі місцевого оподаткування. У Європейській хартії місцевого самоврядування (стаття 9) зазначено, що місцева влада має право встановлювати розміри місцевих податків і зборів відповідно до діючих законів. Аргументом на користь цього є те, що на місцях всякчас є особливі об'єкти оподаткування, що можуть помітно поповнити доходи місцевих бюджетів, дозволяючи спрямувати додаткові кошти на вирішення соціальних й економічних проблем регіонів. Втім в умовах досить високого податкового навантаження й, на цій основі, гострого дефіциту фінансових ресурсів, надання органам місцевого самоврядування повної самостійності в сфері місцевого оподаткування матиме непередбачувані наслідки. Саме тому в умовах обмеженості прав місцевих властей в Україні щодо залучення альтернативних джерел доходів за державою потрібно залишити загаль-

ний контроль та визначати граничні межі місцевого оподаткування.

Вітчизняні вчені пояснюють вищеописане як фіскальну самостійність, яка є важливою умовою фінансової незалежності місцевого самоврядування. Здатність вибору ставок і форм оподаткування роблять органи місцевого самоврядування підзвітною й підконтрольною у своїй діяльності. В разі, коли всі питання оподаткування на місцях регламентує центральний уряд, всі недоліки, що пов'язані зі справлянням місцевих податків та зборів, автоматично перекладаються на нього. Більше того, формування доходів місцевих бюджетів встановлює обсяги й напрямки використання одержаних коштів. Отож, держава, беручи на себе повну відповідальність за формування доходів місцевих бюджетів в усіх дріб'язкових деталях, великою мірою бере на себе відповідальність за витрачання грошових коштів. Якщо органи місцевого самоврядування одержать певну свободу в сфері місцевого оподаткування, саме на них буде покладено відповідальність за напрямки й ефективність витрачання фінансових ресурсів від запроваджених податків.

Крім основних підходів стосовно добору місцевих податків і зборів до них висувається ще низка специфічних вимог. Так, місцеві податки мають забезпечувати:

- незначні коливання надходжень впродовж усього ділового циклу;
- отримання податкових надходжень із місцевих баз оподаткування;
- відповідність між надходженнями місцевих податків та економічним розвитком;
- баланс податків та інтересів, рівновага між податковим тягарем і споживанням місцевих послуг;
- розподіл податкового потенціалу в залежності від місцевих потреб;
- захист від однобокого розвитку місцевої економічної структури;
- органи місцевого самоврядування мають мати право встановлювати ставки одного чи двох найголовніших податків;
- гнучку систему ставок місцевих податків;
- у однакових за об'ємами адміністративних одиницях різниця між поступленнями місцевих податків на одну особу повинна бути незначною [2, с. 15].

Таким чином, одним із головних напрямків зміцнення фінансової незалежності органів місцевого самоврядування є удосконалення системи місцевого оподаткування з метою розширення як переліку місцевих податків і зборів, так і прав місцевих властей щодо проведення власної фі-

скальної політики. Вищезазначені напрями удосконалення місцевого оподаткування не є вичерпними й потребують розширення в ході подальших наукових пошуків.

Література:

1. Гризоголазов Д.В. Дохідна база регіональних бюджетів та напрями її оптимізації: автореферат на здобуття наук. ст. канд. екон. наук. 08.00.08. – Гроші, фінанси і кредит. – К., 2009. – 19 с.

2. Несторенко А.С. Фінансова самостійність місцевого самоврядування та її забезпечення // Митна справа. – 2002. – № 6. – С. 13–19.

Шарган Тетяна Степанівна

ст. гр. ФУМм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Машко А.І.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВНУТРІШНІХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

Світова практика свідчить, що державні цінні папери виступають важливим інструментом державних запозичень, дозволяючи залучати необхідні фінансові ресурси на сприятливих умовах. У той же час, ринок державних цінних паперів активно використовується центральними банками при проведенні грошово-кредитної політики з метою регулювання грошової маси, підтримки ліквідності банківської системи та рівня процентних ставок.

Залучення коштів державою на фондовому ринку, на відміну від прямого кредитування НБУ, є цілком ринковим способом фінансування дефіциту бюджету. Окрім того, розвинутий ринок внутрішніх державних облігацій є важливим інструментом формування ефективної грошово-кредитної політики. У багатьох державах світу внутрішні державні облігації становлять переважуючу складову у структурі державного боргу і суттєво впливають на функціонування економіки.

Внутрішні державні облігації, з одного боку, можна вважати найменш ризикованим інвестиційним інструментом усередині країни. З іншого боку, з погляду обов'язковості виконання, інструменти внутрішнього ринку державних запозичень є найменш жорсткими зобов'язаннями, їх недо-

тримання не означає таких серйозних негативних наслідків для кредитного рейтингу держави, як дефолт за міжнародними облігаціями та іншими зовнішніми борговими інструментами [1].

Внутрішній ринок державних боргових зобов'язань України функціонує на базі використання таких фінансових інструментів як облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), процентні облігації внутрішньої державної позики та казначейські зобов'язання. Найбільш вагому роль на фондовому ринку України відіграють ОВДП, які є досить популярними серед інвесторів і, незважаючи на всі проблеми, що мали місце в процесі їх обертання, зостаються чи не єдиним інструментом регулювання фінансового ринку в Україні. ОВДП розміщуються через аукціони НБУ, які забезпечують надходження облігацій на фондовий ринок. Найбільшими покупцями ОВДП є банки, що зумовлено специфікою української фінансової системи [3].

Питання регулювання ринку внутрішніх державних цінних паперів є доволі складним, а тому вимагає ґрунтовного аналізу та виважених дій. Особливо актуальною є проблема поєднання алокаційної здатності державних цінних паперів та інвестиційного потенціалу суб'єктів економічної діяльності, адже інвестиційна політика країни, стосовно ринку державних облігацій, повинна базуватися на засадах забезпечення динамічного розвитку національної економіки загалом. З огляду на це, перед фінансовими державними органами країни постає завдання налагодити ефективне функціонування механізму регулювання ринку державних цінних паперів, що має забезпечити тісний взаємозв'язок між фондовим та фінансовим ринками України [5].

Характеризуючи вплив державного внутрішнього боргу на економічні процеси, необхідно виходити з конкретних умов здійснення позик і результативності їх використання. Слід також враховувати зв'язки, що існують між державним внутрішнім боргом та основними макроекономічними показниками. Так, вплив державного боргу на приріст грошової маси залежить від його структури, а також від відповідних заходів центрального банку в сфері грошово-кредитного регулювання. Зміна обсягів грошової маси, в свою чергу, відображається на динаміці відсоткових ставок в економіці. Водночас, відсоткова ставка є механізмом, за допомогою якого зміни в грошово-кредитній сфері, спричинені зростанням державного внутрішнього боргу, розповсюджуються на реальний сектор економіки.

Основні макроекономічні наслідки внутрішніх державних запозичень у сфері споживання полягають у зменшенні одиничного споживання та розширенні колективного. Окрім того, через систему державного кредиту здійснюється перерозподіл капіталів між різними сферами діяльності, розподіл і перерозподіл доходу в економіці, а також міжчасовий розподіл фінансових ресурсів держави.

Збалансованість політики держави у сфері внутрішніх запозичень має забезпечуватися на стадії залучення позикових коштів, коли формується структура портфеля боргових зобов'язань уряду. Загалом, раціональний розподіл функцій управління внутрішніми запозиченнями визначає можливості формування оптимальної структури державного боргу, що в свою чергу створює передумови для ефективного використання позикових коштів і своєчасного виконання боргових зобов'язань.

Література:

1. Бюджетний менеджмент: Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
2. Василик О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України: Підручник / Василик О., Павлюк К. – К.: Центр навч. літ., 2004. – 544 с.
3. Вахненко Т. Концептуальні засади управління зовнішнім національним боргом України // Економіка України. – 2007. – № 1. – С. 14–24.
4. Вахненко Т. Тягар державного боргу: теоретичний аспект / Вахненко Т. // Економіка України. – 1998. – № 3 (436). – С. 21–30.
5. Козюк В.В. Державний борг в умовах ринкової трансформації економіки України / Козюк В.В. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 238 с.

Швець Олег Васильович

ст. гр. ФУДм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Карапетян О.М.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

В умовах функціонування ринкової економіки та впливу фінансової глобалізації на розвиток світової фінансової системи державний борг є важливою складовою державних фінансів більшості країн світу, в тому

числі й України. Тому на сьогодні важливе значення мають питання щодо нормативно-правового забезпечення державних боргових зобов'язань, що є необхідною базою для створення в Україні ефективної системи управління державним боргом.

Правовою основою управління державним боргом в Україні є такі законодавчі та нормативні акти: Бюджетний кодекс України, Закон України «Про державний бюджет на відповідний рік», постанови Кабінету міністрів України, а також нормативні акти, прийняті Міністерством фінансів України, які безпосередньо визначають механізм обслуговування та управління державним боргом.

Бюджетний кодекс України визначає загальні правові засади у сфері утворення і погашення державного боргу. В ньому зазначені основні принципи боргової політики держави, зокрема встановлено, що загальний обсяг державного боргу не може перевищувати 60% номінального ВВП, а у випадку такого перевищення КМУ зобов'язаний вжити заходів щодо скорочення обсягу державного боргу до відповідного рівня [1].

Законом України «Про державний бюджет України на відповідний рік» визначається граничний обсяг державного боргу, а також обсяги надання державних гарантій.

У квітні 2013 р. було прийнято Постанову КМУ «Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013–2015 рр.», спрямованої на розвиток ліквідного та активного ринку державних боргових зобов'язань. Дана стратегія була прийнята на зміну попередній, розрахованій на 2012–2014 рр. У новій стратегії закладено поступове зростання відношення обсягу державного боргу до ВВП, яке у 2015 р. має становити 31%, а також встановлення частки внутрішнього державного боргу на рівні не менше 50% [2].

Також у документі наголошується, що основним фактором посилення боргового навантаження на державний бюджет у середньостроковій перспективі є необхідність погашення зовнішніх боргів, серед яких найбільший обсяг займає позика Міжнародного валютного фонду.

Згідно даних Звіту про виконання Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2012–2014 рр. у 2012 р. було досягнуто всіх очікуваних результатів [3], що є позитивним явищем і свідчить про ефективність середньострокового планування в сфері обслуговування і погашення державного боргу.

Важливим кроком в розвитку правового забезпечення управління державним боргом є схвалення Концепції розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів України на 2009–2013 рр. [4]. В рамках реалізації даної концепції було здійснено ряд заходів, зокрема:

- запроваджено ринкове ціноутворення під час первинного розміщення державних цінних паперів на внутрішньому ринку;

- запроваджено конкурентну процедуру проведення аукціонів, яка передбачає розміщення державних цінних паперів одним етапом, що сприяло збільшенню попиту на державні цінні папери;

- створено систему первинних дилерів на внутрішньому ринку державних цінних паперів, проведено відбір первинних дилерів та укладено з ними договори;

- запроваджено управління ризиками шляхом здійснення підготовки квартальних планів управління державним боргом та звітування про їх виконання.

Це дозволило підвищити частку внутрішніх запозичень у структурі державного боргу і таким чином переорієнтуватися на внутрішній ринок державних позик.

На сьогодні важливим є питання щодо прийняття Закону України «Про державний борг та гарантований державою борг» як комплексного нормативного акта, яким планується врегулювати процес управління державним боргом та гарантованим державою боргом, визначити основні принципи управління ними та особливості ведення обліку і здійснення контролю за їх утворенням, а також операції з активного управління державним боргом. Даний законопроект був внесений Кабінетом міністрів України до розгляду Верховною Радою України у червні 2011 р. і досі залишається не ухваленим. В той же час варто звернути увагу на вдосконалення порядку та належного обґрунтування надання державних гарантій.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI (зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013–2015 роки: постанова КМУ від 29 квітня 2013 р. № 320 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2013-п>.

3. Звіт про виконання Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2012–2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=374077&cat_id=255473.

4. Про схвалення Концепції розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів України: розпорядження КМУ від 25 березня 2009 р. № 316 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/316-2009-p>.

Шевчук Олеся Петрівна

ст. гр. ФДГЗм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Дем'янюк А.В.

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ

Управління державним боргом, який є засобом покриття дефіциту бюджету держави та інструментом стабілізації фінансового ринку набуває особливо важливого значення у період трансформації національної економіки та розвитку товарно-грошових відносин. Розмір державного боргу, його динаміка і структура, темпи їх росту є показниками фінансового стану держави та ефективності державної боргової політики. Тому визначення основних пріоритетів державної боргової політики, зокрема щодо пропорцій і порядку здійснення зовнішніх та внутрішніх запозичень, є необхідним і актуальним.

Основи розвитку теорії державного боргу та управління ним закладені в працях зарубіжних учених таких, як М.М. Агарков, М.І. Боголепов, М. Браунріг, Н. Бржеський, С.Л. Брю, Дж. Б'юкенен, Ю. Вавілов, С. Вайнтрауб, Л.О. Дробозіна, Дж.М. Кейнс, Л.М. Красавіна, А. Лернер, К.Р. Макконнелл, К. Маркс, Р. Масгрейв, Дж.С. Міль, Фр. Небеніус, Д. Рікардо, А.Г. Саркісянц, А. Сміт, А. Тюрго, У. Хеллєрта та в дослідженнях вітчизняних економістів – В.Л. Андрущенко, О.І. Барановського, С.А. Буковинського, О.Д. Василика, А.С. Гальчинського, В.М. Геєця, Г.О. Г'ятаченка, А.І. Даниленка, М.Я. Дем'яненко, О.Д. Заруби, Б.С. Кваснюка, Н.І. Костіної, В.І. Кравченка, І.І. Лукінова, А.М. Мороза, С.С. Осадця, К.В. Павлюк, А.М. Поддєрєгіна, І.О. Пуніної, В.М. Федосова, Л.М. Юрєвича, С.І. Юрія та інших [1].

Політика управління державним боргом є важливим компонентом здійснюваної фінансової політики та суттєвою складовою процесів макроекономічного регулювання.

Під управлінням державним боргом слід розуміти сукупність заходів, що приймаються державою в особі її уповноважених органів щодо визначення місць і умов розміщення та погашення державних позик, забезпечення гармонізації інтересів позичальників, інвесторів і кредиторів, а бо ж як сукупність усіх боргових зобов'язань держави перед своїми кредиторами [2].

Аналіз стану державного боргу та ефективності управління державним боргом набуває особливого значення в умовах сучасної України. Для України, як і для більшості держав світу – державні запозичення є основним джерелом покриття дефіциту бюджету, причому як державного, так і місцевих бюджетів. Розмір державного боргу, його динаміка і структура, темпи росту є одним з показників фінансового стану держави та ефективності державної боргової політики. Державний борг в усіх державах, в тому числі і в Україні є основним джерелом фінансування дефіциту бюджету як державного, так і місцевих бюджетів. Окрім того, державні позики можуть розміщуватися і з метою фінансування цільових проектів на рівні держави або на рівні регіонів [3, с. 194].

Для ефективного управління державним боргом України потрібно дотримуватись таких основних принципів:

- принцип безумовності – забезпечення режиму безумовного виконання державою всіх зобов'язань перед інвесторами і кредиторами, які держава, як позичальник, прийняла на себе при укладанні договору позики;

- принцип зниження ризиків – розміщення і погашення позик таким чином, щоб максимально знизити вплив коливань кон'юнктури світового ринку капіталів і спекулятивних тенденцій ринку цінних паперів на ринок державних зобов'язань;

- принцип оптимальності структури – підтримання оптимальної структури боргових зобов'язань за термінами обертання і погашення;

- принцип зберігання фінансової незалежності – підтримка оптимальної структури боргових зобов'язань держави між інвесторами-резидентами і інвесторами-нерезидентами;

- принцип прозорості – дотримання відкритості при випуску позик, забезпечення доступу міжнародних рейтингових агентств до достовірної

інформації про економічний стан у державі для підтримки високої кредитної репутації і рейтингу держави-позичальника [2].

З метою досягнення позитивного впливу державного боргу на розвиток економіки необхідно проводити зважене управління його обсягами, структурою та динамікою. Державні органи управління повинні враховувати, що державний борг завжди має раціональні межі, за рамками яких він із стабілізуючого фактору перетворюється в фактор, який починає гальмувати розвиток фінансової системи.

Управління державним боргом без врахування об'єктивних вимог та інтересів суб'єктів фінансових відносин нерідко приводить до негативних наслідків. Результатом може бути зниження рівня боргової безпеки держави, погіршення її фінансової стійкості, блокування зарубіжними інвесторами і навіть банкрутство.

Сутність управління державним боргом реалізується також і в його функціях. Основними функціями управління державним боргом є:

- функція формулювання політики управління державним боргом передбачає визначення мети управління боргом та фінансових інструментів для її досягнення, забезпечення координації управління боргом із грошово-кредитним регулюванням; розробка та затвердження програми державного запозичення країни тощо (виконавцем виступає МФУ);

- функція планування – здійснюється прогнозування бюджетно-податкових потреб держави; уточнення програми випуску боргових зобов'язань з точки зору періодичності, обсягу та видів фінансових інструментів (виконавцем виступає МФУ);

- функція первинної емісії – передбачає короткострокове управління первинним ринком державних цінних паперів; регулювання обсягів емісії цінних паперів та підготовка календарного графіка запозичень (виконавцем виступає МФУ та НБУ);

- бюджетно-податкова функція – здійснюється управління касовими залишками коштів та прогнозування короткострокової потреби в них (виконавцем виступає державне казначейство) [4].

Стратегічною метою державної боргової політики України має стати залучення фінансових ресурсів для ефективного реалізації програм інституційного та інвестиційного розвитку країни із одночасним забезпеченням стабільного співвідношення державного боргу до ВВП. Структура і розмір державного боргу мають прогнозуватися на часовому інтервалі, щоб забезпечити збалансований бюджет, стабільне економічне зростан-

ня й потужну фінансову систему. За відсутності такої стратегії економічна криза загострюватиметься, а державний борг зростатиме.

Проблеми державного боргу повинні стати окремим напрямом дослідження у сферах економічного аналізу, прогнозування, фінансового менеджменту, господарського права. Слід підкреслити і необхідність надійної макроекономічної політики, яка характеризується адекватним режимом валютного курсу; основ грошово-кредитної політики, надійно орієнтованої на досягнення стабільності цін; економічно прийнятних рівнів державного боргу; стійкої зовнішньої позиції, а також фінансової системи, за якої здійснюється належний нагляд. Така основа являє собою важливий фактор, що сприятиме появі в учасників фінансового ринку впевненості у тому, що вони можуть вкладати кошти в державні цінні папери з мінімальним рівнем невизначеності.

Література:

1. Логіновська С.І. Управління державним боргом України в контексті подолання економічної кризи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2006>.
2. Механізми управління державним боргом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Механізми_управління_державним_боргом.
3. Ярошевич Н.Б. Ретроспектива та перспектива управління державним боргом України / Н.Б. Ярошевич, І.А. Хайдукова // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – № 19.7. – С. 192–196.
4. Булгакова С.О. Історія казначейства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readbookz.com/pbooks/book-24/ua/chapter-1171/>.

Юрковський Роман Володимирови

ст. гр. ФУМзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Сидор І.П.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗРОСТАННЯ ВЛАСНИХ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Економічна сутність та зміст місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, призначених для забезпечення діяльності місцевих органів влади та самоврядування. Від наповненості місцевих бю-

джетів залежать стан місцевого господарства, місцева економічна та соціальна інфраструктура, стан освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, культури та, в цілому, рівень життя населення регіону.

Активний вплив місцевої вади на соціально-економічні процеси в регіоні можливий лише за умови достатнього обсягу фінансових ресурсів, що знаходяться в її розпорядженні. Так як основою місцевих фінансових ресурсів є місцеві бюджети (в них зосереджено більше 90% фінансових ресурсів регіону), в сучасних умовах надзвичайно важливого значення набуває обсяг та склад їх доходної частини.

На виконання вимог Європейської хартії про місцеве самоврядування, до якої Україна приєдналася у 1996 р., необхідно забезпечити органи місцевого самоврядування достатніми фінансовими ресурсами, обсяг яких має відповідати функціям, які виконує місцева влада. Фінансовою основою місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів [1].

У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом джерел, та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Тобто у дохідній частині місцевого бюджету окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади [2].

Суперечливою є модель формування доходів районних та обласних бюджетів, передбачена Конституцією та Бюджетним кодексом України. Згідно з Конституцією ці бюджети фактично позбавляються власних і закріплених джерел доходів, адже формуються з коштів Державного бюджету для їхнього відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проектів із коштів, залучених на договірних засадах із місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм [3].

З метою забезпечення принципу самостійності місцевих бюджетів і надання фінансової незалежності органам місцевого самоврядування при виконанні покладених на них функцій значна увага має бути приділена саме власним дохідним джерелам. До місцевих податків та зборів слід віднести деякі із загальнодержавних податків, які мають у відповід-

ному регіоні найвище фіскальне значення, наприклад, податок з доходів фізичних осіб.

Перспективними інструментами зростання фінансового забезпечення регіонів могли би стати місцеві екологічні податки та місцеві акцизи. Використання місцевих екологічних податків стимулюватиме покращення екологічної ситуації в регіонах та забезпечить додаткові надходження місцевих бюджетів. Зокрема, важливим аспектом податкової політики місцевих органів влади повинні стати питання екологічного менеджменту, охорони навколишнього середовища. У більшості регіонів України склалася надзвичайно тривожна екологічна ситуація, а прогресуючі негативні зміни охоплюють майже всі структурні параметри навколишнього середовища та природні ресурси. У зв'язку з цим, корисним є глибоке дослідження практики застосування фіскальних важелів і пільг щодо заохочення ефективного й раціонального використання природних ресурсів [3].

З точки зору високої фіскальної ефективності до переліку місцевих податків і зборів потрібно віднести податок на спадщину, дарування, деякі види податків на майно підприємств, організацій та громадян. Ці податки дозволять перерозподіляти кошти, встановлюючи залежність між обсягами місцевих бюджетів і результатами господарювання підприємств, рівнем оплати праці працівників, ступенем розвитку ринку нерухомості, ефективного використання суб'єктами господарювання майна тощо, що стимулюватиме органи місцевої влади створювати сприятливі умови для розвитку підприємництва, адже це безпосередньо впливатиме на обсяги доходів місцевих бюджетів.

Зокрема, практика запровадження податку на нерухомість в Україні сприяє забезпеченню принципу соціальної справедливості та прогресивності в оподаткуванні, шляхом встановлення розміру мінімальної неоподаткованої площі, диференціації шкали оподаткування та системи пільг.

На думку деяких вчених, з метою децентралізації бюджетних ресурсів, підвищення зацікавленості органів місцевої влади у збільшенні дохідної бази місцевих бюджетів слід повернути практику зарахування до місцевих бюджетів частини податку на прибуток підприємств, які здійснюють фінансово-господарську діяльність і отримують прибуток на території регіону.

Важливе місце у формуванні доходів місцевих бюджетів належить розвитку місцевого оподаткування. Надходження від місцевих податків і зборів зараховуються безпосередньо до бюджетів місцевого самоврядування. Досвід застосування місцевих податків і зборів в Україні засвідчує поки що незначну їхню роль у формуванні фінансів органів місцевого самоврядування. Місцеві органи влади мають дуже обмежений вплив на встановлення ставок податків, на які спираються їхні бюджети, – як «закріплених» доходів (перший кошик), так і «власних» (другий кошик). Тому, на нашу думку, доцільно розширити права органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів, а за центральними органами влади залишити контроль за рівнем загального податкового навантаження [4].

Одним зі шляхів збільшення дохідної частини місцевого бюджету через збільшення податкових надходжень, надходжень від отримання ліцензій, патентів є підвищення бізнес-активності в регіоні. Стимулювання податкових та інших надходжень до місцевого бюджету, отримуваних від бізнес-структур, органи місцевої влади можуть здійснювати двома основними шляхами:

- інтенсивним – за рахунок розвитку малого та середнього бізнесу регіональних компаній і створення умов для розвитку й розширення суб'єктів підприємництва;

- екстенсивним, тобто за рахунок залучення до адміністративно-територіального утворення підприємств з інших регіонів чи іноземних компаній на взаємовигідних умовах, з поправкою, що певні податкові платежі чи інші збори повинні будуть сплачувати ся до відповідного бюджету.

Перший шлях передбачає не тільки зниження бюрократичних перепон щодо перереєстрації суб'єктів підприємництва при збільшенні їх прибутків та розширенні, а й забезпечення органами місцевої влади та самоврядування всебічного розвитку інфраструктури (побудова й реконструкція доріг і засобів комунікації, гнучка система підготовки та перепідготовки кадрів, поліпшення медичного обслуговування тощо).

Екстенсивний спосіб збільшення дохідної частини місцевого бюджету передбачає: створення привабливого інвестиційного клімату і, як наслідок, залучення прямих інвестицій, у тому числі й іноземних; реєстрацію філій і представництв за місцем їх розташування та сплату податкових зобов'язань до бюджету відповідного рівня.

Література:

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування. Ратифікована Законом України від 15 липня 1997 р. № 452/97-ІЗР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
3. Юрчук Д.Д. Формування на шляхи зміцнення доходів місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: //www.rusnauka.com.
4. Павлюк К. Формування доходів місцевих бюджетів // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 24–37.

Юрчак Юлія Василівна

ст. гр. ФУДзм-51

Науковий керівник:

к.е.н., ст. викладач Квасниця О.В.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФІНАНСУВАННІ ОСВІТИ

В умовах економічної кризи, фінансування освіти і науки в повномасштабному обсязі здається неможливим. Незважаючи на це, проблема об'єктивного визначення обсягів фінансування залишається актуальною, оскільки нормативний метод фінансування освіти створює передумови для раціонального використання коштів державного бюджету і забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні вимог освітнього стандарту.

Питанням теорії та практики бюджетного фінансування освіти приділяли увагу українські економісти: Й.М. Бескид, Є.М. Бойко, О.Д. Василик, В.І. Куценко, П.А. Лайко, Г.С. Лопушняк, М.П. Шаварина, С.І. Юрій та інші. Серед зарубіжних авторів слід виділити праці М. Лукашенка, В. Марцинкевича, Я. Нейматова, Г. Хога. Разом з тим потребують подальшого дослідження питання щодо перспектив розвитку наближення державних стандартів освіти до європейських, а також вдосконалення законодавчої бази. в контексті євроінтеграції щодо проблем фінансування освіти в Україні. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір напряму дослідження в науковому та практичному аспектах.

Метою статті є дослідження та аналіз тенденцій фінансування освіти в Україні та визначення шляхів щодо його покращання, так як освіта всебічно розвиває людину як особистість і є найвищою цінністю суспільства.

Ринкові умови господарювання вимагають розробки нових наукових підходів до визначення ролі освіти в економічному житті суспільства, всестороннього дослідження тенденцій їх розвитку та закономірностей функціонування.

Освіта є основою розвитку національної економіки України. Саме знання та наукові досягнення дають можливість забезпечувати конкурентоспроможність української економіки, технологічне переозброєння галузей промисловості. Успіху досягають у постіндустріальному суспільстві ті країни, які змогли забезпечити високий рівень розвитку освіти, які мають нові знання, використовують нові технології. Для багатьох країн світу освіта і наука є пріоритетними галузями економіки, в які роблять значні капіталовкладення, що і забезпечує їх розвиток [5].

Необхідність вирішення проблем, пов'язаних з фінансовим забезпеченням освіти, зумовлює впровадження нових підходів до фінансування із загального фонду державного бюджету та розширення кола власних надходжень бюджетних установ, їх ефективне функціонування не можливе без нових методологічних рішень та організаційних підходів щодо формування фінансових ресурсів шляхом застосування прогресивних методичних підходів до організації та поточного планування доходів і витрат.

Незважаючи на існування багатоканального фінансування, будь-які зміни в системі освіти неможливі без належного фінансового забезпечення, а вивчений досвід як командно-адміністративної, так і ринкових систем господарювання, підтверджує, що саме бюджет є їх домінуючим джерелом [2, с. 20–24].

У табл. 1 наведено окремі макропоказники економічно-соціального розвитку України протягом 2009–2012 рр. та динаміку видатків зведеного бюджету України і, зокрема, на фінансування освітньої галузі [3; 4].

Таблиця 1

**Динаміка ВВП та видатків зведеного бюджету
України за 2009–2012 рр.**

(млн. грн.)

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Розмір ВВП	914720	1082607	1314620	1505230
Видатки зведеного бюджету	307318	377842,9	416853,6	492394,9
Розмір видатків зведеного бюджету на освіту	66770	72178,4	86253,6	101547,5

У% від загальних видатків	21,7	19,1	20,69	20,62
Видатки зведеного бюджету на освіту у% до ВВП	7,29	6,6	6,5	6,7

Спостерігаємо зростання як абсолютного обсягу ВВП до 1505230 млн. грн., так і видатків зведеного бюджету до 492394,9 млн. грн.. спостерігаємо з 2009 по 2012 рр.

Щодо видатків зведеного бюджету України на освіту, то їх частка у загальних видатках бюджету зростає в абсолютному значенні, але у відносному 2010 р. вона зменшується до 19,1%, у 2011 р. спостерігаємо підвищення на 1,59%, але у 2012 р. вона зменшується на 0,07%. Спостерігаємо зменшення обсягу видатків зведеного бюджету на освіту з 2010 по 2011 рр., але у 2012 р. становище покращилося. Законодавчо встановлено, що держава забезпечує бюджетні асигнування на освіту в розмірі, не меншому 10% національного доходу. Оскільки розраховано, що 10% національного доходу становить приблизно 8% валового внутрішнього продукту, то бачимо, що мінімальний обсяг фінансування освіти державою поки що не досягнуто.

Український ринок освітніх послуг має всі передумови для розвитку, але обов'язковою умовою є реформи у фінансуванні освіти. Насамперед за рахунок розвитку приватної освіти, а також залучення кредитів для навчання, створення та функціонування спеціальних накопичувальних та страхових фондів. Викладацький склад є досить кваліфікованим, проте без матеріальних стимулів, нормальної матеріально-технічної бази, доступу до інформаційних ресурсів та забезпечення учбовою літературою, спостерігатимемо відтік талановитих викладачів за кордон, або ж зростання рівня корумпованості, а відтак – диплом перетвориться з показника рівня освіти на показник рівня доходів [1].

Поглиблення суспільного розвитку обумовлює необхідність державної підтримки освіти на всіх її рівнях. При цьому державна підтримка має складатися з двох незалежних складових: по-перше, забезпечення отримання громадянами повної середньої освіти та вищої освіти, орієнтуючись при цьому на задоволення потреб державного сектору економіки та розвиток стратегічних технологій; по-друге, надання допомоги бажаним продовжити навчання після отримання встановленого освітнього мінімуму. В Україні виконується лише перша частина підтримки освіти державою. Проте, обдаровані особи інколи не мають можливості отримати

мати освіту належного рівня через елементарний брак коштів. Ситуація, коли молода людина не спроможна оплатити освітні послуги є типовою навіть для розвинених країн. Тому питання кредитування стає одним з найважливіших і сучасній системи освіти, оскільки реалізація конституційного права людини на освіту повинна забезпечуватися не лише загальними правовими нормами, а й мати надійне фінансове підґрунтя.

Література:

1. Бойко О.Ю. Фінансування освіти в Україні [Електронний ресурс] / О.Ю. Бойко. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info>.
2. Бучковська Я.Г. Проблеми фінансування освіти в Україні / Я.Г. Бучковська // Наука й економіка. 2010. – № 2 (18). – С. 20–24.
3. Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
5. Тросик Т.І. Видатки на освіту та науку в Україні: проблеми та основні шляхи вдосконалення / Т.І. Тросик // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_2/Trotskyk.pdf.

Наукове видання

**Матеріали Загальноуніверситетської
студентської наукової конференції**

**«НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА СТУДЕНТІВ:
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ВЧЕНОГО, ФАХІВЦЯ ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ»**

Секція № 3

«Актуальні питання фінансової теорії і практики»

(м. Тернопіль, 9 квітня 2014 р.)

Підписано до друку 25.04.2014.
Формат 60x84/16. Гарнітура Arial.
Папір офсетний 65 г/м². Друк на дублюванні.
Умов.-друк. арк. 11,25.
Тираж 60 примірників. Замовлення № 04/14/4-9.

**Віддруковано у видавничому центрі «Вектор»
46018 м. Тернопіль, вул. Львівська, 12
тел. (0352) 40-08-12
(0352) 40-00-63**

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
серія ТР № 46 від 7 березня 2013 р.
ФО Осадца Ю.В.